9V 236

Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 29 (46)
10 iul. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

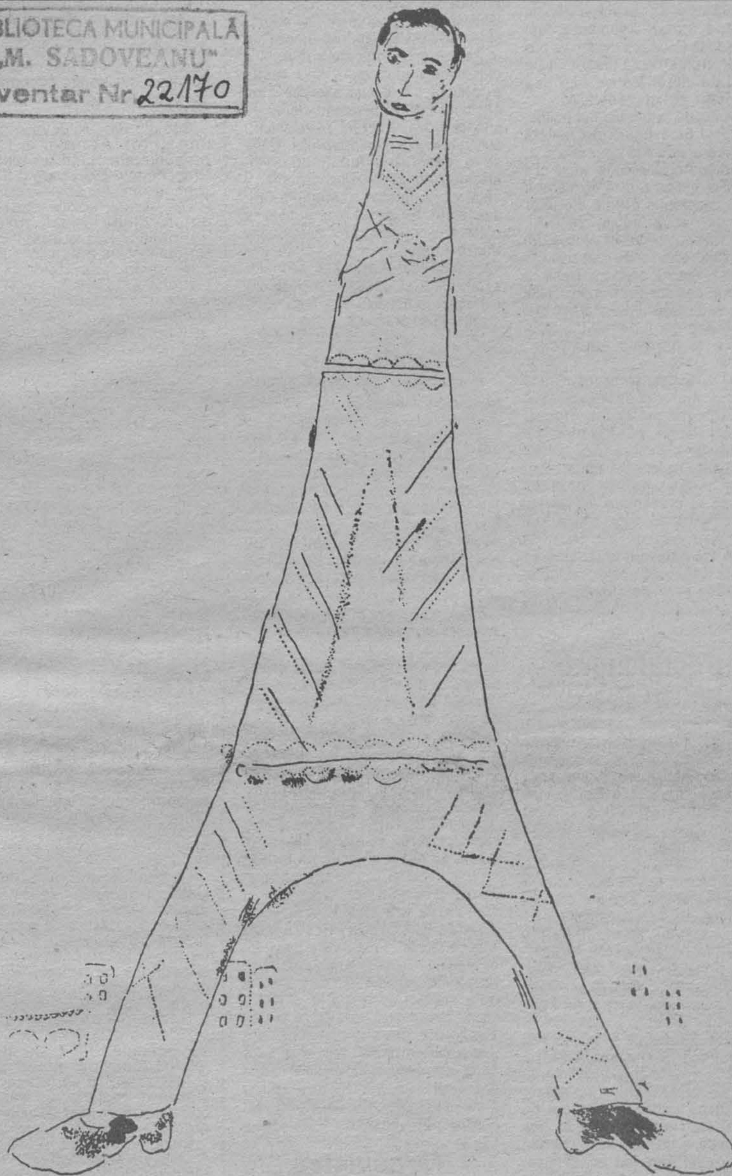
Ilarie VORONCA

Acest catalog de maşini agricole Sena

şi iată peste diagonala sângelui parisul creşte
un steag luminile îţi alintă mâinile tâmplele
atâtea eşarfe străzile pentru sânii apelor
când ochiul ca un disc de fonograf înregistrează
şi violonistul în cerc oferă ultimele cuplete
glasul aruncă sonerii covoare lămpile
paris paris pasul se încumetă ca arcaşii
porneşte săgeata minutului de pe zidul din privire
câte cascade înfloresc unghiile
câţi îngeri se desfac din hârtia ferestrelor
paris oraş ca o volută ca o amintire
cum îţi cunosc mansardele barurile cinematografele
dactilografa îşi pune broderia surâsului pentru balul din cartier
piaţa concordiei ca un pântec se rotunjeşte se ridică
bulevardele sună panoplia cuvintelor în luceferi
desigur cerul sărută acoperişul bisericilor cazărmilor
şi turnul Eiffel îşi întinde gâtul
sângele ascensoarelor circulă în marile hoteluri

paris m-am împărtăşit din cuminecătura ta
am incendiat muzeele tale am sfâşiat carnea statuilor
duminica se dăruia în banlieu ca o capsulă de cocaină
în jardin des plantes am limpezit metalul nervilor
am văzut urşii albi prinzând bucăţelele de pâine ca peştişorii
şi am scris începutul poemului ulise
îţi închin un imn ţie veac al mediocrităţii
nu mai vânăm ursul sur în munţii americii
braţele noastre nu mai sângeră păduri sălbatice
singuri ne închidem în mucegaiul birourilor
dar cum iubesc tristeţea bucuria cetăţii
brutăresele mari cât stoguri de fân şi vânzătoarele de banane
cum râd cu dinţi fosforescenţi reclamele
pe coala tăcerii timbrul inimii se desenează
paris ulei sfânt pentru încheietura gândului
oscilează pe harta apusului ca un transatlantic
te stingi ca o mătase pe buzele toamnei

Poetului Lucian Blaga
toată admiraţia lui
Ilarie Voronca
ianuarie 1933

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU" Inventar Nr. 22170

Marc CHAGALL: *Ilarie Voronca*
Ilustrăm acest număr cu lucrări de Marc Chagall

„Chagall rămâne în istoria picturii din secolul al XX-lea acela care a simţit mai mult decît oricare altul nevoia poeziei în pictură şi care s-a aruncat în aventurile cele mai primejdioase ale imaginarului pentru a da o realitate invizibilului. El a reuşit să creeze o transcendenţă a lui, o religie care îi e proprie şi care leagă afecţiunile sale terestre de evenimentele lumii. Nu încape îndoială că acest mod de a picta este original, bogat şi atrăgător nu numai prin formele şi culorile lui, ci şi pentru că reuneşte şi sintetizează cu o graţie de necrezut Orientul şi Occidentul.

Să reflectăm un moment asupra caracterului extraordinar al acestei arte care rămîne atît de străină de ceea ce numim artă clasică. Desigur, Chagall nu e primul mare pictor care să fi apucat pe acest drum. Hieronymus Bosch, de pildă, care e atât de diferit de el şi totuşi atât de apropiat, a creat încă mai înainte o realitate artistică nouă prin revelarea unor lumi fantastice. Dar, cu toate cele ce s-au întâmplat de un secol încoace, judecata critică nu s-a dezbărat încă de concepţia, moştenită de la gustul clasic, despre capodopera perfectă şi absolută, detaşată de personalitatea artistului şi de defectele lui umane, dată ca model timpurilor viitoare.

Chagall nu poate fi judecat după aceste principii...»

Lionello VENTURI

Jean Cocteau
Vocea umană

Grigore Vieru
Dacă Dumnezeu ar fi dat porcului coarne...

Marin Sorescu
Despicarea firelor de iarbă

Gunnar Harding
Poezia – Zbucium, singurătate şi vise

Ion Miloş
A fi scriitor român universal

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

REVISTA REVISTELOR

Luceafărul

Și în acest număr 25 al revistei *Luceafărul* Ștefan Agopian continuă seria atacurilor îndreptate împotriva domnului Ion Rațiu, făcând constatarea că acesta din urmă și-a pierdut ceva din „răceala britanică". Era și de așteptat, după „căldura" cu care-l înconjoară insistent, tânărul jurnalist. În ziua când Ștefan Agopian a fost mătrășit de la *Cotidianul*, soarta i-a pus mâna pe frunte căpătuindu-l cu un subiect pe viață. Motive să-i dea domnul Rațiu, că ură are destulă.

Ultrasensibil la fenomenul politic, *Luceafărul* face figură de revistă literară de-abia pe la pagina a 4-a, unde Mircea Anghelescu își varsă oful pe Bolintineanu ca și cum acesta ar fi vinovat că edițiile critice ale unor scriitori din secolul trecut, precum I. Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu, n-au fost duse la bun sfârșit. Autorul deplânge faptul că „sonorului, nefericitului și mediocrului Bolintineanu" destinul i s-a arătat mai norocos sub cerul posterității prin stăruința și hărnicia unui editor pragmatic.

Un fel de tristețe ne apucă văzând „jena" și plictisul celor de la *Luceafărul*, de a-l integra pe Tudor Arghezi actualității literare. Până la o recitire post-modernă (Laurențiu Ulici), poetul de la Mărțișor, este exilat într-un pliant documentar, descumpănitor prin modul școlăresc de prezentare. Adevărații iubitori de literatură, puțini câți au mai rămas, sunt „alfabetizați" literar cu această bio-bibliografie însoțită de imagini, realizată prin mijloace abandonate în prezent nu numai de pedagogi, ci chiar și de gazetele de perete.

Jurnalul literar

Semnalăm o nouă apariție lunară(?!): *săptămânalul* de opinie și atitudine intelectuală *„Jurnalul literar"*, (nr. 15-18) care, dincolo de tenta politică evidentă (de la unele articole și până la iconografie) conține semnături importante din mișcarea literară contemporană: Ștefan Aug. Doinaș, Octavian Paler, Liviu Călin, Barbu Cioculescu, Cornel Mihai Ionescu, Ion Oprișan. În paginile variate ale *Jurnalului literar* descoperim o amplă omagiere Vladimir Streinu, cronica literară semnată de Nicolae Florescu la primul volum din *Istoria literaturii române* (de I. Negoițescu), recenzii, articole și materiale cu caracter inedit, dintre care unele au fost deja publicate. De pildă *Jurnalul intim* al lui Felix Aderca.

Rubrica „Punctul pe i", semnată cu pseudonimul călinescian Aristarc, renunță la rigoare și obiectivitate, în favoarea dezlănțuirilor pătimașe. „Punctul pe i" devine butucul de sacrificii, locul unde se plătesc, fără discriminare, și mai ales într-o manieră cât se poate de puțin academică, politețe. *Cu căpușa pe cocoașă* se intitulează textul în care este târâtă prin praful arenei Doina Uricariu sub pretextul, prea puțin literar, că nu știe să ia interviuri. Noul Aristarc l-ar exaspera de bună seamă pe George Călinescu pentru că, în alte contexte, stilul său pare scăpat din mână, iar frazele se aruncă unele împotriva altora, și ca logică și ca relevanță. Cazul nu merită amploare, însă e păcat ca o revistă bine scrisă, interesantă ca informație să alunece pe panta urii gratuite.

Orizont

Din *Orizont* (nr. 11) reținem ancheta cu titlul „Destinul românesc sub semnul lui Caragiale?" căreia îi răspund Vladimir Tismăneanu, Dan Grigore, Cornel Nistorescu, Dorin Tudoran, Dan Pavel, Ștefan Foarță și Stelian Tănase. Dintre intervențiile făcute la jumătatea lui iunie, ne-au reținut atenția două răspunsuri, al lui Nicolae Manolescu, prin aerul său premonițial („... deși gurile rele ar putea insinua că, în fond, sunt *un catindat* ce-i are în spate pe *ai noștri* și așteaptă deliberările *Centrului*,... destinul nostru stă sub semnul lui Caragiale. Dacă vreți amănunte, vă stau la dispoziție după alegeri" – sublinierile aparțin domnului N. Manolescu) și al doilea, „rupt" din Caragiale („Ca în cazul tuturor anchetelor: dacă n-am fi stat sub semnul lui Caragiale n-am fi făcut ancheta.") aparținînd lui Dorin Tudoran.

Din foarte interesantul interviu luat de Adriana Babeți lui Hans Magnus Enzensberger reținem o observație a omului de cultură german care, credem, este din ce în ce mai actuală și la noi. Acesta afirmă că în vest s-a instaurat o hegemonie culturală a clasei de mijloc, care și-a impus modelul propriu în fața celorlalte stiluri posibile, într-un amestec ciudat cu principiile democratizării, pluralismului, consumismului, confortabilului. Ceea ce a generat o formă nouă de mediocritate, căreia Enzensberger îi spune sugestiv „mediocritate avansată". Succesul extraordinar la cititori al unor publicații românești, altfel foarte modeste, prost scrise dar conținând toate „aromele" sosurilor excitante, își găsește o perfectă explicație în această ultimă cucerire: mediocritatea avansată.

Euphorion

În cele 32 de pagini ale substanțialei reviste de cultură și artă sibiene, *Euphorion*, o dezbatere demnă de interes este aceea ce are ca obiect *Provincia*. Opiniile pe această temă, exprimate în câteva eseuri și interviuri, sunt diverse, unele speculative, altele referindu-se la o experiență concretă, dar, în general, toate converg, către ceea ce criticul Cornel Moraru consideră a fi o problemă deosebit de acută, care are în vedere nu numai „deprovincializarea culturii", ci și „deprovincializarea provinciei înseși". Aceasta înseamnă că unica soluție pentru cultură, o soluție de viitor, nu poate fi decât „policentrismul", posibil de realizat printr-o multiplicare „cât mai grabnică a centrelor". Deci nu e vorba de „un triumf al provinciei asupra Capitalei, în spirit revanșard", ci, dacă am înțeles bine, de un triumf al provinciei, în primul rând, asupra propriei sale condiții. „Deprovincializarea provinciei" îl preocupă și pe prozatorul Gheorghe Crăciun: „Șansa deprovincializării noastre se află, nu în lumea de bazar și jocuri pe termen scurt al Capitalei, ci, mai mult ca sigur, în restul teritoriului, chiar aici în Transilvania, în această fostă provincie imperială, care de data asta nu mai are voie să rateze". Finalul cere precizări: nu prea e de înțeles ce nu e voie să se rateze, căci imperiul știm care a fost și nu avem nici nostalgia lui și nici a altuia. În rest, numărul triplu al revistei *Euphorion* nu s-ar zice că are „complexul provinciei". Asta chiar dacă unele *ticuri* preluate din anumite reviste de „culoare" ale Capitalei, ca să se țină pasul cu năravurile la modă mai transpar pe ici, pe colo.

Târgoviștea

Un eventual inventar al nedreptăților ar trebui să o cuprindă și pe aceea că orașul Târgoviște nu a avut o revistă pe măsura tradițiilor literare bine cunoscute ale locului. Ajunsă în al treilea an al existenței sale, revista *Târgoviștea* ambiționează cu mari șanse de izbândă să înlăture acest neajuns. Numărul 7-8-9-10/1992 (cele patru cifre inițiale indică, desigur, dificultățile de tot felul care subminează o ritmicitate normală) reprezintă o dovadă fericită de adecvare a ambițiilor cu talentul și resursele culturale ale zonei. 16 pagini dense oglindesc deopotrivă respectul față de valorile culturale naționale (omagierea lui George Coșbuc la 125 de ani de la naștere, un interviu cu poetul Gheorghe Tomozei), atenția firesc patetică la momentele de cumpănă ale neamului („Basarabie, te așteptăm să vii acasă!" – este supratitlul semnificativ al unei pagini) și, bineînțeles, exprimarea talentelor încă locale. La toate acestea se adaugă, fără ostentație, o pagină dedicată diasporei românești și încă una de traduceri din literatura universală.

Incredibil, poate, pentru vremurile de acum, numărul poeziilor – 49 – publicate în acest număr semnifică o neabătută vocație lirică a creatorilor târgovișteni care, chiar dacă nu toți acced la un nivel valoric autentic, se dovedesc dăruiți literaturii, trudind la o revistă pe care o merită și care îi merită. Cum de asemenea merită pentru acest nobil efort respectul nostru colegial.

Timpul – 7 zile în România și în lume

Un ziar mai puțin cunoscut – probabil datorită tirajului și a refuzului de a vâna senzaționalisme ieftine – este *Timpul – 7 zile în România și în lume*, care apare săptămânal la București sub direcția onorifică a lui Raoul Șorban și sub conducerea efectivă a lui Adrian Riza. Atrage mai întâi atenția o bună stăpânire a științei jurnalistice, al cărei efect imediat devine evident în alcătuirea paginilor (în număr de 16), alerte, plăcute ochiului, chiar și atunci când textele au dimensiuni mai mari. Multe dintre ele sunt flancate de coloane de știri condensate, beneficiind de comentarii minime, dar pline de vivacitate. Comentariile lui Adrian Riza dovedesc sobrietate și un pronunțat spirit analitic și pun într-o ecuație a lucidității neatinse de pasiuni fenomene grave ale prezentului: *Noi și Iugoslavia* (nr. 25/92) și *Espions sans frontières* (26/92) sunt doar două exemple. Din acest ultim număr mai remarcăm serialul *Regii de cupă* de Guy des Cars, *Variante de „justificare"* de Raoul Șorban, *Nemții la ei acasă* de Radu Negru, paginile magazinale de la mijlocul revistei, comentariile TV ale Ecaterinei Oproiu și mereu acida rubrică *Vitrina cu opinii*. Cât despre ideatica revistei, aceasta poate fi concentrată într-un extras din editorialul *Solidaritatea românească la Nistru*: „Politica românească față de ceea ce se întâmplă acum pe Nistru nu poate fi politică de partid. Ea nu poate fi decât o politică națională, o răspundere colectivă asumată în deplină măsură a gravității momentului."

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

O INTERVENȚIE LUCIDĂ ÎN CONGRESUL AMERICAN

În dezbaterile din Congresul SUA privind situația din Moldova, dl. Lary Pressler a arătat că a propus un amendament care are ca scop întărirea poziției Administrației privind necesitatea ca armata rusă să se retragă din Republica Moldova. El sprijină, de asemenea, ideea încetării focului în Moldova și propune o comisie internațională pentru supravegherea retragerii trupelor rusești din acest stat independent și suveran. Reproducem mai jos textul acestei intervenții.

În decursul ultimelor săptămâni – a spus dl. Pressler – în Moldova au murit mulți oameni nevinovați, în afară de militari uciși. Și mă tem că nu vor fi ultimii. Într-adevăr, dacă Moldova va fi dezmembrată cu forța de către „separatiștii ruși" din Moldova, dacă va fi creat un precedent pentru utilizarea forței militare în vederea îndeplinirii scopurilor politice din fosta Uniune Sovietică, acest scenariu poate fi repetat mâine în Țările Baltice sau poate în Ucraina.

Situația din Moldova n-ar fi putut exista fără participarea unor unități ale Armatei a 14-a a Rusiei. Pentru acest motiv, președintele Bush a făcut apel la armata rusă să se retragă. Președintele Elțîn pare a fi de acord și a propus încetarea focului și negocieri.

Din păcate, poziția președintelului Elțîn nu pare a fi împărtășită de unii dintre militarii ruși și ex-comuniștii din guvern. Potrivit afirmațiilor secretarului de stat al Federației Ruse, Ghenadi Burbulis, Rusia este pregătită să aplice „sancțiuni economice" care să forțeze Moldova să accepte crearea unui „republici nistrene".

Aceasta este o afirmație directă în sprijinul separării ilegale a autoproclamatei republici nistrene. Este o violare flagrantă a unui principiu cheie al CSCE, conform căruia granițele trebuie schimbate numai pe cale diplomatică și cu consimțământul celor implicați.

Cu ocazia vizitei sale la Washington, președintele Elțîn a semnat, împreună cu președintele Bush, un acord de colaborare și prietenie americano-rusă, prin care cele două țări s-au înțeles să „reafirme respectul lor pentru independența, suveranitatea și granițele existente ale statelor participante la CSCE, inclusiv ale noilor state independente, și recunosc că schimbările de granițe pot fi efectuate numai prin mijloace pașnice și de comun acord, în concordanță cu regulile dreptului internațional și cu principiile CSCE", a spus dl. Pressler.

Pentru ce atunci cel puțin unele unități ale Armatei a 14-a sprijină pe secesioniștii comuniști din regiunea Nistrului? De ce permite guvernul rus conaționalilor ruși din regiunea Nistrului să impună o blocadă economică împotriva Moldovei? Cred că aceste întrebări cer un răspuns precis.

În Rusia de astăzi faptele contrazic retorica. Pe de o parte, Rusia a recunoscut Guvernul Moldovei. Prin aceasta a recunoscut, de asemenea, Statul Moldova, inclusiv granițele lui actuale. Statele Unite, de asemenea, au recunoscut Guvernul Moldovei. Nici o țară nu are dreptul să violeze suveranitatea Moldovei.

În repetate rânduri, oficialitățile ruse au protestat împotriva așa-ziselor acțiuni ale noilor state care, potrivit acestor oficialități, ar viola drepturile minorităților.

În Moldova, situația este inversă. Populația moldovenească a regiunii nistrene, reprezentând 40 la sută din locuitorii zonei, este cea împotriva căreia autoritățile comuniste acționează discriminator. Aș dori să le reamintesc senatorilor că autoritățile autoproclamatei republici nistrene au fost printre primele care s-au ridicat să sprijine încercarea de puci din august trecut, de la Moscova. Aceste oficialități nu sunt preocupate de drepturile omului, ci de putere și de întoarcerea la sistemul fostei Uniuni Sovietice.

Cu mine a intrat în legătură reprezentantul Moldovei la Națiunile Unite, a declarat Pressler. El a cerut Statelor Unite să amâne ajutorul către Federația Rusă până când acesta își retrage Armata a 14-a din Republica Moldova. El a mai cerut Statelor Unite să trimită observatori în regiunea conflictului pentru a verifica încetarea focului – care în momentul de față nu este respectată – și pentru a supraveghea retragerea Armatei a 14-a. Sunt cât se poate de acord cu ambasadorul Moldovei la Națiunile Unite. El are perfectă dreptate.

Rezoluția pe care v-o supun are scopul de a promova rezolvarea pașnică a situației din Moldova. Ea cere Statelor Unite să îndemne prin toate mijloacele posibile guvernul rus să-și retragă Armata a 14-a din Moldova, așa cum președintele Elțîn a fost de acord să o facă. Rezoluția sprijină o încetare a focului viabilă în regiune. În sfârșit, prin ea se cere constituirea unui comitet militar mixt de supraveghere pentru a observa retragerea ordonată și rapidă a fostelor trupe sovietice din Moldova.

Insist asupra adoptării acestui amendament, care plasează Statele Unite în mod ferm de partea păcii și stabilității viitoare din Moldova și Rusia. Cer adoptarea amendamentului și îl supun la vot, a subliniat Pressler în încheierea intervenției sale transmise de Moldova-Pres.

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 29(46)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București – Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
© JORDAN
Oana Udrea
Florentina Neagu

Tiparul executat la
TIPOREX
București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

SPIRITUL ROMÂNESC

A apărut de curând cartea părintelui Dumitru Stăniloae despre spiritul românesc*) şi, cum ea face numeroase referinţe la literatura română, m-am gândit că ar fi nimerit s-o analizez în cronica de faţă. Autorul este un mare teolog, cunoscut în cercurile ortodoxiei răsăritene prin opera lui de traducător şi comentator al scrierilor sacre. Preocupările sale privitoare la spiritualitatea românească sunt mai vechi şi volumul de acum adună, am impresia, studii din faze diferite. Editorii noştri au însă prostul obicei de a nu da nici o informaţie despre cărţile pe care le publică. Trăim într-un mister absolut. Apare un roman postum (cazul *Adio, Europa* de I.D. Sârbu) şi este imposibil să aflu dacă a fost sau nu încheiat (întrucât n-a fost publicată decât partea întâi), ce intenţii are, în continuare, editura... În eseurile părintelui Stăniloae se fac trimiteri la alte scrieri, cu indicaţia expresă a paginii, dar editorul a uitat pur şi simplu să dea la urmă sau în subsolul paginii, cum se face de regulă, titlul cărţilor citate, anul apariţiei etc. O improvizaţie care se lăţeşte şi se prelungeşte. Nu mai spun de faptul că, în locul obişnuitului citat de pe copertă, ar fi fost mai utile câteva date biografice şi bibliografice despre un scriitor atât de special şi, în fond, atât de puţin cunoscut de publicul larg, ca Dumitru Stăniloae...

Dar să revin la aceste *Reflexii* care reiau din alt unghi de vedere o temă discutată mult în cultura română, cu precădere în anii '30. Atunci s-a pus într-un mod direct problema metafizicii răsăritene (Blaga, Nae Ionescu, Eliade, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Vasile Băncilă...) şi s-a încercat, prin Mircea Vulcănescu şi Noica, o definire filozofică a fiinţei româneşti. Părintele Stăniloae aduce în această dezbatere inepuizabilă cultura şi sensibilitatea unui teolog ortodox, bun cunoscător al culturii populare şi bine orientat în ceea ce romanticii şi, după ei, filozofii de la începutul secolului numeau *psihologia* sau *stilul* popoarelor. El porneşte de la ideea (care este şi ideea lui Mircea Eliade) că, noi românii, suntem aşezaţi la graniţa dintre Occident şi Orient şi că din această împrejurare decurge rolul nostru de „popor-punte" între două spiritualităţi. Este adusă în discuţie, se înţelege, şi religia şi, la acest punct, părintele Stăniloae este, ca şi Nae Ionescu, un partizan necondiţionat al superiorităţii ortodoxismului. Biserica din Apus are un caracter dominator şi expansiv, ea a impus un model uman individualist pe care interpretul *Filocaliei* nu-l acceptă. Biserica din Răsărit a dus mesajul creştin de la om la om, răspândirea ortodoxiei nu s-a făcut prin forţă. De aici decurg mai multe consecinţe în plan cultural şi în modul de a fi al omului. Cultura occidentală, urmând spiritul Renaşterii, este pe cale de epuizare. Psihologismul şi duhul individualismului i-au arătat limitele. Filozofia s-a închis într-o „finitudine", iar literatura, generată de orgoliu şi de „individualismul poftelor nestăpânite după plăceri" a dus la pansexualism dizolvant, la agnosticism hedonist, la antiartă... Pe scurt, dacă vrea să se salveze, Apusul trebuie să părăsească „drumul parcurs de la Renaştere" şi să înceapă un alt ciclu de creaţie... Răsăritul, bazat pe creaţia populară şi cu un model uman mai complex în cadrul creştinismului, ar putea fi o sursă pentru regenerarea spirituală a Occidentului...

Acestea sunt ideile teologului român. Câtă vreme în discuţie este problema relaţiei dintre ortodoxie şi catolicism, nu am căderea să mă amestec. Fiind însă vorba de cultura occidentală, îmi îngădui să observ că învăţatul teolog simplifică enorm lucrurile şi manifestă, spre surpriza mea, o intoleranţă pe care îmi este greu s-o accept ca om de cultură. A fost Renaşterea o eroare, este Occidentul în criză, se află într-o primejdie aşa de mare cultura ieşită din spiritul Renaşterii? Aşa ne încredinţează părintele Stăniloae. Dar Goethe şi idealul omului universal? Dar romanticii (spiritele acelea bolnave de o boală cosmică!)?! Dar modernii care au vrut, după vorba lui Rimbaud, să îngroape arborele binelui şi al răului, să inspecteze nevăzutul şi să audă neauzitul? Astfel de aprecieri, nediferenţiate, duc la un război al culturilor şi din acest război nu iese nimeni învingător. Ca om din Răsărit, sunt bucuros să aflu că trăiesc într-o spiritualitate bogată, „deschisă", în bună relaţie cu universul, dar nu-mi place ca bucuria mea să se sprijine pe contestarea globală a altei culturi (acéea a Apusului) care a dat ceea ce a dat... Ar fi multe de spus la acest punct, dar nu vreau să intru într-o dispută care necesită alt spaţiu şi o altă desfăşurare de forţe intelectuale. Constat numai că oamenii religiei sau spiritele care vor să fundamenteze religios cultura (mă gândesc între alţii şi la Nae Ionescu) se arată, când este vorba de relaţia dintre metafizica orientală şi metafizica occidentală, mai puţin îngăduitori decât noi, spiritele laice...

Trecând peste aceste aspecte discutabile (şi oricând controversate!), ajungem la tema propriu-zisă a *Reflexiilor* părintelui Dumitru Stăniloae: spiritualitatea românească în spaţiul traco-latino-bizantin. Ele sunt, trebuie să spun fără echivoc, foarte profunde şi cuprind sugestii de care viitorii cercetători ai problemei vor fi obligaţi să ţină seama. Este, aici, o imagine posibilă a fiinţei româneşti văzută (şi sub acest aspect ea este originală) despre partea ortodoxiei. O ortodoxie, la rândul ei, complexă, bazată pe mai multe surse spirituale şi morale. În rezumat, ideile teologului sunt următoarele: poporul român are în structura lui spirituală elemente traco-latino-bizantine; prin literatura bizantină noi am primit şi am dezvoltat un „umanism echilibrat", poporul român este „cuminte", modelul lui uman este „tipul omului comunitar", morala noastră este morala „cuviinţei", în sistemele noastre filozofice intră, totdeauna, şi „legile inimii"; românul, ca latin oriental educat de ortodoxie, pune preţ pe „partea cea bună" a lucrurilor, este ruşinos, îngăduitor, lucid şi duios. Toate aceste concepte (sau virtuţi, nu ştiu cum să le zic) sunt urmărite în portul ţărănesc, în aşezarea caselor la sat, în organizarea interioară a căminului, în umorul românesc, în arhitectura bisericilor, în compoziţia icoanelor pe sticlă, în modul în care omul simplu priveşte ideea morţii...

Un model posibil pentru aceste reflexii este Blaga. Deosebirea este că Dumitru Stăniloae nu vrea să închidă stilul românesc într-un concept, vrea să definească firea românească printr-un număr de elemente ce ţin de sursele lui traco-latine şi, cum am precizat deja, de moştenirea bizantină. „Duhul de comuniune" ne-ar veni de la această ultimă rădăcină citată. Nu ştiu de unde vine *deşteptăciunea românească*, dar Dumitru Stăniloae se ocupă şi de ea, după cum înfăţişează şi *omenia, tandreţea, duioşia, isteţimea*, aplecarea spre discreţie şi tendinţa noastră de a umaniza legile... Reţin o frumoasă definiţie: „duioşia este o luciditate a inimii". Notez şi aceste observaţii despre *cuviinţă* ca o estetică a comportamentului fiinţei româneşti în raporturile ei cu lumea: „dacă echilibrul poate fi socotit un semn al înţelepciunii, al unei maturităţi spirituale, din îmbinarea graţiei şi a seriozităţii răsare *cuviinţa*, sau buna cuviinţă, cu alte cuvinte menţinerea în limitele a ceea ce se cuvine şi ferirea de ceea ce nu se cuvine, în care se manifestă aceeaşi putere a spiritului, sau aceeaşi înţelepciune ca frumuseţe văzută, în vorbe, în fapte, în comportamentul general. Kalokagathia grecească nu reuşeşte nici pe departe să exprime subtilitatea sensului cuviinţei, pentru că nu e în stare să redea topirea deplină a seriozităţii morale în frumuseţe sau frumuseţea în seriozitatea morală, cum o redă cuvântul cuviinţă, ea lăsându-le încă în oarecare măsură separate în sensurile unilaterale, juxtapuse. Kalokagathia nu redă sinteza deplină între cele două componente ale ei, pentru că nu e trăită poate deplina lor sinteză ca cuviinţă. Cuvântul grec *semnotis* poate e mai apropiat de sensul cuviinţei, deşi nici el nu are un sens identic, ci exprimă oarecare solemnă rigiditate. Cuviinţa e o bună estetică a fiinţei umane, nedespărţită de etică."

Acrobat cu vioară

În acest stil sunt scrise *reflexiile* învăţatului moralist creştin, la rândul lui cuviincios, respectuos cu tradiţiile, încântat de omul românesc. N-am remarcat la el observaţii mai dure despre modul de a fi al românului. Acolo unde Ralea vedea, de pildă, nestatornicia, caracterul tranzacţional al compatriotului nostru, Dumitru Stăniloae descoperă „fluiditatea" stărilor sufleteşti care, se înţelege, reprezintă o noţiune pozitivă. Oricum *răul românesc* (concept format prin analogie cu *le mal français*), dacă există, nu intră în prevederile eseistului. Ce-am putea să-i reproşăm? Căci este totdeauna câte ceva de reproşat când vine vorba de spiritul unui popor... Un mod, de pildă, prea sentimental şi idealist de a discuta despre firea românească?! Faptul că savantul ortodox nu ţine seama de istorie şi judecă totul dintr-o perspectivă a permanenţelor? Că el se limitează numai la „partea cea bună" şi că o spiritualitate specifică se caracterizează, totuşi, şi prin valorile ei aşa-zis negative?! Că, în fine, părintele Dumitru Stăniloae exagerează, după opinia mea, când vorbeşte cu insistenţă de criza valorilor Occidentului?!... Nu ştiu ce se întâmplă, dar filozofii enunţă de aproape o sută de ani declinul Occidentului, cu individualismul, elitismul, aroganţa şi lipsa lui de „înţelegere" (în sens filozofic), dar Occidentul nu moare, nu se epuizează... Este paradoxul lumii europene care nu vrea să se supună legilor stabilite de intelectuali.

Mi-ar plăcea, trebuie să mărturisesc, ca noi, românii, spirite de graniţă, „popor-punte", cu spiritualitatea noastră traco-latino-bizantină, să jucăm rolul de intermediari de care, după Eliade, vorbeşte şi Dumitru Stăniloae în *Reflexiile* sale: „Dar, prin sinteza în care diferitele influenţe intră în spiritul românesc, acesta este chemat să reprezinte şi un fel de punte între ele. Dacă în primele secole ale existenţei sale poporul român a fost o punte între romanitate, între daco-traci şi între spiritualitatea creştină bizantină, iar mai târziu între romanitate, spiritualitatea bizantină, slavi şi popoarele germanice din Apus, apoi, din secolul XIX, între spiritualitatea bizantină moştenită şi cultura franco-germană, acum se deschid perspectivele unei intermedieri pe o scară mondială. Spiritualitatea sa traco-romano-bizantină e chemată să intermedieze între cultura occidentalo-americană, cu tendinţa ei de distincţie, de definire, de lipsa de entuziasm etic şi uman, dar prin aceasta ajunsă la un moment de epuizare spirituală, şi între culturile afro-asiatice, încrezătoare în străfundurile indefinite ale realităţii, însufleţite de un mare şi haotic elan vital, care-şi iau forţa din ideea identificării omului cu toate; numai spiritualitatea aceasta proprie Europei de Est, cu deosebire poporului nostru, poate indica drumul clar şi fecund, în acelaşi timp, al unei umanităţi personalizate şi plină de elanul comuniunii. Spiritualitatea noastră poate da Occidentului forţa, iar Orientului claritatea unui adevărat umanism care să se folosească şi de luciditatea Occidentului şi de elanul generos şi inepuizabil al Orientului." Numai să fie aşa şi acest miracol să se întâmple.

Cititorul nostru a înţeles, sper, că această carte trebuie parcursă cu creionul în mână şi că, între alte merite, are şi pe acela de a-ţi stimula din loc în loc spiritul de împotrivire. Este un semn că-i o carte vie, scrisă de un om care iubeşte lumea în care trăieşte şi pentru care bunătatea este calea ce duce spre filozofie...

*) *Reflexii despre spiritualitatea românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1992; tiparul executat de Tipografia Artprint SRL, Buc.

Nicolae DABIJA

TRANSNISTRIA

Iarăşi teii dau în floare
şi înnebunesc salcâmii –
dar pe Nistru latră câinii
şi-n Transnistria se moare.

Şi-aş scrie, despre-o femeie,
şi eu versuri de iubire...
dar ... cad bombe-n cimitire
şi-mi mor rudele-n tranşee

Nistru-i aruncat în aer –
sângeră şi-un frate-al meu...
Iar în cerul plin de vaer
e rănit şi Dumnezeu...

Hoţi vicleni cu chip de fiară,
de din zarea cea albastră –
vin aici să-şi facă ţară
peste ţărişoara noastră.

Pe meleagul meu străbun
calcă totul în picioare,
lăudându-se c-un tun
că pot spulbera popoare.

Şi mă doare că ei ies cu
câte-o coadă de topor,
care-mpuşcă-n Eminescu
şi în propriul popor.

Noi pământ străin nu vrem,
noi pe-al nostru nu l-am strâns...
of, şi-atâţia morţi avem
că ne-am dezvăţat de plâns.

Iarba ţipă... Codrii gem...
cerul sângeră pe ape...
of, şi-atâţia morţi avem
că pământul nu-i încape.

Căzăcimea cea hoinară,
cu zel eliberator,
când te dă din casă-afară,
zicând lumii că-i a lorrr!;

Pune mâna pe-un cosor,
sau pe-o muchie de coasă...
dacă nu vrei să fii rob,
rob în propria casă!

Umiliţii tăi părinţi
puşi cu talpa pe cărbuni,
ca şi pruncii răstigniţi –
te îndeamnă să-i răzbuni!

Ţară blândă, meleag sfânt,
Domnul să te fi uitat?!
când atâţia gata sunt
să te scoată la mezat...

E perfid şi crunt venitul
ce vrea ţara să ne-o rupă,
care vâră-n noi cuţitul
of, în timp ce ne tot pupă.

Nu lăsa, Doamne, să piară
neamul nostru chinuit –
scoate-i duşmanii din ţară,
du-i de unde-au tot venit...

...Iarăşi teii dau în floare
şi înnebunesc salcâmii –
dar pe Nistru latră câinii
şi-n Transnistria se moare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ipostaze Mircea Eliade

Cu aproape trei decenii în urmă, când numele și opera lui Mircea Eliade erau prohibite la noi, un eminent profesor, Mircea Handoca, s-a dăruit, tăcut, răbdător şi harnic, reconstituirii integrale a destinului uman şi creator al marelui scriitor şi savant român, nevoit să ia calea exilului. De atunci şi până acum, Mircea Handoca a depus o muncă enormă, sisifică. A parcurs un număr imens de ziare şi reviste, din perioada interbelică şi cea contemporană, bibliografiind şi conspectând tot ceea ce a publicat Mircea Eliade şi ceea ce s-a scris despre el şi opera sa; şi-a procurat, cu dificultăţile ştiute, operele lui Mircea Eliade şi studiile asupra lor apărute în străinătate; a obţinut accesul şi încrederea de a cerceta arhiva rămasă în păstrarea familie, în ţară, descoperind un adevărat tezaur referitor la evoluţia vieţii şi creaţiei lui Mircea Eliade; a întreţinut o amplă relaţie epistolară cu autorul „Istoriei credinţelor şi a ideilor religioase", izbutind chiar să-l şi viziteze la Paris; a intervievat pe mulţi dintre confraţii săi de generaţie; a putut cunoaşte şi corespondenţa sa intimă cu unii oameni de cultură din ţară; a cercetat conferinţele sale conservate în arhiva Radiodifuziunii române etc.

În ultimii ani, roadele acestui imens travaliu au început să devină publice. Fie în periodice de specialitate, ca „Manuscriptum" şi „Revista de istorie şi teorie literară", fie în ediţii aparte, Mircea Handoca a scos la lumină multe din scrierile de tinereţe inedite ale lui Mircea Eliade sau opere încă necunoscute sau nereeditate la noi. Pe lângă numeroase articole semnate în diverse publicaţii, Mircea Handoca a tipărit, în 1980, valoroasa lucrare „Mircea Eliade. Contribuţii bibliografice". Iată că, recent, la Editura Minerva, e prezent cu un nou şi amplu studiu, intitulat „Mircea Eliade. Cîteva ipostaze ale unei personalităţi proteice". Într-adevăr, autorul nu şi-a propus să elaboreze o monografie exhaustivă, în care să prezinte detaliat atât biografia lui Mircea Eliade, cât şi opera sa literară şi ştiinţifică în ansamblul ei, ci s-a străduit să releve câteva din multiplele coordonate ale complexei sale personalităţi. Cartea lui Mircea Handoca, deşi numără peste 400 de pagini, nu are un caracter analitic, ci unul predominant documentar, expozitiv, oferind cititorului posibilitatea să cunoască unele aspecte mai puţin cercetate până acum ale vieţii şi operei lui Mircea Eliade. Spunem aceasta nu pentru a diminua utilitatea şi însemnătatea lucrării, ci pentru a o fixa în cadrele ei fireşti,considerând că reprezintă, indubitabil, o contribuţie reală la exegeza lui Mircea Eliade. Meritul autorului este că, din imensitatea materialului documentar de care dispune, a ştiut să extragă şi să structureze în jurul unei idei centrale acele date care definesc câteva din ipostazele personalităţii proteice a lui Mircea Eliade. Înţelegând intenţiile autorului, nu pare, deci, surprinzător faptul că lucrarea nu debutează, după tipicul tradiţional, cu naşterea şi copilăria scriitorului, ci ne face să cunoaştem direct „Elevul de liceu" şi „Studentul", însă cu scopul de a demonstra că premisele marelui scriitor şi savant au fost puse în aceste faze ale vieţii sale. În următorul capitol, „Descoperirea Indiei", selectează aspectele esenţiale ale studiilor întreprinse în această ţară, fără a se opri asupra unor amănunte, care nu au contingenţă directă cu problemele ştiinţifice şi filosofice, cum ar fi, de pildă, povestea sa de dragoste care a stat la baza romanului „Maitreyi". Din biografia lui Mircea Eliade, autorul reţine cu precădere secvenţele referitoare la activitatea sa din ţară, prezentându-l ca profesor la Universitatea din Bucureşti şi ca iniţiator şi conducător al revistei „Zalmoxis", de larg ecou şi prestigiu internaţional.

Mircea Handoca se bazează exclusiv pe document, adică pe date şi citate revelatoare, cu o mare pondere de inedit, extrase din cele mai autentice surse. Cu o evidentă putere de sinteză, a armonizat aceste date şi citate în secvenţe unitare, îngăduindu-şi doar succinte şi edificatoare concluzii. Astfel, în capitolul „Umanistul" relevă că această ipostază a lui Mircea Eliade îşi trage seva din umanismul Renaşterii, din cel al Indiei şi orientalismului, din virtuţile istoriei ştiinţei şi din studiul vieţii popoarelor primitive şi al folclorului. Fără a supralicita unele argumente, în capitolul „Folcloristul", Mircea Handoca subliniază că, prin compararea miturilor arhaice româneşti cu cele din literatura universală, Mircea Eliade a demonstrat unicitatea şi superioritatea geniului nostru popular. Într-un alt capitol, „Spiritualitatea românească", autorul lucrării observă că dominantele ei, în viziunea lui Mircea Eliade sunt îngemănarea dintre specificul naţional şi universal, continuitatea filonului românesc de-a lungul veacurilor şi creaţia populară ca permanent izvor al culturii şi artei noastre.

Relevante sunt şi capitolele consacrate modului propriu, specific, în care Mircea Eliade i-a interpretat pe Eminescu, B. P. Hasdeu, N. Iorga şi Lucian Blaga.

Din aceeaşi perspectivă documentară, Mircea Handoca se concentrează numai asupra câtorva opere literare ale lui Mircea Eliade, şi anume asupra primului roman, de tinereţe, „Romanul adolescentului miop", şi al ultimului, „Noaptea de sânziene", insistând asupra genezei şi procesului lor de creaţie. Într-un capitol aparte sunt prezentate creaţiile dramatice ale lui Mircea Eliade. Alte capitole sunt consacrate „Gazetarului", „Conferenţiarului", viziunii sale asupra limbii române, asupra Transilvaniei şi a ţării natale, de care, sufleteşte şi spiritual, nu s-a simţit niciodată înstrăinat.

În ansamblul său, studiul lui Mircea Handoca, bazat pe o vastă şi impresionantă documentare, aducând numeroase şi preţioase date inedite, oferind multiple şi interesante sugestii, deschide o largă perspectivă viitorilor exegeţi ai marelui scriitor şi savant român.

Teodor VÂRGOLICI

Mircea Handoca: *Mircea Eliade. Cîteva ipostaze ale unei personalităţi proteice, Editura Minerva, 1992*

VINTILĂ HORIA, TRILOGIA EXILULUI

În jurul Premiului Goncourt, atribuit în 1960, dar nu şi decernat lui Vintilă Horia, pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil* (cf. J. Robichon, *Le defi des Goncourts)* s-au ţesut de-a lungul vremii nenumărate legende. Citind cu voluptate, dar şi cu mare întârziere romanul pus în circulaţie abia recent la noi de Casa Editorială „Europa", din Craiova, mi-am dat seama că scenariul denigrant prezentat de autorităţile româneşti la vremea respectivă Academiei Goncourt, nu putea ţine decât de bizareriile totalitare ale unei mentalităţi ubueşti şi orwelliene halucinante. Numai aşa o carte importantă pentru cultura românească a putut fi ţinută sub obroc şi, practic, scoasă aproape trei decenii din circuitul firesc de idei. Dar să vedem ce nota, în noiembrie, 1964, Vintilă Horia în *Journal d'un paysan du Danube*, referitor la episodul amintit: „Am fost foarte fericit să primesc acest premiu, şi încă şi mai fericit să renunţ la el. S-a zis că am fost obligat să o fac; or asta era singura mea revanşă posibilă. Iată de ce am făcut-o cu bucurie. Şi, apoi, încă o dată, ca de obicei, am fost *singur* (s. a.) în faţa uneia dintre cele mai vaste desfăşurări de laşitate şi de prostie contemporană. Acest spectacol rămâne de neuitat pentru mine. Timp de două săptămâni el a divizat universul intelectual şi politic în două câmpuri; pe de-o parte am fost decât eu, de cealaltă tot ceea ce face zgomot în această lume de slabă calitate.. Eu încarnam aceste mii de inocenţi, care umpleau închisorile din România, şi nu încetam să mă gândesc la ei, fiindcă făceam parte din aceeaşi instituţie, din aceeaşi compactă şi imensă singurătate. Ei au fost singura mea alinare, în timp ce lupii urlau în faţa ferestrelor noastre, ca în copilărie".

În înţeles strict estetic, *Dumnezeu s-a născut in exil* este o carte rară, un opuscul luminos şi muzical, în care scriitorul atinge performanţa a ceea ce spaniolii numesc scrisul „Tocar": scriitura în stare, adică, să provoace realitatea, atingând-o mângâios cu aripa cuvintelor... Senzaţia unui univers romanesc amplexiflor - pentru a mă exprima poate pretenţios, dar exact - acţionează magic asupra cititorului, subjugându-l fără putinţă de împotrivire. O undă de poezie învăluitoare marchează dominanta stilistică în regimul căreia lectura devine, realmente, binecuvântare pe tot parcursul cărţii.

Dintre nenumăraţii exegeţi care s-au aplecat asupra cărţii, Daniel Raps a sesizat cel mai bine natura relaţiei aproape supranaturale, stabilită la distanţă de două milenii, între scriitorul latin Ovidiu, exilat la Tomis, şi cel român obligat din 1945 a deveni pelegrin prin America şi Europa Occidentală, în căutarea dureroasă a rădăcinilor şi identităţii. În viziunea lui Vintilă Horia, Ovidiu nu mai este scriitorul frivol alungat de Augustus din *cetatea eternă*, pentru stricarea moravurilor antice (întâlnirile sale cu Iulia, nepoata împăratului, ca şi îndemnurile făţişe la practicarea amorului liber în *Ars amandi* erau notorii), ci omul unei lumi şi al unei religii noi, în care supremul câştig, alături de iubire, este libertatea: „Libertatea se plăteşte scump, dar îşi merită totdeauna preţul. E atât de greu de înţeles. E de ajuns să ştii să alegi: o viaţă nouă, oriunde, dincolo de marginile imperiului, un zeu nou, cel adevărat, ca să renaşti chiar aici, pe acest pământ (...). Totul e cu putinţă. Trebuie să ai la timpul potrivit curajul să dezertezi, să rupi brusc cu trecutul."

Respingându-i-se repetatele intervenţii prin care cerea favoarea reîntoarcerii la Roma, printre barbarii Pontului şi, mai cu seamă, în *vicus*-ul mixt întemeiat de transfugul Flavius Capito din Perusa, Ovidiu percepe primele semne ale unei metamorfoze ce anunţă, prin paradisiaca armonie inaugurală, viitorul. Un popor şi o lume nouă erau pe cale să se nască. După a doua călătorie, mai cu seamă, a poetului în interiorul Daciei şi întâlnirea cu doctorul grec Theodor, care îi relatează experienţa directă a descoperirii, pe urmele magilor, a ieslei de la Bethleem în care s-a născut Mesia, Ovidiu întrezăreşte în fapta îndelungatei sale aşteptări în Dacia, semnul naşterii noului Dumnezeu. Din acest moment se poate vorbi practic de înstrăinarea sa definitivă de Roma totalitaristă şi începe convertirea şi iniţierea în noua credinţă, mult facilitată, de altfel, de mai vechiul contact secret cu doctrina şi sectele pitagoreice şi eseniene. Între altele, Jerôme Carcopino în *Recontres de l' Histoire de la Literature Romaine ?*, citat şi de Monica Nedelcu de la Universitatea Complutense - Madrid, în studiul *„Un roman al exilului: între nostalgia spaţiului pierdut şi dorul metafizic"* (1990), presupunea că unul dintre motivele „reale" ale exilului lui Ovidiu ar fi putut fi „o şedinţă de divinaţie asupra succesiunii imperiale, cu care s-a încheiat o adunare de prieteni pitagoreici în casa poetului". Călătoria şi convorbirea lui Ovidiu cu preotul cultului lui Zamolxis, zeu despre care Herodot nota în *Histoire IV.95* că a fost elevul lui Pitagora, sunt edificatoare din acest punct de vedere. Alungat, aşadar, de la Roma, Ovidiu descoperă în Dacia magia spirituală a unei lumi liminare, lăsându-se cu încetul sedus de armonia ei, resimţită ca reflexul luminii paradisiace a vieţii de apoi. În afara măiestrei ştiinţe a scriturii, prezenţa aproape materială a atmosferei de favoare a graţiei divine, pe care o iradiază textul de la un capăt la altul se datorează proiecţiei (vezi şi M. Nedelcu) destinului de suferinţă şi umilinţă al lui Mesia asupra teritoriului dac, precum şi proiecţiei spaţiului mioritic asupra locului de naştere a lui Iisus. Comentând, de altfel, într-un studiu relativ recent, celebra afirmaţie a lui Keyserling, datând încă din 1926, potrivit căreia în România bizantinismul ar putea renaşte în cea mai înaltă expresie a sa, întrucât Biserica română este încă *vie*, Vintilă Horia divulgă poate fără să vrea ideea obsesivă a Trilogiei exilului (din care mai face parte şi a fost tradus şi publicat recent în româneşte şi romanul *Cavalerul resemnării)*, şi anume aceea că, funciarmente, sacralitatea, credinţa şi libertatea sunt constitutive originii poporului român, marcându-i indiscutabil în veac psihologia şi destinul.

Printr-o difuzie transcendentă a timpului în elementele unui cosmos indistinct, edenic, în ciuda faptului că acţiunea romanului este plasată în secolul al XVII-lea (1683- asediul Vienei de către turci), *Cavalerul resemnării* îmi apare în întregime ca o mirobolantă cosmoviziune mesianică. De altfel, pictorul veneţian Aloiso Loredan îl încredinţa pe domnitorul Radu-Negru, protagonistul cărţii, venit să ceară pentru ţară ajutorul Occidentului împotriva expansiunii păgâne, că „un nou profet se va ridica într-o zi pentru a predica credinţa împotriva lui Leviathan. Acel profet sau acel Mesia, face predicţiunea pictorul, va ieşi poate din adâncurile pădurii voastre. De *acolo* (s.a.) ar trebui să vină".

Pădurea, fiinţă supranaturală cu rădăcinile adânc înfipte în începuturile lumii (Eminescu a consacrat definitiv fantastica imagine a codrului-cetate: „Căci să ştii, iubite frate, /Că nu-s codru, ci cetate/Dar vrăjit eu sînt de mult,/Pînă cînd o să asculţi/Răsunînd din deal în deal/Cornul mîndru triumfal/(...)" constituie pentru încercatul popor al lui Radu-Negru scutul protector şi singura pavăză, alături de iubirea întru Iisus, împotriva duşmanului. Simbolul credinţei şi al iubirii lui Dumnezeu e candela nestinsă păstrată cu grijă, în Biserica de la Nucet, lăcaş de cult ridicat de Mircea cel Bătrân. Viziunea domnitorului cu acel străbun al său, care îi apare în vis în fruntea unei oştiri de copaci giganţi, şi în care desluşeşte calea ce trebuie s-o urmeze pentru a înfrânge oastea turcă, atestă, în concepţia lui Vintilă Horia, legătura mitic cosangvină dintre om şi natură, într-o geografie speculară, sacrală, cum este cea a începuturilor noastre.

Consacrate protoistoriei matricei noastre stilistice şi spirituale, irigate de o nostalgie difuză şi un dor fără saţiu, după binecuvântarea raiului pierdut, romanele lui Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil* şi *Cavalerul resemnării*, jalonează toate motivele creştine ale regăsirii identităţii fiinţei şi, implicit, ale salvării ei de la moarte.

Ştefan Ion GHILIMESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

DESPICAREA FIRELOR DE IARBĂ

– Ceva ca o analiză –

2. Găsim într-un mic eseu al lui Borges această remarcă: „Există ceva anume într-un vers bun care nu permite să fie citit cu voce joasă. Dacă putem citi un vers cu voce joasă, înseamnă că nu este un vers valabil, căci versul pretinde pronunție. Versul amintește mereu că poezia a fost o artă orală, înainte de a fi o artă scrisă, amintește că a fost un cântec."

Opera lui Whitman, toată, confirmă această reflecție. Într-adevăr, ea pretinde *pronunție*. Vocea joasă n-are ce căuta aici. Ca și Dante, la care se referea autorul argentinian, Whitman năzuia către o construcție fonică primordială. Nu întâmplător el le aducea în brațe acestor copii mari care sunt americanii ceva care se numea „cântec". Cântec adevărat – nu bățăială în blugi (care nu se inventaseră).

Pentru cititorul român, poate că nu e de prisos să amintim că Whitman a fost contemporan cu Alecsandri. În statul american și-a asumat, în poezie, o sarcină oarecum asemănătoare. Predecesorii lui nu mai sunt, însă, cântăreți minori, ca la noi – dacă excludem umaniștii și creatorii de anvergură Dosoftei, Budai Deleanu – ci niște mari spirite, precum Henri Wadsworth Longfellow, Ralph Waldo Emerson, Edgar Poe. Viziunea cosmică a lui Emerson, mai ales, și cea geometrică, rațional–bizară a autorului „Corbului" constituiau mari achiziții lirice. Numai că în seria europeană, pe linia tradiției engleze. Așa cum Alecsandri descoperea, la noi, poezia populară, dând un impuls autohton, pe baza unei seculare tradiții de șlefuire artistică „de masă", Whitman este cel care luându-se pe el drept exponent tipic – ce mare îndrăzneală! – descătușează duhul noului continent. Pana lui face să sară dopul imensului clondir ferecat și fermecat și țâșnește năvalnic cântecul continentului, lovindu-se de stele. Lumea nouă, atât de largă și de felurită, născută din aventură, dragoste și viol, din curajul de-a înfrunta spațiile, a defrișa, a domoli și a poseda (iarăși cu puțin viol), sedimentată, până la urmă, într-un fel de curcubeu social – cu capetele în oceane și cu toate culorile egale, această lume pestriță, vitală și împătimită de muncă acea nevoie de un epos *al ei*. În care să se regăsească, fără pretenții de idealizare. Un epos pe care să-l așeze la temelia mândriei naționale. Noul poet promite a le desfășura și a le fâlfâi pe săturate acest steag. Substituindu-se poporului prin mecanismul genial descoperit eu = noi, voi = eu, eu = el, secretă ceva care, în Europa, s-ar putea compara cu saga, cântecele trubadurilor, poate, baladele populare.

Față de Emerson ori Poe face un pas înapoi. (Nevoia de primitivism a artei moderne!). Pasul i-ar fi fost fatal, dacă autorul n-ar fi fost salvat de un talent colosal. S-a dat înapoi ca să-și ia avânt. Se aruncă în viitor cu tencuiala bătrânei case cu tot. Vechimea „baladelor" o ia înaintea prezentului, e o vechime din viitor. (Așa cum Brâncuși bătea un țăruș în centrul lumii, numindu-l „coloana fără sfârșit", de care se pot priponi și armăsarii dar care poate pune pe gânduri și pe toți filozofii.). Noua operă creează frisonul respectiv de noutate, dar e întâmpinată – normal! – și cu ostilitate. Ba chiar cu batjocură. Firele de iarbă excită toate coasele. „Autorul acestor versuri ar trebui dat afară cu picioare în fund de peste tot, unde se află oameni respectabili, căci este mai țopârlan decât o vită. N-are nici spirit, nici metodă în bâlbâielile sale incoerente și omul ăsta e, fără îndoială, un dement scăpat din ospiciu, prezentându-se și el cu fructele lamentabilului delir". Cu o astfel de frază era măgulit autorul, în 1850, într-un ziar din Boston. Criticul francez Leonie Villard, într-un studiu mai vechi asupra poeziei americane, e destul de convingător în prezentarea atmosferei *reale* pe care aveau s-o respire de la început firele: „Câțiva critici moderni au putut întocmi lista cu epitetele injurioase adresate lui Whitman de compatrioții stupefiați și scandalizați". „Satir vomitând în beție", „ilotul literaturii", dându-ne o idee de ce gândeau mulți atunci și de repulsia oripilantă pe care le-o produceau anumite pasaje din „Fie de iarbă". Desigur, ofensa cea mai mare de care poetul se face vinovat era cea care se numea atunci „ultragiu adus bunelor maniere și moralei". Poet al trupului ca și al sufletului, Whitman nu numai că îndrăznea să vorbească pe șleau despre iubire, plăcere sau procreație în realitatea lor psihică. Dar el se și încăpățâna să insiste asupra acestor teme tabu, tot revenind la ele c-o brutală franchețe.

Să admitem că măcar o parte din „contrele" în falcă, „à l'americaine", erau sincere și nu neapărat expresia unei cabale împotriva artistului, așa cum se presupune în astfel de cazuri. Noua estetică, impusă cu îndârjire (autorul relua, modifica și amplifica mereu „Firele", cu ocazia fiecărei noi ediții) se potrivea ca nuca-n perete cu gustul rafinat, cu sau fără ghilimele, al momentului. Abia ajunseseră să se mândrească – îndreptățite – că... vorba ceea, au intrat în Europa, producând vers clasic competitiv, bine măsurat, lustruit, în care sunt evitate cu grijă problemele cotidiene, „prostul gust" al vulgului care dă din coate pe străzi după treburi, mirosind a fum, var, vopsele și transpirație. Fiii aventurierilor, ai oropsiților și năpăstuiților vechii lumi, ai mitocanilor, îndrăzneților, căpătuiți, deprinseseră gustul „înaltei societăți" – recompusă și aici rapid. Sub spoiala democrației, voiau o poezie vaporoasă, vagă, „filosofică". Aveau mirajul zorzoanelor și al pomposului. Mai vârstnicului Emerson nu-i scapă însă noutatea demersului liric. Ca Alecsandri în fața lui Eminescu (să mi se ierte asociațiile cu literatura română), găsește resurse de generozitate și curajul de-a recunoaște geniul. Sunt mereu citate cuvintele dintr-o scrisoare pe care i-o adresa lui Whitman în 1850 (concomitent cu „atacul" de la Boston): „Găsesc că opera dumitale este prin concepție și înțelepciune tot ce-a produs America mai extraordinar până acum... Vă felicit de-a fi spus atât de direct ce aveați de spus". Trebuie să-l fi uimit și fascinat pe marele critic și eseist imensa distilărie pe care noul poet o instala (suntem doar în epoca mașinismului!) în literatura americană. Intuia și ce va ieși de aici.

Ce constatăm azi, beneficiind și de perspectivă – în spațiu și timp?

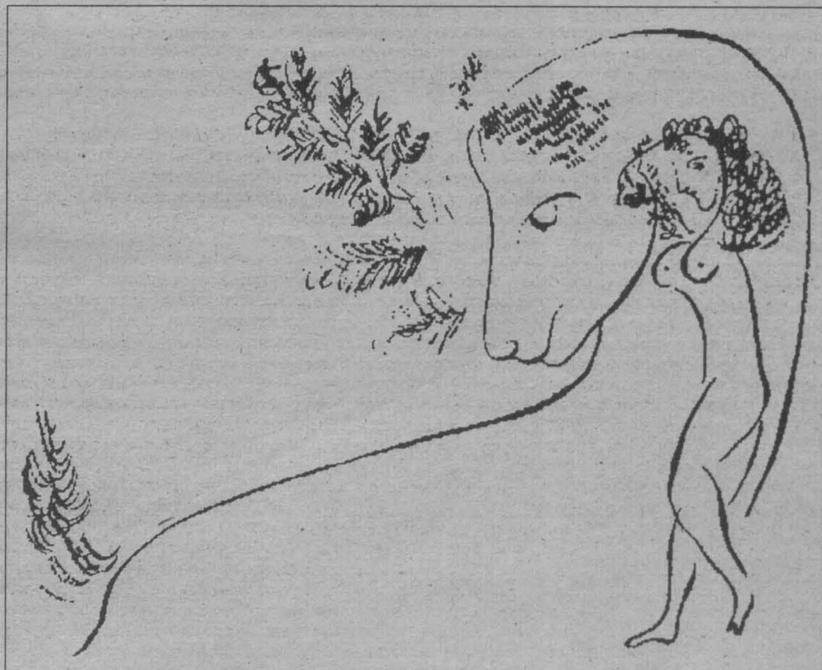
Pe plantația firelor sale Walt Whitman („Un cosmos, flăcău din Manhatan / Bătăios, trupeș, senzual, mâncând, bând și / procreând / Nu un sentimental, nu unul din cei ce se țin mai presus de bărbați și femei / sau mai la o parte, nici prea modest, dar nici prea încrezut") își este și stăpân și sclav. Flăcăul dă probe că poate prelucra într-un fel aparte „marfa". La temele vechi adaugă teme noi, sau cele vechi devin ca și noi, dacă schimbi unghiul. Toate amestecate, presate, puse la dospit cu maia și malț, iarăși frământate și descântate, iarăși presate, dau, până la urmă, ceva grandios. Te trec fiorii și holbezi ochii ca în fața unui fenomen al naturii. Fusese descoperită și pusă în funcțiune o alchimie care produce în cantități industriale nu aur ci chiar șocul viitorului, extras din șocul prezentului. Care opune idealismului subțiat, sentimentalismului spălăcit și cohortei convențiilor puritane naturalul *ca atare*. Simplitatea în fascinanta ei goliciune voluptuoasă.

În peisajul literelor apăruse, va să zică, unul care, cu pălăria dată pe ceafă, cere poeziei să fie firească și-și propune ca sfânt crez „tot ce-i mai obișnuit, mai lesne, mai ieftin, mai aproape". Pentru a încerca o analiză, sau ceva ca o analiză, „Song of myself" mi se pare secțiunea reprezentativă pentru întreaga arhitectură a operei. (În românește există o inspirată traducere datorată lui Mihnea Gheorghiu, care de altfel a tălmăcit o mare parte a „Firelor de iarbă". Avem la îndemână și ne folosim de ediția din 1976, Editura Univers. Printre primii traducători în românește ai unor mari poeți americani, inclusiv Whitman, a fost Nicolae Iorga). E vorba de 52 de „cânturi". (Cum spuneam autorul revedea mereu materialul, cu fiecare ediție. În 1855 se numea „Poem despre Walt Whitman, un american", în 1860 doar „Walt Whitman", pentru ca din 1881 să înceapă a se numi „Cântec despre mine". Este vorba de un oratoriu sau, mai degrabă, o simfonie lirică, unde tema principală are meandre, seițesc subtemele, dau buzna acordurile laterale și obsesiile pentru a se reveni la matca principală, victorioasă. Așa ceva nu era în uz. „Antecedentul" este Biblia cea plină de întâmplări, fapte, nume proprii. Când se descoperă în sfârșit pe sine, când ajunge, după lungi căutări, dând greu tribut insipidei vieți de ziarist mediocru, alegându-se mai mult cu bătăturile meseriei, căci copleșit de vacarmul concretului milioanelor de știri ce trebuiau prelucrate nu se dovedise ziarist de geniu, ajungând deci, la o vârstă coaptă, la creația propriu-zisă, Walt Whitman avea în subconștient Vechiul și Noul Testament. Zestrea copilăriei și școala părinților.

„Lăsând la o parte crezurile și școlile,
O distanță între noi nu le strică, deși le țin mereu în atenție,
Găzdui-voi în portul meu și binele și răul,
Și las să glăsuiască întâmplarea,
Natura fără oprelişti cu energia ei firească."

Arta poetică e toată în această strofă, unde aproape fiecare cuvânt ar trebui subliniat. (Și, vorba lui Borges, fiecare vers citit cu glas tare). Binele și răul, întâmplarea (cea care aprinde scânteia inspirației, energia firească a naturii. Crezurile și școlile sunt lăsate, într-adevăr, deoparte. Dintr-o dată, eul se desinhibă. E o vorbă: ferească Dumnezeu de bătaia ciungului ori a mutului! Desinhibat, timidul se dezlănțuie. Eul nu mai cunoaște margini.

Artistul de geniu a pus mâna pe tonul biblic – care-i face muzica – și din acest moment catedrala este ca și zidită. Încet, încet, piatră cu piatră, perete cu perete, boltă cu boltă pînă în vârf, într-o viață, care de acum încolo nu mai are alt sens în afara acestei zidiri de tot în cuvinte.

Femeia și calul

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Lupta cu marea minciună (II)

Povestirea *Marea juvenilă* este plină de entuziaști. Avântului real al oamenilor înșelați de o himeră îi corespunde această apreciere euforic-hilară a Federatovnei: "De-acum masele tare se mai dau în vânt după viața cea nouă și luminoasă: nu mai ai cum le opri!" Se dau în vânt după viața cea nouă și personajele povestirii: pe lângă deja numitele Federatovna și Bostaloeva, inginerul electrician (și muzician) Nikolai Edvardovici Vermo, cu a cărui sosire în sovhozul zootehnic pierdut undeva într-o stepă începe narațiunea, zootehnicianul Visokovski, fierarul Kemal, brigadierul fântânarilor Milioșkin, mulgătoarea Aina, văcarul-șef Kliment... Nu mai ai cum le opri nici pe ele, în dorința lor, a personajelor cărții de a face ca „Ocolul Reproducătorilor" – deja „o sursă sigură pentru aprovizionarea cu carne a proletariatului" – să dea și mai multă carne. Plecată într-o adevărată călătorie, la raion și la regiune, ca să procure materiale și mașini pentru sovhozul pe care îl conduce, Bostaloeva constată, o dată ajunsă într-un centru raional plin de forfota muncii că „pustietății și mâhnirii capitalismului le lua locul socialismul populat de mase". „Cucerind" și orașul capitală de regiune, aceeași adoarme într-o seară *fericită:* „Bostaloeva se îmbracă în rufele curate și se culcă pe masa comitetului sindical, ascultând prin fereastra deschisă vuietul muncii nocturne, glasurile oamenilor, hohotele de râs ale logodnicilor și logodnicelor, chemările mașinilor ce funcționau în ritm forțat, claxoanele camioanelor și automobilelor, cântecele ostașilor de gardă care se schimbau, adică toată rumoarea vieții bolșevice. Adormi liniștită și fericită, fără să mai simtă că, spre ziuă, pe trupul ei s-au plimbat niște șobolani." Luând cunoștință, la o ședință de lucru, de o propunere ce i (li) se pare excelentă, „inginerul (Vermo n.n. V Cr.) își șterse ochii înlăcrimați de entuziasm și se ridică în picioare, părtaș fiind și el la bucuria tuturor". Personajele „pozitive" ale lui Platonov cred în socialism ca într-o nouă religie, capabilă să facă la rândul ei minuni. Exprimând una din acele *prostii profunde*, de mare adâncime filozofică, atât de caracteristice eroilor lui Platonov, zootehnicianul Visokovski își afirmă "speranța că evoluția lumii animale, întreruptă în trecut, se va reînnoi în anii socialismului, și toate aceste biete ființe păroase, trăitoare până acum în sfera unei rațiuni tulburi, vor atinge curând piscurile vieții conștiente. – Acum se nivelează prăpastia dintre sat și oraș, spuse Visokovski. Desigur că științele naturale comuniste vor face astfel încât flora și fauna pământului să-i fie omului rude și mai apropiate. Prăpastia dintre om și oricare altă ființă trebuie depășită...

– Va fi și mai bine, îi promise Bostaloeva. Nici visul dumneavoastră cel mai temerar nu va fi în stare să depășească perspectivele partidului nostru... Între natura vie și cea moartă va fi durată o punte veșnică." Entuziasmul îl face pe Vermo și pe ceilalți să fie activi și mai ales creatori: "Nu suntem numai o clasă de truditori, ci și una de creatori". Munca singură nu-i satisface, ocupația lor principală fiind invențiile: "La ce bun truda care nu–i decât o repetare de procese invariabile? Trebuie s-o înlocuim cu creația perpetuă a invențiilor",spune inginerul Vermo. Și tot el dă exemplul, căci "nu putea sta fără să născocească ceva" având o minte "cu funcționare perpetuă". De la cazmale mobile, sisteme de încălzire eoliană, transformatoare optice până la înlocuirea vacilor obișnuite cu "niște giganți socialiști, de felul brontozaurilor, de la care să obținem câte o cisternă de lapte la o singură mulsoare" – Vermo se gândește la toate. Contemplând trupul Bostaloevei, de care e îndrăgostit, încontinentului inventator îi vine ideea de a se renunța la crematorii în favoarea uzinelor chimice: "Visokovski o luă de braț pe Bostaloeva, ca pe o femeie, și o duse în turn. Directoarea tăcea. Vermo o privea din urmă și se gândea câte cuie, lumânări, cât cupru și minerale ar putea fi obținute pe cale chimică din trupul Bostaloevei. «Oare

Pictorul cu paleta

de ce construim crematorii?» se întreabă inginerul, cuprins de o uimire tristă. Trebuie să construim uzine chimice ca să obținem din cadavre metale neferoase și aur, felurite materiale de construcție și utilaje!" Nu este omisă, desigur, nici "greutatea planetei", pe care inginerul își propune s-o utilizeze și nici problema raționalizării timpului liber și a fericirii. Dar cele două mari proiecte ale lui Vermo se referă la transformarea luminii ("din spațiul solar, din lumina lunii, din clipirea stelelor și din ochii omului") în electricitate și la aducerea la suprafață a apelor subterane: "în bezna pământului zac ape îngropate pentru vecie", îi explică inginerul unui văcar; captate, din ele s-ar putea forma o salbă de lacuri în toată Asia Centrală, sau un lac mare, ori o mare (marea juvenilă, a tinereții, a socialismului) pe malurile cărora, căruia sau căreia ar putea paște milioane de vaci. Pentru a ajunge la tainicele mări subterane, virgine, să se sape pământul – propune Vermo – folosind flacăra electrică sau arcul voltaic. Nici celelalte personaje nu se lasă mai prejos în domeniul invențiilor (transformarea în combustibil a excrementelor animale, extragerea din urină a substanței necesare însămânțării artificiale, "metoda familiilor taurine", alcătuite din vaci încredințate "acelor tauri, care manifestă spirit de răspundere", funii experimentale din paie ș.a.). Spiritul neastâmpărat al invențiilor ține oarecum de tradiția locului din moment ce, la sosirea sa în sovhoz, campionul lor găsește deja pe teren dovleci giganți scobiți pe dinăuntru și folosiți ca locuri de dormit, pentru mulgătoare și grăjdari. Ca în *Cevengur*, și în povestirea de care ne ocupăm are loc la un moment dat o operațiune de *mutare a caselor* (din colhozul "curățat" de chiaburi în sovhoz). Ebuliția mentală ridicolă și activismul grotesc al personajelor din *Marea juvenilă* nu duc însă la nici un rezultat, se consumă în gol. Deși încărcat din belșug "cu explozibil bolșevic" – după cum singur apreciază – văcarul-șef Kliment recunoaște că *n-are spor:*" – Iote, eu îs încărcat cu explozibil bolșevic, spuse Kliment. Dar dacă m-apuc să-mpușc în treaba pe care-o am de făcut, naiba știe cum se face, da' n-am spor... Adică te străduiești să faci un lucru mare, da-ți iese o jucărioară acolo, o porcărie!" N-are spor nici inventatorul-șef, ca să spunem astfel, al povestirii, de exemplu când se apucă să foreze prin procedeul arcului voltaic: ajungând, la o adâncime de numai 2–3 metri, la apă, flacăra o transformă în vapori! În finalul (de happy-end!) al povestirii, însoțit de Bostaloeva, Vermo va pleca – trimis de stat – în SUA, ca să mai învețe câte ceva. Unele invenții sunt foarte primitive (ventilatorul lui Umrișcev, pus în mișcare în ultimă instanță de un bou apatic care se învârte în cerc în ogradă). Altele ar putea comporta riscuri catastrofale. În legătură cu proiectul transformării luminii în electricitate, Umrișcev exprimă în ultimele rânduri ale povestirii o temere plină de tâlc: "oare n-o să se lase (dacă experiența ar reuși n.n. V.Cr.) *întunericul pe pământ?*". "Auzind aceste cuvinte, Federatovna (care între timp se căsătorise cu vechiul ei dușman – de clasă n.n. V.Cr.) se întoarse cu fața spre Umrișcev și-l ocărî pentru oportunism". În *Marea juvenilă*, povestire în care se parodiază avântul orb și în fond prea puțin creator al maselor în procesul a ceea ce s-a numit construirea socialismului, filonul swiftian al invențiilor aberante – identificabil și în romanul *Cevengur* – este deosebit de pregnant. Academia din Laputa se transformă aici într-o academie proletară, la fel de ineficientă și absurdă. Evocând magistral această febră sterilă a unei pretinse activități științifice, Platonov – confirmându-și harul vizionar de care vorbea criticul Vladimir Vasiliev – a anticipat parcă rămânerea în urmă a țării sale în plan tehnologic, lucru evident astăzi, după prăbușirea comunismului, cauzată în primul rând de rațiuni economice.

Ca și în romanul *Cevengur*, și în *Marea juvenilă* politicul, critica acerbă a comunismului sovietic timpuriu nu epuizează substanța narațiunii. Acea mare, derutantă complexitate a prozei lui Andrei Platonov o întâlnim și aici. Personajele scriitorului, în general, sunt bântuite de o neînțeleasă tristețe pe care o proiectează uneori asupra întregii lumi, sau dimpotrivă, o sorb din ele. În povestirea *Kotlovan* cineva se întreabă: "Oare de ce (...) câmpia zace atât de deprimantă? Nu cumva înlăuntrul lumii întregi e numai tristețe, și doar în noi planul cincinal? „În aceeași povestire, inginerul Prușevski visează la turnul ce va fi construit cândva în centrul lumii, turn în care să se adăpostească întreaga populație proletară a pământului; visează la măreața construcție fiind totodată bântuit de gândul sinuciderii. Tristețea îi însoțește ca o umbră și pe entuziaștii din *Marea juvenilă*, se înșurubează ca un vierme în inima lor. Vermo, am văzut, "nu putea sta fără să născocească ceva..." Fraza continuă însă, motivând acest neastâmpăr: "*... căci altfel l-ar fi strivit presiunea pe care viața personală o exercita asupra lui*". Inginerul-muzicant, care compusese "o sonată despre lumea viitoare" se luptă în sufletul lui cu "disperarea care-i demonstra că viața-i urâtă și că oamenii nu-și pot birui nebunia lor derizorie, ca să creeze viitorul." În mijlocul celui mai debordant activism partinic, personajele parcă încremenesc, "întristându-se din cine știe ce pricină." (Bostaloeva, când se pregătește să plece la raion și la regiune ca să facă "rost de toate"). În ciuda optimismului său profesional: "se gândi că lumea va ieși curând *din trista ei agitație* "(s. n. V. Cr.), până și secretarul comitetului raional recunoaște în fond că deocamdată... Zguduitoare este și aici, ca și în *Cevengur* sau în *Kotlovan*, tristețea oamenilor care dorm, imaginea somnului lor chinuit: "Odată, Vermo ședea la masă și, fiindu-i dor de Bostaloeva, îi cerceta cărțile. Împrejurul lui oamenii dormeau pe dușumea, răspândind în toată odaie mireasma vieții plină de muncă; cămășile le erau putrezite cu totul pe trupurile lor mereu fierbinți *și gurile li se căscau trist* (s. n. V. Cr.), încercând să se împrospăteze cu aerul nopții și să-l soarbă în piepturile lor zgurificate de acumularea fatală de slăbiciune." Alte *invariabile* ale prozei lui Andrei Platonov: moartea, suferința universală, condiția orfelină a oamenilor și ciudata lor fraternizare reapar, la diferite grade de intensitate, și în *Marea juvenilă*. Siluită și biciuită de șeful de cireadă Bojev, mulgătoarea de origine kirghiză Aina se spânzură și "chipul (fetei n. n. V. Cr.) mâncat de arhaicele puteri ale morții" este extraordinar. O vacă moare în timp ce alte două o consolează lingând-o "pe botul aproape cuprins de răceala morții." Într-o noapte, lucrătorii de la "Ocolul Reproducătorilor" dorm direct pe pământ, unul lângă altul, ca niște copii cuminți, cu Bostaloeva în mijlocul lor, sub o bucată enormă de pâslă. "Inginerul (Vermo n. n. V. Cr.) nu știa dacă Kemal sau cel cu boul ventilator au și altă viață, dacă au gusturi estetice sau ceva bani puși deoparte la banca pentru economii. Desigur, amândoi erau singuri pe lume și patria le era viitorul." Tocmai condiția orfelină a personajelor lui Platonov ("Dumnezeu nu există nicăieri – noi două ne vom chinui singure", îi spune Suenita Xeniei în piesa *14 bordeie roșii...*) explică adeziunea lor la noua religie, aceasta, într-adevăr, un opium pentru popor. Marionete ridicole și crude ale ideologiei, personajele lui Platonov rămân cu toate acestea deosebit de complexe. Ele sunt în stare și să taie cu toporul, răbdător, gâtul unui semen de-al lor, și să se gândească, grijulii, la niște ciorapi de lână pentru iepuri! Principiala Federatovna, am văzut, se căsătorește cu "oportunistul" Umrișcev. Înainte de a face gestul fatal, comsomolista Aina nu uită să-i cumpere bomboane fratelui ei mai mic Memed: "N-a venit acasă toată noaptea și abia spre ziuă oamenii au găsit-o moartă, spânzurată de schelăria fântânii, având sub picioare o pungă cu bomboane și leafa pe patru luni.". Politicul nu desfigurează întotdeauna omenescul: "Bostaloeva își luă rămas bun le la secretar și plecă. Din pridvor, secretarul comitetului raional privi lung în urma ei și-i păru rău că pleacă; oamenii pe care el îi iubea cel mai mult se făceau mereu nevăzuți: trăiau departe, erau absorbiți de muncă, dispăreau din spațiul prieteniei lui și trebuia să mai aștepte încă cinci sau zece ani, ca să vină comunismul, când mecanismele vor începe să lucreze, eliberându-i pe oameni pentru pasiunile lor reciproce." Înmormântarea Ainei evocă acea extraordinară solidaritate a viilor cu morții ce constituie una din "ciudățeniile" operei lui Andrei Platonov. În povestirea *Kotlovan*, personajul Ciklin le ține de urât morților, le spune vorbe bune, ba chiar se culcă între cadavrele tovarășilor săi Safronov și Kozlov pentru că *"morții sûnt și ei oameni"*.

Într-o însemnare datând din perioada 1931-1933, Platonov scrie aceste rânduri de o caracteristică densitate: "Cât de puțin seamănă viața cu literatura (...) – plictiseală, disperare. Pe când în literatură – «noblețe», facilitatea simțirii ș. a. m. d. Marea minciună constituie slăbiciunea literaturii. Chiar și la Pușkin și Tolstoi – chinuitorul apare doar «încântător»". În opera sa, Andrei Platonov și-a propus să renunțe la *marea minciună* (la orice fel de minciună, inclusiv dar nu numai la cea politică), să elimine slăbiciunea literaturii apropiind-o mai mult (istoria l-a ajutat din plin!) de cea mai dură viață. Ceea ce explică de ce lectura cărților sale e o lectură *incomodă, dificilă*, iar pentru unii de-a dreptul insurmontabilă. Cine reușește să se adapteze însă *stilului Platonov* descoperă, nu exagerăm câtuși de puțin, un nou continent literar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

A fi scriitor român universal

În literatură ca și în economie există o valoare și există un preț. În literatură ca și în economie valoarea nu coincide totdeauna cu prețul. Există opere de înaltă valoare estetico-literară dar care, din anumite împrejurări, au prețuri foarte scăzute. Și invers: există valori dubioase și suspecte dar la prețuri foarte ridicate. Puține popoare au dat lumii atâția oameni de seamă cum a dat poporul român. Valori de adevărată rezonanță mondială. Îi cunoaștem cu toții și deci este inutil să-i mai numesc acum și aici. Faptul acesta l-a făcut probabil pe renumitul critic și poet francez Alain Bosquet să afirme că îndată ce se întâmplă ceva important în literatura franceză caută să vadă dacă nu se petrecuse ceva mai înainte în literatura română. Atunci cum să explicăm fenomenul că, deși România a dat atâția scriitori de geniu literaturii universale, care au revoluționat simțirea și expresia poetică și au dat creației literare noi impulsuri și principii estetice de o importanță hotărâtoare, nici un scriitor român - până acum n-a luat Premiul Nobel pentru literatură? Am avut între cele două războaie - de scriitorii actuali în viață nu mă ating de data aceasta - cel puțin doi care meritau acest premiu: Liviu Rebreanu și Lucian Blaga. Nu sunt vinovați suedezii că nici unul din ei nu l-a obținut. Ultimul, de pildă, a fost propus la Premiul Nobel în 1956 de profesorul Bazil Munteanu. Dar cum să i se decerneze premiul când nici o poezie nu i-a fost tradusă în suedeză, iar poetul trăia „mut ca o lebădă în patria sa". Primele traduceri de Blaga în suedeză au apărut târziu, după moartea sa, și îmi aparțin mie, un biet român din Banatul sârbesc, atras de o fată blondă în Suedia.

Acum câțiva ani, citind Jurnalul lui Liviu Rebreanu, m-am îngrozit văzând cât de dușmănit a fost el în România de confrații lui. Atunci cine să se ocupe de cunoașterea și afirmarea noastră în lume? Nouă, românilor, nu numai că nu ne pasă de o astfel de afirmare dar încercăm prin toate mijloacele să o împiedicăm.

Cei mai mulți dintre românii care scriu într-o altă limbă, deși celebrități, nu se mai consideră scriitori români. Iar cei care nu renunță să scrie în limba română rămân, în general, în afara vieții literare. Dintre aceștia unii nici nu aspiră la universalitate iar alții sunt împiedicați de invidia românească și a spiritului de gașcă. Noi aplicăm mereu bine cunoscuta noastră logică: dacă nu eu, nici el. Dacă românul ar fi fost suedez, ar fi zis: vecinul meu are o capră. Eu îmi voi cumpăra o vacă. Și toată lumea va avea lapte.

Eu am tradus și am publicat până în prezent în Suedia 12 cărți românești și încă 8 se află în curs de apariție. Toate au fost bine primite de către criticii și cititorii suedezi. Însă în România puțini știu acest lucru. „Tribuna" din Cluj este singura revistă literară din România care a publicat titlurile acestor cărți. Actul cultural în sine nu contează, să ne mai mirăm atunci de ce avem o reputație atât de tristă și un preț atât de amar în lume? Nu e suficient să fii mare scriitor numai în literatura limbii materne. Noi am avut foarte mulți din aceștia. Însă ei au neglijat faptul că pentru a deveni scriitor universal trebuie să fii cunoscut și în alte limbi. Noi am neglijat și faptul că operele bune, interesante, de înaltă valoare au nevoie de traduceri reușite, de reclamă eficace pentru a se impune în conștiința cititorilor de pretutindeni. Un adevărat scriitor nu aparține numai literaturii propriei sale țări, ci întregii lumi. Dante n-a scris numai pentru italieni, nici Shakespeare numai pentru englezi, nici Cervantes numai pentru spanioli, nici Goethe numai pentru nemți, nici Balzac numai pentru francezi, nici Dostoievski numai pentru ruși. Și Blaga și Rebreanu și mulți alții au scris pentru toată lumea, dar ei încă nu sunt cunoscuți decât de noi. Ontologia vieții sociale și naționale se desfășoară între dialectica adâncimii sinelui creator și comunicarea largă, dezvăluirea, înțelegerea și aprecierea valorilor exprimate astfel. Calea ascendentă a valorii face ca un conținut individual particular sau național să dobândească, în cazuri excepționale, admirația și confirmarea unui public universal. Noi am avut și avem multe valori autentice, însă prețul lor a fost totdeauna sub nivelul lor, adeseori chiar prost, iar pe unele le-am vândut lumii fără nici un preț.

De la Hegel am putut învăța un adevăr, și anume că sensul mai adânc al vieții istorice este realizarea conștiinței, că progresul în istorie este un progres de conștiință - sentimentul de aderență la bunul obștesc. „Atâtea popoare și-au ratat soarta neputându-se împlini spiritual și social, rămânând condamnate la etnie, la marginirile etnicului, incapabile să devină națiuni și să creeze o cultură de talie universală" - scrie Cioran în „Schimbarea la față a României" și adaugă: „Precum există o grație cerească, trebuie să existe și o grație pământească".

Totdeauna a fost greu în România pentru genii, pentru cei ce au dorit să se ridice la universalitate. Nu este deloc întâmplător că unele dintre cele mai mari personalități românești au trăit și au creat în exil. Iar cele rămase acasă, dacă au rezistat corupției, și-au plătit creația cu sănătatea sau cu viața. De unde provine această intoleranță față de genii, față de tot ce este altfel decât conduita puterii oficiale? La noi în România, precum și în exil, totdeauna s-a confundat adevărul cu puterea, guvernul, partidul sau grupul politic cu poporul și națiunea. După cum știm din istorie, puterea unui ins sau unui clan (grup) politic, exercitată dintr-un impuls egocentrist și trufaș, ignorând adevărul națiunii și societății, al individului și al omului, ba chiar împotrivindu-se acestora, deteriorează și atrofiază mecanismul național, social și individual, naște suspiciuni și neîncredere, neliniște și durere, izolează și marginalizează omul adevărat, sincer și devotat binelui obștesc. Or, drumul valorilor autentice spre general-uman și universal nu se poate face fără libertatea eului creator, care pornește dintr-un impuls personal propriu, dar care trebuie să se înscrie în interesul general al ființei umane, sau fără respectul cinstit al omului ca om, iar în sensul nostru și ca român.

„Hai să dăm mână cu mână

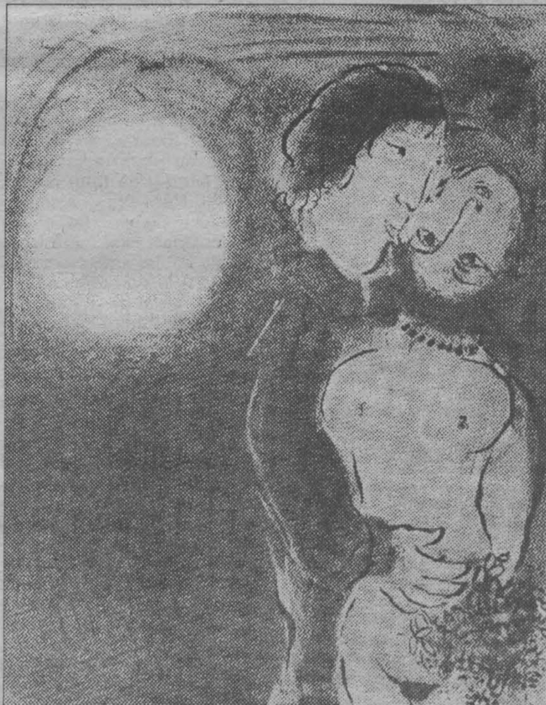
Cei cu inima română..." sună bine cunoscutul vers din „Hora Unirii". Să nu lăsăm ca această dorință românească să rămână doar un cântec.

Permiteți-mi să vă citez, pentru mângâierea noastră, un pasaj din gândirea lui Lucian Blaga din „Spațiul mioritic" referitor la conștiința identității, originalității și puterilor creatoare ale literaturii române, care trădează încrederea fermă a filozofului în capacitatea de creație originală a culturii românești, și în primul rând a celei populare: „Examenul atent și stăruitor al culturii noastre populare - scria Lucian Blaga - ne-a dus la concluzia reconfortantă despre existența unei matrici stilistice românești. Latențele ei întrezărite ne îndreptățesc la afirmația că avem un înalt potențial cultural. Tot ce putem ști, fără teama de a fi dezmințiți, este că suntem purtătorii bogați ai unei excepționale posibilități. Tot ce putem crede, fără a săvârși un atentat împotriva lucidității, este că ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mâine un colț de pământ. Tot ce putem spera, fără a ne lăsa manevrați de iluzii, este mândria unor inițiative spirituale, istorice care să sară din când în când, ca o scânteie și asupra capetelor altor popoare. Restul e ursită. Deci tăcere."

Să exploatăm în mod inteligent aceste izvoare creatoare populare și să încurajăm aceste inițiative spirituale pentru afirmarea noastră în lume.

Ion MILOȘ
(Suedia)

Comunicare ținută la Festivalul „Lucian Blaga" Cluj, 7 mai 1992

Cuplu în ocru

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

MASA DE BRAD

Am din nou posibilitatea de a răspunde la întrebarea: „În ce ambianță vă place să lucrați?"

Sunt autori care scriu oricum, oriunde, pentru care nu există necesitatea unei „atmosfere" deosebite (compusă sau de gata), autori năstrușnici (cineva scria doar în frac, cu capul înfipt în țilindru, altcineva în veșmânt adamic) și autori ca mine, fără mari pretenții.

Cutare scria prevăzut cu moșie și slugi. Eu mă mulțumesc îndeobște cu o biată odăiță. Cred că n-aș putea scrie într-un salon (nici saloon), dat fiind că din copilărie (copilie) m-am deprins, adică m-au deprins cu încăperi modeste, de nu umile. Cutare scria, având în preajmă tava de argint cu flaconul de Xeres, brumat. Eu nici de cinstita apă n-am nevoie. Cutare se împroprietărea cu hârtie de Japonia și cu styluri ori pene exotice. Eu m-am sprijinit în cârja creionului până să dau de blestemăția numită hilar pix. Scria Maiakovski în birjă, copitele lovite de asfalt servindu-i de metronom (când stâng, când... dreptul!) și chiar în tramvai, care și eu aș scrie într-unul, numai să fie cu cai. Scriu unii dichisiți și dulgheriți cu briciul. Eu port, în recluziunile de la Câmpulung, o falnică barbă de trei zile, cu spic alb, fiindcă nu-mi mai las cam de mulțișor barbă... albastră.

Dar ce fel de tabieturi am eu? Nu scriu înainte și, doamne ferește, după... duel. Nu scriu în safary, și nici la „Ritz". Nu pot scrie în Boeing sau Tupolev, clătinat fiind de mișcările de glezne ale stewardeselor.

Și, în fond, ce-mi trebuie mie să pot scrie?

Nimic excentric. Am în primul rând nevoie de pace. Dacă se poate, și vreau să se poată, o pace planetară.

Am nevoie de dragoste. Nu vreau să fiu neapărat iubit cât îmi doresc să pot iubi... Vreau să mi se iubească nu biografia, ci meșteșugul. Am, în truda mea, nevoie de încredere. Și de respect. E fioros de greu să ajungi scriitor, e apocaliptic de greu să rămâi scriitor și, uite, vine adesea Neica Nime și-ți suflă în lampă și în creier și în speranță, măturându-ți literele de pe filă.

Nu poți scrie fără a avea convingerea că de Scrisa ta cetatea are nevoie ca de pâine.

Și ce-ar mai trebui?

Să se suprime pentru salahorii scrisului (visului) sărăcia; să fie surpată fără tristețe „mansarda romantică" a multelor lui mizerii; să dispară samsarii ce se așază între fila lor și cititor, contabilii slujiți de abac ori ordinare ordinatoare ce-i măsoară după tabele aberante prețul sudorii, prețul metaforei, extensia speranței, vibrația silabei...

Și... cam atât.

O masă, fie ea și de brad. Eminescu visa și-o „sofă roșie", fie și o sofă. Roșie, de nu se poate altcum. Și-un foc în sobă, nu prea timid. Și un caiet liniat. Cu linii orizontale, dacă nu cer prea mult.

Și o picătură de liniște.

De bucurie.

Și, hai s-o spunem pe-a bună, iertare de vorbă proastă, iertare pentru exagerațiune, da, da, de trei ori da, avem nevoie de un strop de fericire. Dacă se poate, un strop din acest strop s-ar cuveni să ne revină, în exclusivitate, nouă. Să-l trăim pe el, pe stropul de strop. Să ne îndulcim cu el. Nu e de rușine acest gând...

Cam atât mi-ar trebui pentru a avea condiții normale de scris. Normale, adică sublime.

P.S. Am uitat să pomenesc de talent. N-avem ce face, e nevoie și de Dânsul. Cât despre geniu...

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

JEAN COCTEAU: VOCEA UMANĂ

Aşezată în româneşte de Radu CÂRNECI

Cu cine discută *Femeia* din *LA VOIX HUMAINE* la telefon? Cu iubitul ei care a abandonat-o, sau doar cu sine însăşi, cu propria-i conştiinţă? Jean Cocteau nu ne detaliază. Ca un mare şi inspirat artist, el ne lasă în acel echivoc al artei adevărate, obligându-ne să reflectăm la tragismul existenţei, la destinul care învingându-ne, în acelaşi timp ne şi eternizează. Fără a fi o luptătoare, putând fi învinuită, mai degrabă, de laşitate, *Femeia* aceasta ne dă în final măsura puterii de a iubi, sacrificându-se, dându-i libertatea *Bărbatului* (pe care îl bănuim, doar) spre a se realiza în altă iubire, presupunem.

Profunzimea şi intensa trăire a sentimentelor eroinei ne amintesc de personajele, nu o dată, exemplare din romanele lui Jean Cocteau (*les Enfants terribles*), din dramele sale (*les Parents terribles*), din filmele care l-au impus ca pe unul din înnoitorii genului (*le Sang d'un Poète, l'Eternel Retour, Orphée, le Testament d'Orphée*). Propunându-ne o stare existenţială ce ţine de însingurare, de aducerea acesteia la paroxism, Cocteau ne oferă, prin această mică bijuterie literară, un tip uman mult prea prezent, din păcate, pe meridianele timpului de azi.

Presupunând că textul ar putea interesa pe unii regizori ca şi pe unele mari actriţe de dramă, am dat la început şi indicaţiile scenice şi cele privind muzica însoţitoare, semnate de Jean Cocteau însuşi şi, respectiv, de compozitorul Francis Poulenc. (r.c.)

Scena, redusă, reprezintă o parte din camera unei femei; cameră întunecos-albastră, cu: la stânga, un pat în dezordine, şi, la dreapta, o uşă întredeschisă spre baia puternic luminată.

În faţă cuşca sufleurului, un scaun scund şi o masă mică; telefon, o lampă răspândind o lumină slabă.

Cortina descoperă o cameră, aproape mortuară. Se vede patul, iar jos, în faţa lui, o femeie, într-o cămaşă lungă, stă învinsă, nemişcată, parcă asasinată. Tăcere. Femeia se mişcă, îşi schimbă poziţia, rămânând aşa. În fine, ea se decide, se scoală, îşi ia de pe pat un mantou, se îndreaptă spre uşă, oprindu-se o clipă în faţa telefonului. Până a ajunge la uşă se-aude sunând. Se întoarce repede; mantoul o jenează, îl leapădă călcând peste el; ridică receptorul. Din acest moment,femeia va vorbi stând în picioare, aşezată, lungită pe spate, sprijinită într-un cot, în genunchi în spatele fotoliului, cu capul înclinat, rezemat de spătar, mişcându-se de-a lungul şi de-a latul camerei, târând după ea firul telefonului, până la sfârşit, când cade pe pat. Atunci capul său va atârna, fără de viaţă, iar receptorul va cădea, din mâna-i, ca o piatră.

Jean COCTEAU

NOTE PENTRU INTERPRETAREA MUZICALĂ

1. Rolul singular din VOCEA UMANĂ trebuie să fie interpretat de o femeie tânără şi elegantă. Nu-i vorba, deci, de-o femeie vârstnică abandonată de iubitul ei.

2. De jocul interpretei va depinde încetineala pasajelor de orgă, atât de importante în această partitură. În acest sens, regizorul va decide în mod minuţios, încă dinainte, cu cântăreaţa.

3. Toate secţiunile de cântec fără acompaniament, sunt într-un tempo foarte liber, în funcţie de punerea în scenă. Trebuie să se treacă subit de la angoasă la calm şi invers.

4. Spectacolul, în întregime, trebuie să se scalde într-o mare sensualitate orchestrală.

Francis POULENC

Rolul unic din VOCEA UMANĂ a fost creat: la Paris la Théâtre National de l'Opéra-Comique, la Milan la Teatro alla Scala, în februarie 1959, de către DENISE DUVAL, în regia şi decorurile lui JEAN COCTEAU.

Alo, alo...

Nu! nu, Doamnă, suntem mai mulţi pe acelaşi fir, închideţi... Vorbiţi cu un abonat... Dar, Doamnă, închideţi dumneavoastră... Alo, Domnişoară... Nu, aici nu-i casa doctor Schmit... Zero opt, nu zero şapte... alo!... dar e ridicol... da, mă întreb şi eu;... nu ştiu, nu ştiu,!...

(Închide, mâna-i rămâne pe receptor. Telefonul sună,)

Alo!... Da, Doamnă, ce vreţi să fac?... Cum, greşeala mea... nicidecum..., alo, Domnişoară... spuneţi acestei femei să înceteze.

(Închide. Telefonul sună iarăşi.)

Alo, ah, tu eşti, în sfârşit?!...

... Da,... foarte bine... A fost un adevărat supliciu să te pot auzi printre atâtea voci... da... da... nu... am avut noroc... da, m-am întors acum zece minute... Cum, încă nu te-au chemat?... Ah!... nu, nu... da, am luat masa de seară în oraş... da, la Marta... Trebuie să fie unsprezece şi un sfert... Vorbeşti de-acasă?... Atunci vezi pendula electrică... E ceea ce credeam... Da, da, dragul meu... Ieri seară? Ieri seară m-am culcat devreme şi cum n-am reuşit să adorm am luat un somnifer... nu... unul singur... pe la ora nouă... Da, m-a durut puţin capul, dar mi-am revenit. Da, Marta a venit. Am dejunat împreună. Am făcut câteva drumuri, apoi am revenit acasă. Da, am... Cum?... Foarte puternică... Da, am mult, foarte mult curaj... după? Păi, după aceea m-am îmbrăcat; venise, deja, Marta ca să mă ia... Da, m-am întors de la ea. Da, a fost perfectă... Are ea acest aer, dar nu-i aşa... Da, ai avut dreptate ca-ntotdeauna... Da, rochia mea roz... Da şi cu pălăria neagră... Da, pălăria o am, încă, pe cap... Da tu, te-ai şi întors?... Cum?, ai rămas acasă!?... Ce proces?... Ah, da!... Alo, dragul meu... Dacă se întrerupe, să mă suni din nou, imediat... Alo! Nu, nu... sunt aici... Sacul?... Da, scrisorile tale şi ale mele... Da, poţi să-l iei când pofteşti... Da, un pic prea tare... Înţeleg... Oh, dragul meu, nu te scuza, e foarte firesc, da, eu sunt cea stupidă... Eşti gentil... Da, da, eşti gentil!... Eu, nu, nu m-am crezut atât de puternică...

... Ce comedie?... Alo... Cine?... Să-ţi joc o comedie, eu?!... Doar mă cunoşti, nu-s capabilă de aşa ceva... Nicidecum... Nu, nicidecum... Da, foarte calmă... Doar mă auzi... îmi auzi vocea. Am eu vocea unuia care ascunde ceva?... Nu. Am hotărât să fiu curajoasă şi voi fi... Da, am ceea ce merit. Am dorit să fiu nebună şi să am o fericire nebună... Scumpule... Ascultă-mă... Alo!... Dragul meu... haide... lasă-mă să vorbesc!... Nu, nu te acuz. Totul este din cauza mea. Da, da... Aminteşte-ţi de duminica de la Versailles şi de maşină... Ah! Atunci!... Doar eu am dorit să merg, eu ţi-am închis gura, spunându-ţi că totul mi-era egal... Nu... Nu... aici eşti nedrept... Eu am... Da, eu am telefonat mai întâi... Era într-o marţi... da, îmi amintesc precis: marţi 27. Îţi dai seama că ştiu aceste date pe dinafară... mama ta? Pentru ce?... Într-adevăr, acesta nu-i un motiv...

... Nu, nu ştiu încă... Da... Poate... Oh! nu, sigur, nu imediat, dar tu?... Mâine?... Nu ştiam că este atât de curând... Atunci, aşteaptă... e foarte simplu... mâine dimineaţă sacul va fi la portar. Joseph n-are decât să treacă să-l ia... Oh! eu, în ce mă priveşte, tu ştii doar, e posibil ca să rămân, după cum, la fel, e posibil să merg pentru câteva zile la ţară,la Marta...

Da, dragul meu,... desigur, dragul meu... Alo!... Alo!... Ei, lasă, bine! acum nu te mai aud eu... Ba da, dar foarte îndepărtat, aşa ca într-un vis... Dar tu mă auzi? Aşa, fiecare la rândul său... Nu, foarte bine... Eu te aud chiar mai bine decât adineaori, dar aparatul tău răsună. S-ar zice că nu-i telefonul tău...

... Tu ştii, eu chiar te văd

(El o pune, probabil, să ghicească.)

...Ce fular ai?... Fularul roşu... Ai mânecile suflecate... în mâna stângă? Receptorul! Dreapta? E ocupată cu stiloul!... Da, şi desenezi pe sugativă chipuri, inimi, stele. Ah, acum zâmbeşti! Da,te văd, fiindcă în locul urechilor eu am ochii ....

....

....

(Cu un gest maşinal îşi acoperă faţa.)

Oh! nu, dragul meu, mai ales nu mă privi......................... frică, mie?... Nu, n-am să mă tem... dar este ceva şi mai rău... Da, în sfârşit, nu-s obişnuită să dorm singură... Da... da... da.Îţi promit... Îţi promit... Eşti gentil... nu ştiu. Evit să mă privesc. Din această cauză nici nu mai aprind lumina în faţa oglinzii. Ieri, m-am trezit faţă în faţă cu o bătrână doamnă... Nu, nu! cu o bătrână doamnă cu păr alb şi o sumedenie de riduri... Eşti foarte drăguţ! Da, dragul meu, era o figură admirabilă, ceva în genul artiştilor... Da, mi-a plăcut mult când mi-ai spus: Priveşte această, la această mică şi urâtă gură!... Da, scumpe Domn!... Da, glumesc... Eşti o fiară... Din fericire, o faci cu stângăcie şi fiindcă mă iubeşti. Dacă nu mă iubeai şi dacă erai un prefăcut, telefonul ar fi devenit o armă înspăimântătoare. O armă care nu lasă urme şi nu face zgomot.........

Eu răutăcioasă?... Alo!... Alo! scumpul meu... Unde eşti? Alo, alo, Domnişoară. *(Sună)* Alo, Domnişoară, s-a întrerupt.

(Aşează receptorul. Tăcere. Sună iar.)

Alo, eşti tu, mă auzi?... Nu, Domnişoară. Mi s-a întrerupt convorbirea... Nu ştiu... Adică... da... aşteptaţi... Auteuil 04 virgulă 7. Alo!... E ocupat?... Alo, Domnişoară, va reveni... Bine. *(Aşează receptorul. Telefonul sună.)* Alo! Auteuil 04 virgulă 7? Alo! Dumneata eşti Joseph? Sunt eu, Doamna... Mi s-a întrerupt convorbirea cu Domnul... Cum nu-i acolo? Da... da... Nu se întoarce astă seară?... Adevărat, sunt stupidă! Domnul îmi telefona dintr-un restaurant, s-a întrerupt, iar eu am cerut, din greşeală, numărul său de-acasă... Scuză-mă, Joseph.. Mulţumesc... mulţumesc... Bună seara, Joseph...................

(Aşează receptorul. Se simte rău. Telefonul sună.)

Alo! Ah! Dragul meu, tu eşti?... S-a întrerupt... Nu, nu. Aşteptam. A sunat, am ridicat receptorul dar nu era nimeni... Fără-ndoială... Bine, desigur... Ţi-e somn... Ce bun eşti că ai revenit cu telefonul... da, tare bun... *(plânge)*... *(tăcere)*... Nu, sunt aici... Cum?... Iartă-mă... dar e absurd... Nimic, nimic, n-am nimic... îţi jur că n-am nimic... ţi se pare... absolut nimic. Te înşeli... Nici măcar, înţelegi,...vorbim, vorbim *(plânge)*... Ascultă, dragostea mea, nu te-am minţit niciodată... Da, ştiu, ştiu, te cred, sunt convinsă... nu, nu-i asta... pentru că acum te-am minţit... aici... acum, la telefon, de un sfert de ceas te tot mint! Ştiu bine că n-am nici o şansă aşteptând, dar nici minţind n-am, şi apoi nu-mi place să te mint, chiar pentru binele tău... Oh! nimic grav, dragul meu... Numai că eu minţeam descriindu-ţi rochia şi spunându-ţi că am cinat la Marta... N-am mâncat în această seară şi nici rochia roz nu-mi învăluie trupul. Am doar un mantou peste cămaşă, întrucât tot aşteptând să-mi telefonezi, tot privind aparatul, aşezându-mă şi sculându-mă, umblând încolo şi încoace, am sentimentul că am înnebunit. Aşadar, mi-am pus acest mantou, şi voiam să ies, să iau un taxi care să mă ducă sub ferestrele tale, unde să aştept... da, să aştept, să aştept nu ştiu ce...... Ai dreptate... Da, te ascult... da, voi fi cuminte,... da, îţi voi răspunde la tot ce vrei, îţi jur... Aici, da!... Nu, n-am mâncat nimic... Nu am puterea să mănânc... Am fost foarte bolnavă... Ieri seară, am vrut să iau un somnifer, să pot dormi; mi-am zis apoi că dacă mai iau unul voi dormi şi mai bine, iar dacă le-aş lua pe toate aş dormi fără vise, fără a mă mai trezi, aş muri, în sfârşit... *(Plânge)*... Am înghiţit douăsprezece... Le-am luat cu apă caldă... Pe toate. Şi am avut un vis. Am visat ceea ce este. M-am trezit foarte mulţumită fiindcă era doar un vis, dar când am înţeles că realitatea era aceasta, că eram singură, că n-aveam capul lângă inima ta, am simţit că nu mai pot trăi... Da, eram uşoară, uşoară şi rece, nu-mi mai simţeam inima bătând, şi moartea venea încet, încet, şi, cum mă cuprinsese o spaimă îngrozitoare, aproape o oră am tot telefonat Martei. Nu mai aveam curajul să mor singură... Dragul meu... Dragul meu, era ora patru dimineaţa. Ea a venit cu doctorul care locuieşte în acelaşi imobil. Aveam peste patruzeci de grade. Doctorul a scris o reţetă iar Marta a rămas cu mine până seara. Am lăsat-o să plece numai fiindcă îmi spuseseşi că-mi vei telefona, şi-mi era teamă că n-o să putem discuta în voie..........................

...Foarte bine, foarte bine... Nu te-ngrijora......... *(Plânge)*.

...Alo! Credeam că ai întrerupt... Eşti bun, dragul meu... bietul meu drag, căruia i-am pricinuit această supărare... Da, vorbeşte, spune ceva, orice, n-are importanţă. Ah, mă rostogolesc pe jos de durere, dar e suficient să-mi vorbeşti ca să-mi treacă, să mă simt mai bine. Închid ochii şi te văd, auzindu-te. Ştii, uneori, când stam culcaţi şi capul meu îşi avea locşorul la pieptul tău, îţi auzeam vocea exact aşa cum se aude acum în aparat...

Alo! Parcă aud ceva muzică... Zic: parcă aud ceva muzică... Ei, bine, ar trebui să baţi în perete, să-i opreşti pe vecinii tăi din joaca lor cu gramofonul la asemenea ore... Dar e zadarnic. În rest, doctorul Martei va reveni mâine... Nu te-ngrijora... Da, sigur... Ea îţi va da veşti... Cum?... Oh! Da, de o mie de ori mai bine. Da, dacă nu m-ai fi chemat, acum aş fi moartă...

(Se mişcă într-o parte şi-n alta, iar durerea-i smulge suspine.)

... Iartă-mă. Ştiu că această scenă este de neiertat, chiar dacă ai atâta răbdare, dar te rog să mă înţelegi că sufăr, sufăr îngrozitor. Acest fir e ultimul care ne mai leagă... Alaltăieri seară? Am dormit. Mă culcasem cu telefonul în pat... Nu, nu. În patul meu... Da, ştiu. Sunt de-a

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

dreptul ridiculă, dar aveam telefonul în pat şi, orice ar fi, suntem încă uniţi prin el... Da, fiindcă tu îmi vorbeşti. Iată, sunt cinci ani de când eu trăiesc doar prin tine, tu fiindu-mi unicul aer respirabil, petrecându-mi timpul în aşteptare, crezându-te adeseori mort dar tu fiind, doar, în întârziere, murind eu însămi la gândul morţii tale, şi reînviind când revii şi eşti aici, în sfârşit murind aşa, mereu, de frică la plecarea ta. Acum sunt vie întrucât îmi vorbeşti. Ne-am înţeles, dragostea mea!? Am dormit. Am dormit fiindcă era pentru întâia oară... Prima seară se doarme... Ceea ce nu pot suporta este cea de a doua noapte, ieri, şi cea de-a treia, mâine, zile şi zile, ce să mă fac, Dumnezeule?!... Şi... şi admiţând că aş dormi, după somn urmează visele, acea reverie, şi trezirea, şi micul-dejun, iar apoi toaleta de dimineaţă, şi ieşirea, da, dar unde să merg? Unde, la cine? Dar, bietul meu iubit, eu n–am niciodată nimic de făcut în afara ta... Marta are viaţa sa, problemele sale... Singură...

... Iată, două zile de când nu părăseşte anticamera...L-am chemat, să-l mângâi. Însă refuză să fie atins. Ar fi în stare, chiar să mă muşte... Da, da pe mine! Îţi jur că mă îngrozeşte. Nu mai mănâncă. Nu se mai mişcă. Şi când mă priveşte, mi se face pielea de găină... De unde vrei să ştiu? El crede, presupun, că ţi-am făcut ceva rău... Bietul animal... N-are nici un rost să-l forţez. Şi, de altfel, îl înţeleg foarte bine: te iubeşte! Nu te-a mai văzut intrând, şi crede că din cauza mea... Da, dragul meu. Ne-am înţeles; dar nu-i decât un câine. Cu toată inteligenţa lui, nu poate înţelege... Dar nu ştiu, dragul meu! Cum vrei să ştiu? Nu mai este el însuşi. Gândeşte că am împrăştiat dintr-o singură lovitură întregul pachet de fotografii, fără să mă fi zărit, măcar. Chiar şi pentru un om asta ar fi un tur de forţă.

.... Alo, alo, Doamnă, de ce ne ascultaţi convorbirea? Aşa vă purtaţi dumneavoastră cu abonaţii? Alo! nu, Doamnă! Dar, Doamnă, ce vă interesează problemele noastre?... Dacă spuneţi că sunt ridicule, de ce vă pierdeţi timpul ascultându-le? Vă rog să închideţi!... Oh!... Nu te supăra, dragul meu... În sfârşit! Nu, nu. A închis după ce a spus acel lucru murdar... Am impresia că ai rămas interzis... Da, da, eşti uluit, se simte în vocea ta... Dar, dragul meu, această femeie trebuie să fie foarte rea... Ea nu te cunoaşte. Crede că eşti asemeni celorlalţi oameni... Nu, dragul meu, nu-i nicicum ceva asemănător. Pentru oameni, da, ei ori se iubesc, ori se detestă. Rupturile sunt rupturi.... Au o privire superficială. N-ai să-i faci să înţeleagă niciodată asemenea lucruri... Cel mai bine este să faci ca mine: să nu-ţi pese!... Da, total... *(Scoate un geamăt de durere surdă)*... Oh!... Nimic. Eu tot cred că discutăm ca nu de mult şi apoi, deodată realitatea mi se iveşte... *(lacrimi)*... Cu timpul, o să mai vedem. S-ar putea să-mi pierd minţile, să-mi uit promisiunile, să risc imposibilul, să-i conving pe cei ce mă adorau sărutându-mă, agăţându-se de mine. Da, o privire

Trei acrobaţi

poate schimba totul. Dar cu acest aparat, ceea ce s-a sfârşit s-a sfârşit... Fii liniştit. Nu se sinucide cineva de două ori. Nici n-aş îndrăzni să-mi cumpăr un revolver... Mă vezi tu cumpărând un revolver?

... Când am să găsesc, oare, puterea să construiesc o minciună, bietul meu adorat?... Nicicând... Pentru asta mi-ar trebui curaj. Există momente când minciuna e necesară. Tu, da, tu m-ai minţit pentru a face despărţirea mai puţin penibilă... Eu nu spun că tu minţi. Eu spun: da, tu ai minţit şi ştiu acest lucru. Da, de exemplu, ştiu că nu erai acasă, la tine, iar tu mi-ai zis că... Nu, nu dragul meu! Ascultă... Te cred... Da, acum ai o voce răutăcioasă... Pur şi simplu spuneam că, întrucât m-ai înşelat prin bunătatea sufletească, lucru de care mi-am dat seama, eu îţi voi păstra şi mai multă iubire... alo!... alo!...

(Aşează receptorul, zicând încet, dar foarte iute:)

Dumnezeule, fă-l să mă sune din nou! Doamne, fă ca să mă audă! Doamne, fă-l să mă sune din nou! Doamne fă *(Telefonul sună; ea ridică repede receptorul)*... Da, s-a întrerupt. Da, spuneam că dacă tu m-ai minţit din bunătate, de care mi-am dat seama, voi avea pentru tine şi mai multă iubire... Desigur... Eşti nebun!... Dragostea mea... Scumpul meu... *(Înfăşoară cordonul telefonului împrejurul gâtului)*... Ştiu bine că trebuie, dar e îngrozitor... N-aş avea niciodată acest curaj... Da, stăruie iluzia de-a fi faţă-n faţă şi brusc mari goluri, imense ape, o întreagă lume stă între... Am în jurul gâtului firul telefonului. Da, am vocea ta în jurul gâtului... Vocea ta strângându-mi gâtul... Ar trebui ca... Oh! dragostea mea, cum îţi imaginezi că aş putea gândi un lucru atât de urât? Ştiu bine că această operaţie ar fi mult mai crudă făcută de tine, decât dacă aş face-o eu... nu... Cum, la Marsilia?... Ascultă, dragul meu, fiindcă vei fi la Marsilia poimâine seară, aş vrea... în sfârşit mi-ar plăcea... mi-ar plăcea să nu tragi la hotelul în care obişnuiam să locuim noi doi. Nu te superi, da?... Pentru că lucrurile pe care nu mi le imaginez, nu vor exista, sau există undeva, într-un fel de loc foarte vag şi care mi-ar face mai puţin rău... înţelegi, nu-i aşa?... Mulţumesc... mulţumesc. Eşti bun. Te iubesc *(Se scoală şi se îndreaptă spre pat cu aparatul în mână.)*

... Atunci, da, iată,... am vrut să-ţi spun, fără voie: pe curând!... Nu... Mă îndoiesc... Oh! ... E mai bine... Mult mai bine........

(Se culcă în pat strângând aparatul în braţe.)

... Dragul meu... Frumosul meu drag... Sunt puternică. Grăbeşte-te! Du-te! Închide! Închide iute! Te iubesc, te iubesc, te iubesc, te iubesc... te iubesc...

(Receptorul îi cade din mână.)

Cortina

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Silviu CONSTANTINESCU

IRÈNE

- fragment de roman -

O zi frumoasă de septembrie cu soare blând şi strălucitor. Uniformele şcolare invadează trotuarele animate la ora dimineţii, anunţând începutul unui nou an şcolar. Prin parcurile marii metropole, băieţi şi fete trăiesc frumuseţea autumnală, plimbându-se pe aleile pătate ici, colo, cu rugina frunzelor căzute de cu seară, iar în privirile lor se scaldă tot soarele melancolic al toamnei.

Irène traversează grăbită parcul, obsedată de evenimentul zilei. Instinctiv se îndreaptă spre aleea încărcată de amintiri, unele mai frumoase decât altele, şi se opreşte, pentru câteva clipe, la marginea lacului, lângă lespedea îmbrăcată cu muşchi verde şi pufos. Momentul retrospectiv îi clatină fulgerător întreaga-i fiinţă şi gânduri apăsătoare îi umbresc privirea. Işi simte ochii umeziţi de lacrimile pe care le şterge uşor cu batista. Câţiva copii, fetiţe şi băieţi, trec pe lângă ea privind-o curios: „Ce mămică frumoasă! şopti una din fetiţe aceleia pe care o ţinea de mână. De ce-o fi plângând?“ Irène îi urmăreşte până se pierd în umbra arborilor seculari, apoi îşi continuă drumul, cufundându-se într-un noian de introspecţii: „Să fie atât de inexorabil încât să-şi sacrifice prietenul? se întreba ea stăpânită de incertitudini. Să nu fi înţeles refuzul meu categoric de a-i accepta sentimentele? Nu-i posibil. Iar Georges să nu-i fi destăinuit oare marele secret prin care ne-am pecetluit comuniunea?! Unui prieten bun îi faci cele mai subtile confidenţe. Dacă da, atunci atitudinea lui Paul nu-şi are explicaţia. Iar dacă nu ştie nimic, ar fi trebuit să reţină că logodna noastră nu a fost un divertisment, ci argumentul concludent pentru excluderea oricărei speranţe de a-l îndepărta pe Georges. Paul ar fi trebuit să mă caute mai ales acum când o confruntare îmi este mai mult decât necesară. Evită să mă-ntâlnească, iar când ne găsim, întâmplător, faţă-n faţă, recurge la diferite pretexte să se retragă, numai să înlăture orice discuţie referitoare la Georges. „Tulburată de atâtea gânduri obsesive, nu-şi dădu seama că ajunsese deja în faţa masivului palat al tribunalului. Se îndreptă spre intrare.

Culoarele acestei aglomerate instituţii păstrează tradiţionala austeritate, dialogurile din interior derulându-se diferenţiat: unele repezite şi stridente, altele şoptite, convenţionale, conspirative parcă. Majoritatea exteriorizează discret neîncredere în cei chemaţi să aplice legile Republicii. Puţini dintre cei care-şi fac prezenţa în sălile de şedinţe, familiarizaţi, se pare, cu atmosfera din interior, siguri de sine, încredinţaţi că al lor va fi succesul, se plimbă agale de-a lungul culoarelor, discută dezinvolt, gesticulează cu mişcări largi, degajate şi râd zgomotos.

Din animaţia sălilor, se detaşează o figură deosebit de gravă care se vrea izolată de toţi ceilalţi. Inalt, cu tâmplele argintii, părul ondulat şi foarte bogat, faţa plină şi netedă, îmbrăcat cu mult gust, o privire îndrăzneaţă, o atitudine puţin afectată, dă semne de nerăbdare. Işi priveşte ceasul de aur şi supraveghează atent agitaţia din juru-i, lăsând impresia că aşteaptă pe cineva. Este magistratul Condillac din Toulouse care, privit cu mai multă atenţie, pare să pregătească în mintea lui o vehementă pledoarie. Cândva, în tinereţe, în primii ani de avocatură, îşi pregătea minuţios argumentele pentru fiecare proces, ceea ce îi adusese faima în acel superb oraş din sudul Franţei. Când a considerat că a ajuns la maturitate profesională, când intervenţiile sale electrizau asistenţa în sălile de şedinţe, când s-a convins că profesionalismul nu mai are secrete pentru el, dar mai ales când şi-a dat seama că perorările sale încep să dea semne de oboseală, a părăsit bara, intrând în magistratură. Vârsta se potrivea mai bine noii funcţii decât aceleia care impunea intervenţii rapide şi vijelioase. „Dar astăzi, numai astăzi aş vrea să fiu la bară. Oare colegul meu mă va putea înlocui? se întreba îngrijorat“. Absorbit de ceea ce urma să aibă loc peste puţin timp, magistratul îşi aminti admirabilele cuvinte voltaireene: „Il vaut mieux hasarder de sauver un coupable que de condamner un inocent“.*) Pentru evenimentul zilei, citatul avea o anumită semnificaţie. „Acum îi trăiesc adevăratul sens, deşi l-am folosit de atâtea ori în pledoariile mele, îşi spuse el privindu-şi din nou ceasul şi îndreptându-se spre holul central al Palatului Justiţiei. Trebuie să vină, se linişti el. Mai sunt doar câteva minute“. Nici nu termină firul gândurilor, când din partea opusă apăru o persoană îmbrăcată în robă. Acesta aruncă o privire atentă spre holul central şi se îndreptă grăbit spre omul care îl întâmpină familiar.

— Vei fi un apărător convins, sper, de nevinovăţia prezumtivului inculpat, i se adresă Condillac strângându-i mâna afectuos.

— Te asigur, deşi misiunea mea este dificilă. Voi face totul să-l scot din cauză.

— Sunt convins.

— Cunoşti conţinutul dosarului, nu?

— Da. Are destule file-problemă.

— Are.

— Şi?

— Aici m-am gândit spunându-ţi că misiunea mea este dificilă.

— Totuşi trebuie salvat.

— Evident că trebuie. Voi depune tot efortul. Bine că îi ai pe cei mai renumiţi avocaţi. Ei îmi vor fi de mare ajutor.

— Eşti convins de nevinovăţia lui Georges?

— Absolut convins.

— O singură piesă îl apasă, ţinu să accentueze Condillac.

— A colegului?

— Da.

— În ce relaţii au fost? Mai bine zis, în ce relaţii sunt?

— Destul de bune, după spusele fiului meu.

— Atunci?! De ce o asemenea depoziţie confuză?!

— Nu-mi pot explica.

— Nu cumva a existat la mijloc o concurenţă?

— Erotică, vrei să spui?

— Întocmai.

— Ştiu eu! S-au putea. Aşa ceva e firesc.

— Numai un asemenea motiv poate genera o declaraţie echivocă. Dragă colega, singurul martor incomod este acel Paul Fourché. Şi singurul care ar putea schimba situaţia cu o sută optzeci de grade este acelaşi Paul Fourché.

— Ultima discuţie cu Georges am avut-o cu o săptămână în urmă. Pentru el totul pare un mister. Depoziţia o consideră o mistificare. Nu are motive să implice pe nimeni, iar în ceea ce priveşte persoana Irènei, şi-a exprimat deplina încredere în sinceritatea şi sentimentele ei.

— De-ar prezida J. Joubert, am fi salvaţi. În François Charon şi Pierre Macon am mare încredere că vor limpezi cazul.

— Dacă totul ar rămâne în limitele dosarului.

— Ce vrei să spui?

— Că în cariera mea de avocat, la început, şi de magistrat, după aceea, mi-a fost dat să asist la surprinzătoare răsturnări de situaţii, chiar şi în unele cauze limpezi.

— Ai dreptate.

Un funcţionar se apropie de cei doi anunţând că interlocutorul lui Condillac este chemat în şedinţă.

— Voi face totul, ţinu să precizeze chematul.

Rămas pe gânduri, magistratul din Toulouse nici nu observă că o tânără, în doliu, se apropia cu paşi domoli şi nesiguri parcă. Simţea nevoia să-i vorbească acestui bărbat în care avea mare speranţă că-şi va salva fiul.

— A, Irène! Vino!

— L-aţi văzut?

— Nu. Încă nu. Astăzi nu-i permis aşa ceva. Sunt restricţii care îşi au raţiunea lor în asemenea împrejurări. Eu le înţeleg şi sunt obligat să le înţeleg şi să le respect totodată.

— Profesiunea, îmi dau seama.

— Cât priveşte cazul care ne interesează deopotrivă, acest Paul Fourché îmi dă de gândit.

— Georges nu-i vinovat şi nimeni nu-l poate implica în decesul mătuşii mele, Cornelia. Este nedrept ceea ce se încearcă să se demonstreze. Şi presa asta... ah! Cât este de grăbită cu pronosticurile ei!

— Fii sigură că instanţa nu se va lăsa influenţată de prezumţii gazetăreşti. Acestea au un argument, o justificare pur comercială, de cele mai multe ori. Pe martor l-ai mai văzut?

— Chiar ieri.

— N-ai încercat să-l abordezi?

— N-a fost posibil. Se arată destul de afectat şi refuză să discute pe această temă. Invocă diferite scuze numai să se poată retrage.

— Care să fie motivul?

— Nu ştiu ce să cred.

— Compasiunea sau conştiinţa? Cu siguranţă una din două. Câtă vreme ne lipsesc probele, argumentele rămân mai puţin convingătoare. Iată unde poate duce o mică neglijenţă!

— Nu cred că poate fi vorba de o neglijenţă.

— Ba da, ba da. Juridic, eu o intuiesc.

— Există fiindcă a fost invocată, presupusă mai curând, iar procurorii asta caută. Un pretext, unul mic, mititel, şi-ndată se cred mari descoperitori.

— Exagerezi, Irène.

— Deşi tânără, din presă, din cărţi citite, am înţeles multe din culisele tribunalelor. În convingerile mele, multe cazuri ale justiţiei au rămas tributare adevărului.

— Îţi înţeleg revolta. Pentru mine, lucrurile încep să se clarifice tot mai mult. Cu toate acestea, nu pot acţiona cum se cuvine.

— Ce vă reţine?

— Actul probatoriu. Justiţia se sprijină numai pe probe. Faci dovada, câştigi, nu, pierzi.

— Şi cuvântul „grabă“ din depoziţia martorului este o dovadă?

— Este. Cuvântul, în acest context, este tot una cu fapta.

Prin mintea Irènei se derulau scene petrecute cu câteva luni în urmă. Era convinsă că Paul are un rol important, hotărâtor chiar, privind concluziile justiţiei. „Refuză să-mi dea amănunte şi susţine că nu a strecurat nimic grav la adresa lui Georges. Dimpotrivă, consideră că totul este urmarea unei exagerate meticulozităţi profesionale a judecătorului de instrucţie care este obsedat, probabil, de ideea carierismului“.

Magistratul îi respectă fetei momentele de introspecţie, aşteptând să le exteriorizeze singură.

*) *E preferabil să rişti să salvezi un vinovat decât să condamni un nevinovat.*

PETRU COMARNESCU INEDIT (III)

FILE DE JURNAL DIN S.U.A.

Vreau să termin scrisoarea pe care nu am timp să o corectez, fapt pentru care cer scuze – cu expoziţia Ţuculescu şi cu proiectele mele aici, adică unde voi merge după Washington D.C.

Am găsit nota cu cântăreţul şi melodia bazată pe muzică de taraf. Cântăreţul e francezul Leon Ferée şi pe un disc cu multe cîntece, unele pe poezii de Aragon, se află melodia *L'Etrangère*, poate tot (pe versuri) de Aragon, cântată pe un fundal de taraf românesc, dar cu ce modulaţii, cu ce efect de distincţie, pe care lăutarii noştri rar îl au.

Chiar acum mi-a telefonat d-l Harold Graham spre a-mi spune că la ora 14 va veni la expoziţia Ţuculescu cu agenta de presă a lui Smithsonian Institution şi cu un fotograf, căci publicitatea expoziţiei e cam slabă. Ce gentil din partea acestui american că şi duminica nu ne uită expoziţia şi vrea să ajute la popularizarea ei. E un tip de înalt funcţionare eficient, cu simţul răspunderii, cu eleganţă şi gentileţe, care ţine să ne servească şi din datorie, dar şi pentru că e un sentimental, care a fost bine primit la noi, mai ales la Cluj, unde a văzut mulţi români, preţuind pe filologul Bogdan, care a scos excelentul dicţionar englez-român etc.

Sîmbătă 13 şi duminică 14 ianuarie am stat aproape tot tîmpul la Smithsonian Institution spre a stabili ordinea în care să se expună tablourile lui Ţuculescu, căutând pentru fiecare tablou inscripţia pe plexiglas, păstrând cronologia creaţiei lui Ţuculescu, începând cu *Noaptea salcâmilor*, trecând la interioarele ţărăneşti de la noi, apoi la seria de tablouri pe jumătate natură (peisaj), jumătate scoarţă oltenească *(Noapte la Ştefăneşti, Floarea soarelui)*, apoi de la faza folclorică, trecînd la faza totemică, splendid desfăşurată pe un perete întreg, acolo fiind *Poarta Iadului, Totem solar, Punct de fugă, Malul mării* cu troiţe şi cu cruci ce poartă cercuri asemenea celor din Maramureş, văzute astă primăvară cu Ştefan Popescu-Tarniţa şi Mihai Olos (acesta uimit de efectele de optical-art ale autorilor de cruci maramureşene – subiect ce-l voi trata în „Tribuna“, apoi pe ceilalţi pereţi tablourile mai curând abstracţioniste, dar nu non figurative, şi nici fără semnificaţii spirituale, de ordin folcloric sau de ordin intelectual contemporan. Ce splendid arată *Cochiliile în albastru, Păunii privirilor, Copacul*, penele de păun, *Duo*, încheindu-se expunerea cu *Eternitate*, unul dintre cele mai puternice tablouri ale lui Ţuculescu, având ceva misterios, ceva de totem dar şi melodie de negro spirituals.

Tablourile se agăţau de un negru şi ajutorul său. Negrul, d-l Kenneth V. Young e pictor, are chiar acum deschisă o expoziţie la una din galeriile de artă de aici şi mă voi duce să o văd. Trăieşte însă deocamdată lucrând la aranjarea expoziţiilor de la Smithsonian Institution şi era în admiraţia lui Ţuculescu, simţind forţe ascunse, forţa coloristică, dar şi spirituală. Am aranjat tablourile oarecum cronologic, dar şi luând în consideraţie armoniile coloristice, contrastele posibile şi cele imposibile dintre operele aceleiaşi perioade. Panouri nu sunt şi nu au vrut să facă cei de la Smithsonian, zicând că se strică perspectiva expunerii. Doar în dreptul uşii de intrare în expoziţie era un panou mobil, tot alb ca şi pereţii, pe care am agăţat una dintre lucrările mele preferate, *Ochi negri într-un ocean oranj*, iar pe partea cealaltă, deci în interiorul expoziţiei, ultimul tablou pictat de Ţuculescu, cu acele forme stranii, care pot fi păsări-suflet, păsări de zbor spre necunoscut. *La vernisajul din ziua de marţi 16 ianuarie*, lângă acest panou se instalase tribuna cu microfoane, de la care au vorbit, în faţa unui select şi numeros public, invitat de Smithsonian Institution şi de la Ambasada noastră, cei trei prezentatori ai expoziţiei, organizată în cadrul schimburilor culturale dintre S.U.A. şi R.S.R.

Fiecare tablou e luminat de o lampă electronică, afară de lumina ce vine de sus, dar indirect. Canapele de piele sunt aşezate ca şi în muzee prin diferite colţuri spre a contempla tablourile. Selecţia de 49 de tablouri e impresionantă şi poate că oferă, fără panourile intermediare, un aspect mai puternic, mai efectiv, decât dacă ar fi cotloane cu panouri. Expoziţia ţine aici de la 16 ianuarie la 5 februarie, apoi va trece, fără mine, la Columbus Ohio (nu la Michigan, cum se crezuse), acolo ţinând de la 18 sau 22 februarie până spre 10 sau 12 martie, după care va trece la San Francisco, unde va ţine între 30 martie şi 28 aprilie. Păcat că nu se face şi la New York, unde există cei mai mulţi artişti şi intelectuali cu gust modern, cu îndrăzneli şi care ar fi înţeles mai bine pe Ţuculescu. Dar aşa s-a stabilit de către cei de aici, U.S. Information Agency şi nu s-a putut altfel. Şi San Francisco e un centru intelectual şi artistic bun, distins, unde s-ar putea să găsim mare preţuire pentru Ţuculescu. La celelalte două expoziţii – Columbus şi San Francisco – de care vor avea grijă ataşatul nostru cultural N. Atanasiu şi d-l Harold Graham – vom expune 60 sau chiar toate cele 77 de pânze aduse, asta depinzând de mărimea sălii şi dacă există panouri intermediare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Colocviul național Constantin Noica

În anul 1990, Constantin Noica a fost ales membru al Academiei Române, post-mortem, deoarece nu a fost posibil altfel, din motive prea bine cunoscute astăzi. Dar, imediat după Revoluția română din decembrie 1989, Academia Română a recunoscut meritele acestei mari personalități ale filosofiei, culturii și spiritualității românești și opera sa, la a cărei răspândire și cunoaștere contribuie acum cu o deosebită vigoare editura Humanitas, urmându-și calea către sufletul românesc.

Un nou moment important pentru scoaterea în relief a operei și omului îl constituie Colocviul Național *Constantin Noica – Spiritualitate și devenire întru ființă*, organizat în județul său natal, Teleorman, la Alexandria (16 iunie 1992). Noica a încetat din viață în decembrie 1987. În cele ce urmează redau textul unei scurte însemnări „Durerea și dragostea" pe care am publicat-o în *România literară* din 10 decembrie 1987 cu ocazia incredibilului eveniment: „Era un bine să-l știm prezent în viața filosofică a țării. Pentru cultura românească. Pentru spiritualitatea românească. De acolo de la Păltiniș. L-am întâlnit de două ori în această vară. O dată la Făgăraș. A doua oară, la Păltiniș. Era plin de viață a minții, de idei, dornic ca spiritul românesc să strălucească în Europa. Credea cu convingere într-o asemenea posibilitate. Acum ne rămâne opera lui și ideea despre Constantin Noica. O idee penetrantă prin care va continua să fie în noi și prin noi spre generațiile care vor urma. Filosoful de la Păltiniș a fost o stea care va rămîne aprinsă întotdeauna pentru ființa românească. A fost și un om al cosmosului înfrățit cu natura și gândul, cu firea întreagă. Ne mândream cu el și era bine să știm că trăiește. El nu poate pleca din mintea noastră. Golul produs în Munții Cibinului absoarbe ceva din inimile noastre, lăsând astăzi în tristă simbioză durerea și dragostea".

În discuțiile avute cu Constantin Noica în acel an am abordat două probleme. Prima privind relația dintre filosofie și religie, Noica fiind preocupat de viitorul omenirii prin religie, de modul de existență al lui Dumnezeu, având și premoniția morții sale, frământându-se pentru găsirea unui mormânt la Păltiniș; a doua, asupra modului de a face filosofie.

La prima dintre probleme dorea un răspuns din partea mea, cel care veneam din domeniul științelor exacte înspre filosofie. Am discutat împreună unele aspecte și am promis că voi da un răspuns mai sistematic, mai gândit, pornind de la concepția mea ontologică. Timpul nu a mai permis ca răspunsul să ajungă la Noica deoarece nu i-am scris imediat. Totuși, între 23 și 25 octombrie 1988, cu ocazia unei deplasări de la București la Alba Iulia am scris ceea ce am promis (o copie, sau o variantă, lăsând-o și Episcopului de Alba Iulia de atunci, Emilian Bîrdaș). Redau mai jos acest text, nepublicat încă, astfel cum a fost el scris în 1988, fiind un răspuns pentru Constantin Noica:

„1. Dumnezeu ar putea fi Dumnezeu. 2. Dumnezeu ar putea fi infraconștientul colectiv creat în informaterie de comunitatea celor ce cred în Dumnezeu. 3. Dumnezeu ar putea fi numai ideea, gândul de Dumnezeu. 4. Dumnezeu ar putea fi o metaforă, o idee poetică despre cosmosul profund. 5. Dumnezeu ar putea fi o scânteiere informaterială, un eveniment rar. 6. Dumnezeu nu este o noțiune științifică și nu poate fi înțeles de o știință structurală care se bazează pe măsurare. Dar nici o știință structural-fenomenologică nu îl poate modela teoretic cu ușurință, cele mai avansate afirmații în direcția lui fiind propozițiile 2 și 5 de mai sus. 7. Dacă lucrurile ar fi conform propozițiilor 2, 3 și 4 care nu contrazic total, atunci acestea împreună arată că Dumnezeu ar putea fi spiritul colectiv al oamenilor. 8. Spiritul colectiv al oamenilor ar putea crea cândva un nou univers, conform principiului antropic al succesiunii universurilor și ar fi ca și cum Dumnezeu ar fi creat acel univers. Dar nimeni nu poate crea cosmosul, cu înțeles de cosmos profund și total, în afară de cazul că propoziția 1 ar fi adevărată. Dar nici un fel de știință, în afară de religie, nu consideră propoziția 1 drept cunoaștere. 9. Faptul 1 determină spiritualitatea religioasă. Celelalte propoziții admit o înțelegere posibilă a spiritualității religioase de către spiritualitatea filosofică. 10. Spiritualitatea filosofică se ancorează în tensiunea filosofică a omului și se dezvoltă în jurul sentimentului cosmic, manifestându-se în concordanță cu tendințele devenirii existenței. 11. Spiritul filosofic, nerecurgând la propoziția 1, înțelegând spiritualitatea religioasă, consideră că uneori ar trebui încurajată dacă ea contribuie la ridicarea morală a omului, la civilizație socio-umană și la binele mental al omului. Dar religia nu trebuie să se opună ridicării oamenilor prin rațiunea lor la spiritualitatea filosofică. 12. Dacă religia binecuvântează pe oameni, filosofia îi binegândește".

În privința modului de a filosofa, Constantin Noica îmi vorbea de trei căi:

– bazându-te pe știință;

– bazându-te pe istoria filosofiei;

– bazându-te pe gândul pur, pe poezia naturii și a limbajului (se știe importanța cuvântului *întru* la Noica).

Întrucât Constantin Noica a jucat un mare rol în activitatea mea filosofică, determinându-mă să nu o întrerup, deoarece intenția mea era s-o amân pentru perioada de pensionar, spre disperarea declarată a lui Noica, am constatat că de fapt cele trei căi trebuie să fie îmbinate, desigur începând cu una din ele, dar punând accentul pe una sau alta din căi, după traiectoria pe care o urmezi în gândire. De fapt și Noica a folosit toate aceste căi, să nu uităm că a studiat matematică, fizică, dar poate că accentul lui a fost pe ceea ce el numea gândul pur neinfluențat de altceva, lăsat să curgă în propria minte. Cred că așa am procedat și eu, simțind apoi nevoia confruntării cu filosofia consacrată și cu știința, dar acordând științei un rol mai accentuat.

Fiecare dintre cei care l-am cunoscut și am discutat cu Constantin Noica avem foarte multe lucruri de spus, atât despre el, ca interlocutor, cât și despre opera sa. Asemenea colocvii dedicate lui Noica sunt binevenite, iar inițiativa autorităților județului Teleorman aduce în ecuația Noica parfumul locului său de origine, al unor meleaguri care au născut mari valori românești.

Mihai DRĂGĂNESCU

Curcubeul

Meridianele limbii române

Flavia COSMA
Canada

MAI TRECE O ZI...

Mai trece o zi,
Ca o ploaie tânără de vară,
Ca o pasăre țâșnind cu țipăt,
Ca un nor argintiu,
Ca o clipă.

Mai trece o noapte,
Și ca o mână,
Urma pe chipuri o lasă.
Cu spaimele vremii, cununa,
Încet, noaptea trece,
Veștedă mireasă.

În ochii noștri, ora,
Se oglindește-ntreagă.
Lumina vie, crudă, ne podidește-n plin.
Sub văluri somnoroase degrabă ne alungă
Și nu ne mai vrem,
Și nu ne mai știm.

Doar ploaia, când și când, de soare beată,
Ne strînge de prin scorburi în mănunchi.
Cu pletele ude,
Cu inimi copile, desculțe,
Sărim peste zile și nopți înapoi,
Uităm de moarte, de treceri,
Cu tălpile goale
Dansăm în noroi.

AI, PASĂRE...

Ai, pasăre!
Strânge-ți aripa
Și ca o săgeată
Străpunge norii galbeni
Cei otrăviți cu vise.

Ia-te și du-te departe
De-aceste câmpii ireale.

Țâșnește ca o lance
În bulgărul de aur
Și-n mii de aevăruri
Mărunte
Risipește-l.

Ai, pasăre!
Dulce te pleacă,
Lin te coboară,
Mamă gingașă,
Mamă năframă,
Peste iedul uitat în câmp
De-astăvară.

Și de vrei
Îl poți plânge
Cu ochiul alb
Cu ploile și clipele,
Cu cerurile moi pe care gândul
Le zămislește goale și înalte,
Și unde
Singure
Crucile zboară
Întinzând gâtul
Aripile.

POMULE, OMULE...

Ține-mă de mână
Pomule, omule,
Ca pe-un copil pierdut
Păzește-mă.

Dă-mi iute să beau
Din palmele tale vopsite
În verde și roșu
Și-n primăvară.
Să-ți beau vinul, pelinul,
Lacrima voioasă,
Lacrima amară.

Pomule, omule,
Strâns împletește-mă
Cu fire vrăjite de rădăcină.
În tăcerile tale întregi
Îngroapă-mi vorba și frica,
Cîntecul de somn,
Cîntecul molcom,
Dulce-mi lecuiască
Inima, aripa.

ÎNAINTE DE A MURI

Înainte de a muri
Am să-ți vorbesc despre drumuri,
Împietrite dealuri fără flori la sân,
Despre dorința de-a fugi
Și despre disperare.
Despre primii rătăciți
Despre cei de pe urmă
Sau despre cei ce gândesc că la drum vor porni, într-o zi.
Palide fețe, frunți obosite,
Ochii sleiți de-ai putea să le-nchizi,
Tremurul buzei, șoapta dementă,
Începute sau nu
Drumurile toate
Coboară-n străfunduri cumplite.

Dă-mi viața, dă-mi pasul săltat înapoi
Să le recitesc ca pe-o carte
Acolo, pe-o bancă
Sub semne firave de întrebare
Despre plecările care nu sunt plecări
Am să-ți povestesc
Înainte de moarte.

FOCUL, CERC CU ARIPI...

Focul, cerc cu aripi se poticnește aprig,
Înc-un ceas ar dori să mai stea,
Înc-un ceas lumina-i sângerie
Să-mi coloreze inima ar vrea.

În cete albe duhuri
Se-nvolbură la geamuri,
Aripi desperecheate cu țipăt mă ating,
Vapoarele bogate se pierd în dimineață.

Din universuri umede și drepte
Ziua și ploile
Jarul mi-l sting.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARTE PLASTICE

SALOANELE MOLDOVEI

Ajunse la cea de a doua ediţie, Saloanele Moldovei ce se organizează la Bacău sunt o iniţiativă relativ recentă, dar ele trebuiesc văzute din perspectiva efortului de a reînnoda, după decenii de întrerupere, şirul unor manifestări tradiţionale ce au putut cuprinde în epoca interbelică creaţii artistice pline de promisiuni şi realizări. Este şansa renaşterii unei intense vieţi artistice, datorită unor pictori, sculptori, graficieni şi decoratori ce se disting deopotrivă prin talentul şi operele personale, cât şi prin dăruirea cu care se angajează în acţiuni culturale cu adresă publică. Dintre momentele care au precedat apariţia, aici, a unei manifestări de amploarea Saloanelor Moldovei se cuvine să amintim apariţia unei puternice filiale a Uniunii Artiştilor Plastici, cu galerii, ateliere şi magazine de specialitate proprii, înfiinţarea Centrului Internaţional de Cultură şi Arte „George Apostu", crearea Facultăţii de arte plastice a Universităţii „M. Eminescu" – filiala Bacău, conturarea „şcolii de peisaj" de la Tescani, în urma mai multor ediţii naţionale şi internaţionale ale simpozionului găzduit de Aşezământul de cultură „George Enescu".

Saloanele de artă de la Bacău îşi propun, de bună seamă, să adune lucrări artistice din întreg cuprinsul Moldovei, neţinând cont de artificioasa frontieră pe care cataclismele istoriei au impus-o la râul Prut, dar organizatorii au evitat de la început ideea unei expoziţii cu caracter regional în favoarea unei deschideri naţionale. Manifestarea din acest an a trezit de altfel o asemenea audienţă încît, pentru a se putea prezenta toate lucrările trimise şi acceptate de către organizatori, nu au mai fost suficiente Galeriile Alfa, s-a recurs şi la spaţiul de expunere al Muzeului „Apostu".

Distincţiile acordate de juriul expoziţiei nu epuizează lista numelor proeminente, dar semnalizează în mod cert câteva dintre cele mai de seamă personalităţi artistice ce au ţinut să fie prezente. Marele Premiu al Ministerului Culturii a fost acordat lui Ilie Boca (Bacău), unul dintre cei mai înzestraţi pictori ai generaţiei ce a debutat la începutul anilor '70 şi a ajuns acum la deplina sa maturitate. Panoul său, *Palimpsest* (cuprinzând un montaj de imagini ce se topesc într-un discurs unitar), face parte dintr-o serie vastă de lucrări prin care artistul depăşeşte graniţele temporale ale experienţei, recuperând secvenţe din zestrea ancestrală, alături de aspecte ale realităţii pe care o cunoaşte nemijlocit. Izvorul nesecat al imaginilor se iveşte din depozitele memoriei, luminând îndeosebi acel fabulos orizont mitologic popular, descoperit în copilărie şi rămas drept una dintre cele mai clare valori ale viziunii autorului.

Doar la câţiva ani de la debut, Diana Brăescu (Bacău) dovedeşte o puţin obişnuită siguranţă în stăpânirea mijloacelor de expresie picturală, ca şi în delimitarea materialului figurativ. Desenul fin şi spontan este asociat unui sistem de pete colorate, în care concretul se află într-o permanentă stare de flux şi reflux, atingând zonele abstracţiei şi ale poeziei metafizice. Premiul I pe care îl obţine în cadrul expoziţiei de faţă o consacră pe tânăra artistă, aducându-i o primă certitudine în evoluţia sa.

Constante ale picturii moldoveneşti – primatul culorii, atmosferă calmă şi predispunând la visare – răzbat în pânzele lui Tudor Zbârnea (Chişinău) căruia juriul i-a acordat Premiul II. Fie că îşi îndreaptă atenţia spre peisaj, fie că se interesează de elementele unui portret, pictorul apelează la forme ample, realizate într-o pastă fluidă, sensibilă la regimul luminii şi al întunericului. Rezultatul este de fiecare dată o stare lirică ce se instalează durabil în câmpul tabloului.

Premiul III a consemnat clarificările care s-au produs în pictura Marianei Papară (Piatra Neamţ). Pe un fond iniţial figurativ, amintind de peisajul tradiţional, artista aplică tuşe energice, ample şi neliniştite, care mută accentul de pe reprezentarea realului, pe comunicarea directă a frământărilor sale lăuntrice. Amintirea realităţii vizibile nu se şterge cu totul, dar mai important în acest moment este ceea ce se întâmplă la suprafaţa imaginii, adică imperioasa descărcare a tensiunii, într-un gest care nu vădeşte o ambiţie mimetică, ci se prezintă pe sine.

Uniunea Artiştilor Plastici din România l-a distins cu Premiul său pe Dumitru Peicev (Chişinău), un pictor cu o bună ştiinţă a compoziţiei, aplicată în special în lucrări în care prim-planul imaginii este ocupat de figura umană. Pasta utilizată este bogată şi agitată de pensulaţii insistente pentru a pune în valoare varietăţi de forme.

Centrul „Apostu" a acordat premiul pentru sculptură lui Gheorghe Zărnescu (Bacău), nume de primă importanţă în cadrul celei mai tinere generaţii de sculptori. Cultura plastică şi resursele imaginative îl conduc pe acest artist la elaborarea unui sistem de forme ce cumulează, cu precizie şi rigoare, capacităţi expresive şi simbolice. Oricare ar fi materialul la care recurge, acesta pare să-şi anuleze obişnuitele rezistenţe, devenind extrem de sensibil la „voinţa de formă" a sculptorului.

Tot un sculptor, Alexandru Ciutureanu (Bucureşti), a fost ales de Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate „România" pentru Premiul acordat în cadrul Saloanelor Moldovei. Sferele de lemn, cioplite cu o rară plăcere artizanală şi supuse unor severe legi constructive, poartă semnificaţii împrumutate deopotrivă macro-cosmosului şi micro-cosmosului. Prin polisemie şi structură formală, aceste lucrări „stau" bine în mici dimensiuni, cuprinzând totodată premisele ridicării la scară monumentală.

Oricât de meritorii ar fi creaţiile laureate, ele sunt departe de a încheia şirul lucrărilor remarcabile. La ediţia din acest an iau parte pictori bine cunoscuţi în ţară, cum sunt Dan Hatmanu (Iaşi), Adrian Podoleanu (Iaşi), Iulia Hălăucescu (Piatra Neamţ), Vasile Crăiţă Mîndră (Bacău), Mihai Chioaru (Bacău), Ion Vasai (Moineşti), Liviu Nedelcu (Focşani), Carmen Găină Poenaru (Bacău), Ioan Augustin Pop (Oradea), Miklos Fekete (Miercurea Ciuc), Mircea Bujor (Moineşti), Sorin Nicodim (Bucureşti), Vasile Doru Ulian (Piatra Neamţ), la care se adaugă un impresionant grup de artişti din Chişinău: Mihail Grecu (distins anul trecut cu Marele Premiu), Dumitru Bolboceanu, Vasile Moşanu, Andrei Sîrbu, Ilie Cojocaru, Veaceslav Ignatenco, Tudor Botin, Vasile Cojocaru, Mihai Mireanu, Vladimir Palamarciuc, Ernest Şimakov, Sergiu Cuciuc ş.a.

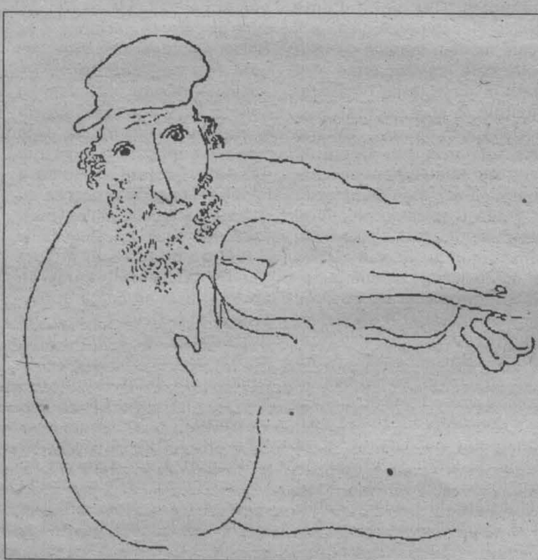
Printre sculptorii prezenţi în vecinătatea lucrărilor lui George Apostu remarcăm grupul artiştilor bucureşteni: Silvia Radu, Mircea Roman, Ion Iancuţ, Geta Caragiu, Mihai Marcu, Alexandru Gheorghiţă, Constantin Marinete, Şerban Creţoiu, Pavel Bucur ş.a.

În secţiunea de grafică s-au impus lucrările semnate de Ileana Ploscaru (Bucureşti), Madlen Dany Zărnescu (Bacău), Iulia Doarbeş (Bucureşti), Andrei Negură (Chişinău), Tania Şuvalov (Chişinău).

Începând cu această ediţie, expoziţia cuprinde şi creaţii decorative, ilustrate de tapiseriile realizate de Vasile Grama şi Klara Bako (Miercurea Ciuc).

Lucrările prezentate în cadrul Saloanelor Moldovei sunt opţiuni artistice diverse, meritul principal al unei astfel de manifestări fiind tocmai acela de a oferi o imagine a acestei diversităţi. Dincolo de premii şi distincţii teoretice, Saloanele sunt o deschidere şi o promisiune.

Constantin PRUT

Evreul cu vioară

BALET

"SOCLU PENTRU EFEMERIDE" SAU FIXAREA ÎN TIMP

La noi cărţile despre balet constituie o raritate (în 25 de ani au apărut doar 3–4). Această artă care se exprimă prin cel mai sensibil instrument, corpul omenesc în mişcare, este ea însăşi neglijată, numărându-se pe degetele unei singure mâini comentatorii pertinenţi. În pofida acestei evidente stări de fapt, dansul şi coregrafia (atenţie, nu sunt unul şi acelaşi lucru!) merg înainte, înregistrează progrese, stagnează (rău mare) sau regresează (cel mai adesea din lipsă de interes vădită la nivelul teatrelor muzicale sau al aparatului birocratic care în orice manifestare nelucrativă vede doar ceva... bugetivor). În jurul baletului persistă prejudecăţi, se ţes intrigi şi se trag sfori. Acestea se văd mai lesne decât munca asiduă şi pasionată a celor mai mulţi şi, evident, mai buni dansatori şi coregrafi. În ultimul secol, baletul a fost retorta în care s-au plămădit nu numai forme proprii noi, ci şi idei estetice noi, cu aplicare mai largă (în muzică, regie, scenografie, arte decorative). Puţini dintre dansatori sau coregrafi pun mâna pe condei pentru a pleda pentru arta lor. De aceea, la noi (ca şi aiurea), critica de balet este exercitată ba de literaţi, ba de critici de teatru sau muzicali (cel mai frecvent). Cei din urmă sunt, poate, mai îndreptăţiţi întru abordarea domeniului, dată fiind fuziunea (adesea) organică a dansului cu muzica, determinarea de către aceasta a desenului coregrafic. Printre puţinii noştrii critici muzicali constant preocupaţi de balet se numără Luminiţa Vartolomei.

Fără a cunoaşte alfabetul acestei arte, a căutat să-i desluşească semnificaţiile şi funcţiunile în exprimarea unui adevăr de viaţă, trecând, treptat, de la aparenţă la esenţă în înţelegerea şi comentarea ei. Răspândite în pagini de ziare sau reviste, toate cronicile au soarta spectacolului: sunt efemere. Vrând să depăşească această condiţie precară, Luminiţa Vartolomei şi-a adunat cronicile coregrafice într-un volum, sugestiv intitulat *Soclu pentru efemeride* (Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, Bucureşti,1992). Sunt reunite aici puţin peste o sută de cronici scrise şi publicate între 1975 şi 1990, ordonate cronologic. Nu ştim dacă reluarea în volum a adus şi oarecari modificări în text (credem că, dimpotrivă, textul iniţial a rămas neatins, cu excepţia îndreptării eventualelor erori tipografice). După un scurt avertisment în care Luminiţa Vartolomei justifică apariţia cărţii, urmează un capitol introductiv scris la finele muncii de colectare a materialului, "Baletul şi cele 7 prejudecăţi capitale". Aceste prejudecăţi ar fi (noi am mai găsi şi altele) fastul, "story"-ul, gravitatea (în sensul seriozităţii), stilul, spaţiul, sincronia şi simetria, independenţa. Autoarea le demonstrează şubrezenia, într-o "pledoarie împotrivă" (sintagmă lipsită de sens, căci pledoarie înseamnă un discurs pro ceva – dar să trecem peste asta). Apoi sunt înşirate cronici – la premiere, la spectacole curente, la spectacole-eveniment (unele în turnee), privitoare la personalităţi ale dansului sau ale creaţiei coregrafice. Comentariile autoarei dezvăluie har şi intuiţie şi, în majoritatea lor, nu sunt invalidate de trecerea timpului. În jurul faptului scenic sunt adesea brodate consideraţii de natură teoretică ce dau textului consistenţă şi-l ajută să depăşească, el însuşi, condiţia efemerului. Atitudinea critică este prezentă, chiar dacă exprimată uneori în mod voalat; lauda – îndreptăţită, deşi pe alocuri accentuată de înclinaţia de a apăra valorile dansului neacademic – este însă netă, fie când are în vedere o idee, un act scenic sau un artist. Lectura este lesnicioasă, informaţia bogată (un index de personalităţi menţionate în cele 237 de pagini anterioare este el însuşi cuprinzător şi relevant). Ilustraţia, valoroasă ca document fotografic, este însă, datorită calităţii hârtiei (şi procesului tipografic), oribilă prin imprecizia contururilor şi ştergerea contrastelor. *Soclu pentru efemeride* nu îngăduie doar o lectură plăcută, picurând nostalgie în sufletul celor care au văzut spectacolele evocate ci, mai mult decât atât, o mărturie a unei perioade în care arta baletului înregistra, la noi ca şi în alte părţi ale lumii, transformări pe drumul găsirii de sine, un instrument de informare onestă şi suficient de obiectivă pentru istoricul de mâine. Şi toate acestea în ciuda unui tiraj ruşinos de mic, care nu echivalează nici măcar cu numărul dansatorilor profesionişti din opere, teatre muzicale şi alte instituţii de spectacol din ţară care prezintă şi numere de balet; păcat...

Petre CODREANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dacă Dumnezeu ar fi dat porcului coarne...

Nud şezînd

„Aşa sunt vremile acum, încât orice facem să fie cu multă pază"
Nicolae IORGA

Am scris şi publicat, când eram mai tânăr, aceste versuri despre ura şi agresivitatea străinului ocupant: *„Mai bine mă cunoaşte/ Cea care ură-mi poartă,/ Ea ştie când şi unde/M-am îndreptat din poartă;/Prin care mulţi vor trece/Şi peste care ape,/Ce duc ascuns sub frunte,/ Ce tăinui sub pleoape"*; nici prin cap să-mi treacă atunci că se vor potrivi, mai pe urmă, şi urii unui român botezat greşit cu nume românesc: Gheorghe Grigurcu. O consecventă şi mereu crescândă duşmănie, ca de bătrânicioasă amantă abandonată, o neobosită şi bolnăvicioasă răutate, o neputinţă agresivă năboind din toată fiinţa acestui domn de crâşmă de Bucureşti, va să zică domn de viţă, care şi-a amintit abia zilele astea că este născut în Basarabia şi tot abia zilele astea l-a cuprins o nemaipomenită iubire pentru „dureroasa realitate" basarabeană, mă urmăreşte pas cu pas, de la o vreme încoace, cu perseverenţă kaghebistă, în viaţa mea ostatică, plină de nevoinţe şi silnicii. Dovadă sunt numeroasele sintagme şi citate desprinse din cutare sau cutare articol publicistic al subsemnatului, inserate în ultimul său „opus", pe care mi-l închină sub titlul *„Domnul tovarăş"*, în *Contemporanul* nr.6/1992. Neavând altă forţă, decât forţa răutăţii şi a lăcomiei pentru câştigul zgomotos, „procurorul moral al literaturii române" (cât de moral este neam convins din articolul criticului literar şi profesorului universitar de la Iaşi, Mihai Drăgan, intitulat *„Domnule Grigurcu, mai domol"*, publicat în *Literatorul* nr.20/15 mai 1992), are naiva credinţă că m-a prins, mă are la mână şi că mă desfiinţează în ochii... neinformatei lumi prin citarea în vajnicul său articol a trei poezii despre Lenin, pe care subsemnatul le-am scris şi le-am publicat prin anii '60. Or, lumea continuă, pe străzile Bucureştiului, să mă salute ca „proasta", să-mi strîngă frăţeşte mâna rugându-mă să nu-mi fac inimă rea din cauza ticăloşeniei unora, că nu merită. Conştiinţa curată nu mă obliga să mă disculp în faţa oricui sare năuc din baie. Amintesc, totuşi, domnului critic şi poet, că poeziile cu pricina au înlesnit apariţia unui abecedar pentru şcolari - *Albinuţa* - al cărui manuscris a stat câţiva ani închis în seiful unei edituri din Chişinău chiar din cauză că, la început, mă încăpăţânasem să nu introduc în cuprinsul cărţii nici o poezie despre „marele om"; apoi, tot ele au favorizat apariţia, prin anii '60, a unei cărţi de versuri pentru copii - *Trei iezi* - care cuprinde *Curcubeul*, un poem ce cânta Tricolorul şi dorinţa de reunire cu Ţara Mamă, după a cărui... descoperire de către băgătorii de seamă din Chişinău putea uşor să-mi albească oasele prin Siberia; apoi, aceleaşi poezii au favorizat apariţia primului meu volum de lirice, *Numele tău*, volum în care, tot prin anii '60, cântam, domnule critic (cântam iar nu ponegream), nişte valori care fac parte din patrimoniul spiritual al neamului: Eminescu, Blaga, Arghezi, Brâncuşi, Labiş, Sorescu. Află că acele cântări închinate creatorilor români erau primul strigăt de dor, în anii de neagră asuprire străină şi de crâncenă umilinţă bodiulistă, trimis peste sârma ghimpată, din Basarabia, spre Ţară din partea dreaptă a Prutului - până la Ipoteşti, până la Bucureşti, până în Lancrăm şi până la Bulzeşti. Dumneata cu ce te ocupai atunci, domnule critic?! Cu chiar cântarea *„epocii privilegiate"*, cu *„slăvirea faptelor de istorie incomparabile"*, care ţi-au *„croit o altă soartă"*. Am cules aceste „luminoase" citate din articolul profesorului Mihai Drăgan, citate pe care domnia sa le-a cules din scrierile d-tale. Nu te blestemăm, domnule Grigurcu, pentru aceste zburdalnice şi entuziaste păcate (săvârşite benevol), dar este firesc să te întrebăm: care vitale lucruri, de interes naţional, au fost protejate atunci de slugarnica dumitale gudurare pe lângă *„epoca privilegiată"*?! Au protejat oare şi salvat apariţia unor studii profunde semnate de Gheorghe Grigurcu despre Arghezi, Sadoveanu, Călinescu? Ba bine că nu! Din contra, ai ajuns azi să joci cu neruşinare tontoroiul pe chiar mormintele lor. Doamne, adevărat a spus românul: „Dacă Dumnezeu ar fi dat porcului coarne, porcul răsturna pământul".

Nu am declarat niciodată că sunt un „legendar unic", nu am luat nimic de dincolo de drepturile mele, nu am afirmat şi crezut că am mai mult har poetic decât dumneata, dar în faţa unor vârfuri artistice cum ar fi Marin Preda, Nichita Stănescu, A.E. Baconski, Ioan Alexandru, Alexandru Andriţoiu, Eugen Barbu, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu, D.R. Popescu, Marin Sorescu, Eugen Simion, Gheorghe Tomozei de care te scarpini ca un lepros, dumneata eşti într-adevăr prea mic şi ar trebui (e timpul) să te împaci cu asta, aşa cum ne-am împăcat şi noi, bunăoară.

Deci, să fim înţeleşi: nu mă consider mai înzestrat decât dumneata, dar nici atât de lipsit de bun simţ nu sunt, cum este autorul *„Primelor tancuri sovietice"*. Măcar şi pentru faptul că, în sângeroasele vremuri când eu treceam, lipit de pământ, pe sub sârma ghimpată de la Prut, ducând sub haină un manuscris cu poeme aparţinând poeţilor basarabeni, transcrise cu mâna mea şi publicate în câteva reviste din Ţară, iar apoi la *Cartea românească* din Bucureşti, în antologia *Constelaţia lirei*, dumneata, *„croindu-ţi o altă soartă"*, te tărai slugarnic în faţa *„epocii privilegiate"* şi te ploconeai greţos tancurilor sovietice, până la animalică înnodare cu ele, cântându-le astfel: *„Intrau în oraş primele tancuri sovietice/ (Vremea de-atunci se pierde într-un vis sonor)./ Cu pas gigant cutremurând caldarâmul,/ Speriind ceaţa subţire-a amurgului,/ Intrau în oraş primele trancuri sovietice./ În luciul metalului lor descifram / Verzi păduri clătinându-se-n vânt,/ Ape curgând în linişte stranie/Şi păsări vâslind din aripi puternice,/ Vulturi şi albatroşi.../ Intrau în oraş primele tancuri sovietice/ Călcând glorioase amurguri/ Sub scânteierea şenilelor."* (*Steaua* nr.8, 1958).

Să vezi şi să nu crezi. *Cânta-n curtea noastră tancul,/Iar tov. Gheorghe-i ţine hangul.* Primele tancuri sovietice, tovarăşe Grigurcu, al căror prim cântăreţ ai fost - şi credem că şi singurul nu numai în Ţară ci şi în toată fosta Uniune Sovietică - după ce au călcat *„cu pas gigant"* fiinţa Patriei, însângerând-o de la Nistru până la Tisa, calcă azi, din nou, amurgul şi miezul nopţii şi răsăritul şi miezul zilei Transnistriei şi Tighinei, nu speriind poeticeşte ceaţa cu „muzica" lor „pierdută ca-ntr-un vis sonor" numai în capul dumitale, ci strivind sub *„scânteierea şenilelor"* copii, femei, bătrâni, secerând vieţile tinereşti care se opun dominaţiei *„şenilelor scânteietoare"*. Nu! Nu *„verzi păduri descifrăm"* în *„luciul metalului"*, ci scrumul şi groaza, dezmăţul şi silnicia.

Dar să mai desprindem câteva rânduri dintr-o elegie pe care tovarăşul Grigurcu (feciorelnicul) o dedică celui care a făurit *„Marea Revoluţie din Octombrie"*, care revoluţie în concepţia domniei sale *„constituie una dintre acele teme grandioase, dificile şi ispititoare totodată - adevărată piatră de încercare pentru un talent"* şi care *„acoperă universul întreg"*: *„Pe Lenin îl poţi recunoaşte/ După constelaţiile care-i marchează/ În Europa şi Asia drumurile/ Tulburătoare enigmă a primăverii/ Care se smulge din cătuşele ei de pământ,/ Pornind înspre noi..." (Steaua nr.4, 1958)*

Nu ştiam că Gheorghe Grigurcu, deghizat astăzi într-un aprig anticomunist, are şi har de profet. Văzură-ţi?! Tovarăşul încă de prin '58 prevăzuse *„drumurile"* pe care, ca o mirifică şi sublimă constelaţie, vor porni tancurile veşnic eliberatoare... Oare n-au intrat ele, din nou, în Europa, mai exact în Cehoslovacia, la 1968, aşa cum prevăzuse tovarăşul Grigurcu?! Şi n-au dat buzna oare peste bieţii afgani, în Asia?! Şi n-au pornit oare şi *„înspre noi"* în acest an?! Bişniţar al profitului ideologic, Gheorghe Grigurcu nu este, în cuprinsul Ţării Româneşti, primul poet şi critic literar ce a cântat pe Lenin: pe cel care, stând mereu cu mâna-ntinsă *„înspre comunism"*, înspre viitorul cam speriat, şi-a învăţat şi poporul să stea astfel - cu mâna întinsă; nu este primul, dar este, probabil, ultimul cântăreţ român care, judecând după potopul de elogii aduse marxism-leninismului, o fi aşteptând cu nerăbdare întoarcerea celui care acoperea, până mai ieri, cu grandoarea sa (de granit) fosta Casă a Scânteii, că „universul" numai Dumnezeu cu lumina Sa îl poate acoperi. N-ai contribuit oare şi dumneata, cu entuziasm comsomolist, la propovăduirea moralei proletare, morală pe care marele patriot şi educator al poporului Onisifor Ghibu o condamna ca pe o *prostituare a sufletului?!*

Cameleon, pe tovarăşul Grigurcu *„îl poţi recunoaşte"* după înnăscutele sale apucături. Nu m-aş mira deloc dacă, trimis, bunăoară în Franţa, ca bursier anticomunist, ar intra într-o bună zi în Basarabia (din cu totul altă parte), călare pe tancul „frăţesc" şi strigând *„tulburătoare enigme"* ca: *„Da zdrastvuiet naş marxizm-leninizm!"* („Trăiască al nostru marxism-leninism")

Păcatele dumitale, tovarăşe Grigurcu, nu sunt uşoare. Cu toate astea, românul le-ar putea ierta creştineşte ca fiind tinere şi vechi. Dacă nu te-ai fâţâi atât printre îngeri, crezând că ai comori în cer... Nu mă uimeşte impertinenţa dumitale (ne-am convins că faci parte din categoria celor care nu pot trăi decât din propria lor neobrăzare), mă uimeşte îngăduinţa năruitoare a românului nostru în general faţă de tăvălugul vrăjmaş ce trece neîmpiedicat peste tot şi toate, până şi peste fiinţa cea desăvârşită şi deplină care se numeşte Eminescu, adică faţă de neruşinarea unora care, ascunşi sub masca anticomunistă, încearcă să reteze, fără teamă de Dumnezeu, rădăcinile unui neam, porniţi împotriva unităţii româneşti cu umerii acoperiţi de lauda străină ca de nişte epoleţi aurii, încât nu mai rămâne loc pe ei pentru mâna fratelui. Nu oare această inexplicabilă şi tristă nepăsare îţi dă (şi le dă şi altora) greţosul şi întunecatul curaj?! *„Cum se poate împăca* – se întreba Iorga - *un asemenea popor ca al nostru, care are toată nevoia de strângerea laolaltă a sufletelor, de înăbuşirea patimilor, de înfrăţirea pentru cele mai multe scopuri, un popor care are toată nevoia de o singură oaste mare, cu aceste cete răzleţe?!..."*

Strigătul sfâşietor al celebrului om de cuget şi al marelui martir nu s-a învechit. Din contra, poate că niciodată n-a fost mai dureros şi mai profund actual în cuprinsul adevărului său dramatic, ca acum. Ascultaţi, oameni buni, ascultaţi-l şi luaţi aminte: *„Cum se poate împăca un asemenea popor ca al nostru?!..."*

Grigore VIERU

P.S. Mă rog de iertare cititorului pentru limbajul cam violent de care m-am slujit, violenţa fiind străină firii mele. Verbele mai dure au ţâşnit ca un ţipăt din numai o adâncă durere a mea. Toate rănile strânse la un loc, pe care mi le-au făcut străinii în Basarabia nu mă ard mai cumplit decât rana produsă de către unii fraţi de-ai mei, chiar dacă aceştia sunt într-adevăr cine sunt şi nu merită nici o atenţie.

G.V.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Edgar Papu

Pictorul MIRCEA CIOBANU

Există ceva infinit deasupra noastră, care rânduieşte cu atâta regularitate lucrurile, există, zic, un destin al meu care face ca, la fiecare treizeci de ani ai acestui secol, eu să vorbesc şi să scriu despre câte un mare pictor român, decedat înainte de vreme şi care ar fi putut să mai trăiască încă mulţi, foarte mulţi ani.

Primul dintre aceştia a fost Bob Bulgaru, mort la 31 de ani, dar doborât cu mult înainte la pat, de o boală crâncenă şi chinuitoare. Când mă aflam la Bucureşti, mă duceam la patul lui de moarte şi, după dorinţa sa, îi citeam din psalmi. A abordat toate motivele picturale, însă excela îndeosebi în portretele de copii; aceştia nu aveau nimic comun cu nevârstnicii lui Tonitza. Departe de ochii tragici şi disperaţi ai acelor copii, cei ai lui Bob Bulgaru manifestau o tristeţe blândă şi parcă prevestitoare a unei morţi timpurii. Tristeţea provenea nu numai din privirea şi atitudinea lor, ci din pasta însăşi a culorii, durată parcă din materia lacrimii.

Marea sa capodoperă a fost un portret de fată, tablou premiat de Salonul oficial din 1934. Din păcate, acel tablou nu mai poate fi găsit astăzi. Eu, însă, i-am păstrat în aceleaşi dimensiuni desenul, care este el însuşi o capodoperă. Pe lângă valoarea sa de pictor, Bob Bulgaru a fost şi un inovator în tehnica artei sale, iniţiind anume pictura în ulei pe hârtia de calc, procedeu pe care l-a luat, direct de la el, marele pictor metafizic, de circulaţie mondială, Victor Brauner.

După alţi 30 de ani, cu cinci ani mai vârstnică decât Bob Bulgaru - şi să se reţină această diferenţă de vârstă - am vorbit şi am scris despre o altă mare valoare picturală, Rodica Popescu, moartă la 35 de ani, una dintre cele mai strălucite elemente instruite de Ciucurencu. Pe lângă pictura propriu-zisă, a folosit trunchiuri mari de copaci, doar uşor stilizate, pe alocuri tăiate în suprafeţe plane, pe care le-a pictat în culori de vechi icoane româneşti pe lemn şi cu înalte semnificaţii metafizice.

Până acum, aceşti doi pictori ne-au servit numai ca introducere. După alţi treizeci de ani - şi de astă dată tot cu cinci ani mai mare decît Rodica Popescu - la vârsta de 40 de ani, fiindcă nu împlinise mai mult, se stinge cel mai de seamă dintre ei, în 1991, Mircea Ciobanu. Elev al celui mai mare pictor român din veacul nostru, Corneliu Baba, Ciobanu, sub anumite aspecte, şi-a depăşit totuşi maestrul.

Am fost acum 13 ani la o expoziţie a acestui geniu incontestabil. Pe atunci, el prezenta numai o armonie minunată de culori. Elementul cromatic din pictură corespunde muzicalităţii din poezie. Numai în anul următor, când am vizitat o altă expoziţie a sa, Mircea Ciobanu a introdus şi sensul, adică linia, conturul. După aceea i-am pierdut urma, fiindcă a plecat în Elveţia. Abia acum, după un an, am aflat de pretimpuria sa moarte. Progresele sale în acest domeniu s-au dovedit uimitoare, miraculoase. Pictorul s-a iniţiat, între timp, în zona ocultismului, a enigmelor care nu pot fi dezlegate prin legile noastre obişnuite, a unei zone care merge dincolo de parapsihologie şi paralogică. Pictura sa s-a asimilat cu o atare zonă misterioasă a vieţii. Figurile sale umane, portrete, nuduri, personaje ale compoziţiilor, apar subţiate, cu carnea parcă topită, măcinată de o neostenită luptă lăuntrică, dar care - în mod paradoxal - nu le afectează cu nimic o linişte transfigurată, dincolo de fire. Asemenea figuri sunt înscrise într-un fond închis, însă nu negru sau funinginos, ci în culori calde. Aceeaşi atenuare se poate recunoaşte şi în unele fonduri deschise ale tablourilor sale. Nu întâlnim niciodată o violentă explozie luminoasă, ci o blândă înfăţişare de culori surâzătoare.

Şi cu aceasta, ajungem la marea capodoperă, nu numai a picturii româneşti, ci şi a celei universale din toate timpurile. Este vorba de figura christică a *Înţeleptului în amurg*. Este pentru prima dată în pictura românească surprinzătoarea proiectare picturală a unei lumini interioare, harice, neavând nimic de a face cu incandescenţa fizică. Cum a putut să ajungă Mircea Ciobanu la un asemenea miracol, nu putem răspunde. De-ajuns numai să constatăm că o asemenea lumină, de dincolo de ceea ce ştim noi, s-a insinuat în trecut doar la anumite opere ale celor mai mari artişti ai lumii, opere ce ne-au pus în faţa unor mistere de nepătruns. Ne gândim la *Pelerinii din Emaus* a lui Rembrandt, înconjuraţi tainic de această lumină ce străbate întunericul sau, mai cu seamă, la triumfala *Înviere* a lui Grünewald. Deşi a murit la o vârstă prematură pentru un pictor, moartea n-a putut să obnubileze depăşirea oricărei limite cunoscute de noi, chiar şi la cei mai mari pictori români. Şi totuşi, nu ne îndoim că pictura românească este una din cele mai mari ale lumii. Mircea Ciobanu n-a întrecut altceva decât un pisc.

Din fericire, acest om s-a văzut cunoscut şi lăudat de atâtea notabilităţi străine, de atâţia mari îndrăgostiţi de artă. Este unul din pictorii români ale cărui lucrări se află pretutindeni şi pot fi admirate în muzeele din ţări ce au beneficiat de o largă circulaţie a valorilor respective. Ar fi de dorit să expunem mai concret ceea ce mai sus am enunţat doar în mod general. Ne gândim întâi la excelentele fresce şi vitralii din capela de la Saint-Sulpice, lângă Lausanne, executate cu o tehnică nouă, inventată chiar de el. Apoi, mai avem de adăugat expoziţiile sale de la galeria Katia Granoff - cea care l-a lansat pe Chagall -, Muzeul de Artă din Sao Paolo, galeriile Nelson Rockefeller din New York, precum şi din Berna, Geneva, Basel, etc. Totodată a fost numit în 1988 *Doctor Honoris Causa* al Academiei Europene de Arte a Franţei, „ca recunoaştere a înaltei calităţi, atât artistice, cât şi spirituale a operei, precum şi pentru serviciile pe care le-aţi adus cauzei internaţionale a artelor". Era, de asemenea, şi un sculptor de acelaşi înalt nivel, pe care l-a dovedit excepţionala sa pictură. Un om de prestigiul lui Gilles Néret, director al cunoscutelor reviste „L'Oeil" şi „Connaissance des Arts", deţinătorul unui premiu Elie Faure şi organizatorul unor mari retrospective impresioniste, îi dedica lui Mircea Ciobanu în 1985 un bogat album, în care i se ilustrează şi sculpturile, a căror valoare a fost amintită mai sus. Publicistului elveţian Patrick Ferla îi datorăm în acelaşi an apariţia revelatorului volum „Ciobanu dit", în care se reproduc ideile artistului român în materie de artă, gândire şi viaţă, deschizătoare de vaste perspective. Pe cât ne întristează moartea sa venită prea repede, pe atât ne bucură ceea ce a putut să dovedească tuturor celorlalţi despre existenţa nemuritoarelor valori ale spiritului românesc.

Îl vedem, de aceea, ca pe unul dintre cei mai mari mesageri trimişi de pe solul nostru, spre a anunţa lumii nu numai că existăm, dar şi că purtăm în noi unul dintre cele mai înalte mesaje pentru omenirea doritoare de adevăr, de bine, de frumos.

Vaca albastră

TITU MAIORESCU, DE APROAPE

Surâsul statuii

Statuile nu surâd niciodată. De bronz eroic şi sonor sau de ghips şi carton presat, adorate sau detestate, perene sau efemere, statuile nu îşi întrerup niciodată nepăsarea, liniştea sau gravitatea pentru farmecul unui zâmbet.

Astfel fiind, ce s-a întâmplat şi se întâmplă cu Titu Maiorescu pare cu totul ciudat. Atât admiratorii săi, mulţi şi de seamă: C. Rădulescu Motru, P.P. Negulescu, Ion Petrovici, cât şi cei care îl contestau – Hasdeu, Iorga, Nae Ionescu – l-au tratat *statuar*. Fie elogios, fie ditirambic, ei afirmau vehement, copleşitor, monumental, unii pe întemeietorul culturii române moderne, pe deţinătorul celei mai pătrunzătoare şi solid organizate inteligenţe din secolul trecut în spaţiul nostru carpato-danubian, alţii pe titularul unei enorme mediocrităţi, făcute din locuri comune, retorică şi autoritate răutăcioasă.

Eu voi evoca aici numai patru fapte inedite, culese din apropierea lui Titu Maiorescu, de la discipolii săi care mi-au fost profesori de filosofie, la facultate, între 1932 şi 1939. Luate împreună şi întregitor, aceste fapte alcătuiesc ceea ce s-ar putea numi *surâsul statuii*. Un surâs umanizator pentru că el face ca marele gânditor şi dascăl să devină viu, să capete o semnificaţie, aş zice, tangibilă. Îmi voi îngădui, de asemenea, folosind sfatul şi termenii unui spaniol celebru, Eugenio d'Ors, să ridic faptul anecdotic la demnitatea categoriei filosofice. Voi povesti deci cele patru surâsuri şi le voi re-spune filosofic.

Primul surâs se referă la excelenţa intelectuală maioresciană. Elogiat hiperbolic de un grup de adepţi şi admiratori (Câte ştiţi dumneavoastră, maestre, ce erudiţie, ce vaste cunoştinţe!), Maiorescu le răspunde cu un zâmbet modest şi binevoitor: „Da' de unde, dragi prieteni, eu nu ştiu decât tot cât ştiţi şi voi, nu mai mult..." „Vai, se poate, glumiţi..." „Nu, nu, am tot atâtea cunoştinţe ca voi. Poate numai că *le leg mai bine*".

Comentariu. Maiorescu dă – în treacăt, jucându-se – definiţia ştiinţei şi adevărului. Ştiinţa începe cu sistematizarea cunoştinţelor, *este* legătură sistematizatoare, cu atât mai întinsă şi mai riguroasă cu cât progresează adevărul. De la Spinoza până la teoria generală (matematică) a sistemelor, azi în plină desfăşurare, surâsul lui Maiorescu a fost *explicitat* în diferite feluri şi în diferite limbi, *ordo et connexio rerum, ac idearum*, a spus filosoful la Amsterdam, *it works*, spun sistematicienii actuali.

Al doilea surâs înfloreşte pe buzele lui Maiorescu la un examen de bacalaureat, la un liceu de fete. Logicianul, partizan convins al conceptului gothean de *das ewig Weibliche*, accepta, în astfel de cazuri, să fie preşedinte examinator. La limba franceză, pune o întrebare, iar tânăra candidată răspunde greşind genul substantivului: *le* maison... Maiorescu o întrerupe: mulţumesc, nu mai e nevoie să continuaţi, reveniţi la toamnă. Candidata, îndrăzneaţă, obiectează: cum, domnule preşedinte, pierd examenul pentru o singură greşeală? Maiorescu, zâmbind explicativ: da, domnişoară, *o* greşeală, dar *ce* greşeală!

Comentariu. Candidata lucra cu un criteriu cantitativ, propriu lumii materiale, divizibile şi calculabile, în care unitatea nu poate fi mai mare decît totalul unităţilor. Maiorescu îi atrage implicit atenţia că se află într-un domeniu calitativ, cultural, valoric, unde partea poate fi mai importantă decât întregul.

Al treilea zâmbet este de o mare şi surprinzătoare subtilitate. Răstoarnă şi deschide perspective fundamentale. Asaltat de o serie de utilitarişti, pragmatişti, materialişti şi alţi „-işti", Maiorescu răspunde: „ aud mereu în jurul meu că totul trebuie să se folosească, să aibă o utilitate; să folosească arta, să folosească poezia, să folosească filosofia...Dar, mă rog, care este, în definitiv, *folosul folosului?*"

Comentariu. Utilitatea nu este o valoare în sine, supremă, necondiţionată. Ea trebuie să servească o altă valoare, supremă, din celebra triadă: adevărul, frumosul şi binele. Vezi Kant, vezi axiologia...

Ultimul surâs e adresat...prostiei, căreia Maiorescu îi ia apărarea. „Voi credeţi că neghiobii nu sunt capabili să judece, să raţioneze... Vă înşelaţi. Proştii sunt în stare să facă silogisme, dar le fac greşit, anapoda, absurd. Şi adesea e foarte greu să-i combaţi...logic. Cel care raţionează astfel: «Batista mea e în lună, luna este în buzunarul meu, deci batista mea este în buzunarul meu...uite-o!» are de partea lui şi logica formală şi verificarea empirică".

Comentariu. Din două premise false nu se poate trage o concluzie adevărată, deşi – cel puţin în politică – majoritatea argumentărilor...

În sfârşit, cedând unui gând îndrăzneţ, aş spune că surâsurile statuare ale lui Maiorescu se răsfrâng în cele din urmă asupra lui însuşi, risipind umbrele îndoielilor, invalidând numeroşii „poate" aruncaţi asupra lui. Să amintim pe cei trei mai importanţi. *Poate* că extraordinara lui forţă intelectuală nu a cristalizat într-un sistem filosofic *explicit* – spun cei care, cu excepţia lui Blaga, nu s-au apropiat niciodată de aşa ceva, nici explicit, nici implicit. *Poate* că nu a făcut critică literară analitică, la obiect, – spun cei care se schimbau total, analitic şi sintetic, după obiect, după împrejurări, după capricii. *Poate* că a existat o contradicţie între luminozitatea olimpiană, apolinică, a gânditorului, profesorului, omului politic, şi adâncurile lui sufleteşti, frământate de ispite tulburi şi bântuite chiar de gândul sinuciderii – spun comentatorii impresionişti, pentru care dramele profunzimii sunt numai lung prilej de vorbe şi de ipoteze.

Poate, dar pe toate le răscumpără şi le depăşesc surâsurile sale: cel mândru admirativ în faţa geniului eminescian, cel entuziast aprobator după primul discurs parlamentar al altui român paradigmatic – Nicolae Titulescu – şi, în planul modestiei, surâsurile de felul acelora aici înfăţişate, susceptibile de a ne trezi nostalgie, încredere şi speranţă.

Paul Alexandru GEORGESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Elena Văcărescu în corespondenţă

Scrisoarea pe care o dăm publicităţii este adresată de Elena Văcărescu lui Ilarie Voronca, poet din avangarda literară românească, autorul unor apreciate volume (poezie şi eseu) tipărite în limba franceză, care deţinea în 1945 funcţia de director al emisiunilor de limba română de la radio Paris. Cunoscută pentru activitatea ei de la Liga naţiunilor, desfăşurată pe lungimea a cinci decenii, Elena Văcărescu a contribuit, alături de Ilarie Voronca la promovarea valorilor spirituale româneşti prin toate mijloacele. În epistolă e amintit, de altfel, un interviu - aflat în Arhiva Voronca - pe care sperăm să-l publicăm, datorită valorii documentare a conţinutului său, într-unul din numerele noastre viitoare. Totodată scrisoarea militantei romȃnce face unele trimiteri la *Amintiri de pe plantea pămȃnt* volum publicat de Voronca în 1945, care a impresionat-o, sugerându-i aprecieri metaforice. Departe de a fi un text de circumstanţă, scrisoarea inedită până acum, relevă legăturile strânse dintre personalităţile româneşti aflate la Paris sau în Franţa (celor doi li s-ar putea adăuga Constantin Brâncuşi, George Enescu, Ana de Noailles şi mulţi alţii), animate, cu sincer patriotism, de a releva, cum afirmă Elena Văcărescu în interviul deocamdată inedit, destinul comun, când tragic, când fast, care a unit mai ales în ultimele două secole „poporul Ioanei D'Arc şi poporul lui Mihai Viteazu".

Dragă prietene

Sunt de-a dreptul uluită; în ciuda şarmului, a aripilor de april care cu un viu freamăt irizat străbat povestirile dumneavoastră, de "Interviu" m-am legat cel mai mult. De acum înainte această carte nu mă va părăsi. Infinitul materiei se contopeşte cu acest infinit impalpabil în care sălăşuiesc visele noastre.

În privinţa aprecierilor mele, nu mă înşel deloc şi ele merg chiar în sensul unei veritabile previziuni. Ne găsim în faţa unei opere de geniu şi presimt că vom reveni la ea neîncetat şi asemeni unei capodopere ea inspiră un fel de respect impus şi încântător. Vorbesc cu toată sinceritatea din lume. Nu mulţumim nici Oceanului, nici Soarelui care poartă în sine gesturile noastre de graţie. Acolo se întîlnesc şi extazul şi spaima.

Elena VĂCĂRESCU

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Hélène Văcărescu

Ma cousine [illegible]
comme moi. H. V.

Gunnar Harding: POEZIA - ZBUCIUM, SINGURĂTATE ŞI VISE

(urmare din pagina 16)

anume dacă cei care citesc poezie şi cei care scriu poezie devin prin aceasta oameni mai buni decât ceilalţi. Mi-e greu să mă pronunţ...

D.S.: Poate că, într-un fel, cei ce scriu poezie îi ajută pe cei ce o citesc să devină mai buni.

G.H.: Nu este exclus. În aceeaşi măsură cred că poeţii au puterea să-i ajute pe ceilalţi să-şi păstreze vie fantezia şi sensibilitatea, poezia fiind fără îndoială un instrument care te ţine încontinuu treaz şi receptiv la tot ceea ce este legat de existenţa ta cu avantajele şi dezavantajele care decurg din aceasta. Este vorba de situaţii care pot duce la frământări. Te gândeşti la toate relele de pe lume. Dacă un copil nu vine acasă la ora 5, atunci fantezia produce 75 de situaţii groaznice, care s-ar fi putut întâmpla. Există tendinţa de a-ţi crea nevroze, din cauza unor lucruri care, de cele mai multe ori, sunt cu totul fireşti şi se rezolvă de la sine.

D.S.: Thomas Tranströmer îi mărturisea odată lui MARIN SORESCU, că cel mai celebru român este Dracula, iar...

G.H.: (*râzând*): Da, cred că are dreptate, deşi nu toţi cei care au auzit de Dracula ştiu că acesta a fost român.

D.S.: Iar un alt mare poet suedez, Lars Gustafsson afirma într-o discuţie găzduită de un important ziar, că în librăriile suedeze există trei categorii de cărţi. Cărţi care nu se găsesc niciodată în librăria respectivă, cele de literatură obişnuită şi, în sfârşit, cărţile de succes: romanele poliţiste, manualele de tot felul etc.

„Faţă de această ultimă categorie", scrie Lars Gustafsson, „am aceeaşi atitudine abstractă şi absentă ca faţă de lirica românească sau despre poveştile despre femile provenite din familiile înstărite ale Bostonului."

G.H.(*râzând*): Tot ce pot spune despre mine este că eu nu am ignorat niciodată partea de contribuţie a poeziei româneşti la poezia universală.

Cu totul alta este situaţia, însă, dacă o privim sub aspectul în ceea ce se întâmplă în librării sau, în general, al interesului pe care îl manifestă publicul larg de cititori. Sub acest aspect lucrurile stau mult mai tragic în Suedia şi poate şi în alte ţări.

Noi, la rândul nostru, ne plângem că suntem o ţară mică şi că nimeni nu se interesează de noi. Tocmai de aceea a şi fost creat un comitet în cadrul Institutului Suedez al cărui rol este de a sprijini răspândirea poeziei suedeze în străinătate, prin acordarea de subvenţii pentru tipărirea de antologii ş.a.m.d. Este vorba, în primul rând, de traduceri în engleză, franceză şi germană - poate şi rusă, dar nu sunt sigur de aceasta.

Institutul Suedez nu vine cu propuneri de publicare a unuia sau altuia dintre poeţii suedezi în străinătate, dar dacă un anumit editor străin, să zicem american, să hotărăşte să publice un poet suedez, Institutul Suedez sprijină acest proiect. Şi atunci mă întreb, de ce ar fi alte ţări mici interesate de cultura noastră atâta vreme cât noi înşine o ajutăm să devină cunoscută doar în engleză, franceză şi germană, dar nu şi în română, bulgară şi nici chiar în italiană.

Pe de altă parte, însă, am sentimentul că în ţări mici cum este Suedia, cititul este mai internaţional decât în marile ţări culturale, prin aceea că noi cel puţin acceptăm că nu suntem singura ţară din lume producătoare de poezie. Nu toţi americanii sau francezii gândesc, însă, în mod asemănător.

D.S.: În ce au constat contactele tale cu scriitorii români?

G.H.: În vara anului 1967, împreună cu soţia am făcut o excursie cu maşina, de la Stockholm la Istanbul. În drum ne-am oprit şi la Bucureşti, unde am avut ocazia să stăm de vorbă cu mulţi scriitori. Ţin minte că ne-am dus pe Calea Victoriei, la sediul Uniunii Scriitorilor, aflat într-un vechi palat boieresc. Serile le petreceam acolo, în grădină. Beam vin alb şi uneori şi acea băutură tare, din prune, *ţuică*. Venisem să stau de vorbă cu Marin Sorescu, pe care-l citisem. Dar n-am dat de el. Era plecat undeva. Am întâlnit mulţi alţi poeţi însă: Gheorghe Dinu, Petre Stoica, Veronica Porumbescu şi Ana Blandiana.

Pe Nichita Stănescu nu l-am întâlnit la Bucureşti, dar am avut ocazia să-l văd mai târziu, la un festival internaţional de poezie.

La întoarcere în Suedia am tradus câteva poezii ale unor poeţi români. Unele le-am tradus singur din engleză sau germană, altele împreună cu Petre Banuş. Au apărut în „Ord och bild", şi „Svenska Dagbladet" în 1967.

În anii 1968-1969, când am locuit în SUA, l-am cunoscut pe Alexandru Ivasiuc, care se afla şi el acolo, împreună cu soţia sa, Tita. Ne întâlneam foarte des, dar mărturisesc că nu citisem nimic din ceea ce scrisese. Ceva mai târziu a apărut un roman de-al lui în suedeză, puţin timp înainte de a muri. În vara când i-a apărut romanul în Suedia a fost şi acasă la noi.

D.S.: Ai pomenit de Marin Sorescu. După cum, desigur, îţi aduci aminte, ai fost primul care l-ai editat în Suedia, în 1975. De atunci şi până astăzi legătura lui Marin Sorescu cu Suedia a devenit tot mai puternică: poeziile lui s-au transmis la radio şi la televiziune iar numeroase ziare şi reviste l-au găzduit în paginile lor. Între timp i-au mai apărut două volume de traduceri în suedeză, ultimul chiar anul trecut.

G.H.: Pe care mi l-ai trimis şi pe care l-am citit cu multă bucurie. Cu Sorescu m-am întâlnit în 1974 sau 1975, cu puţin timp înainte de apariţia primei lui cărţi aici. Venise în Suedia de la Berlin şi l-am invitat la noi acasă. Nu l-am mai revăzut de atunci, dar i-am urmărit cu multă atenţie evoluţia. La ora actuală este poetul român a cărui creaţie o cunosc cel mai bine. Şi nu numai eu. Pentru toată lumea Sorescu apare drept poetul român cel mai reprezentativ.

Aşa cum Pentti Saarikoski îşi scrisese pe cartea sa de vizită „Pentti Saarikoski - The Poet of Finland", tot atât de bine ar putea şi Marin Sorescu să-şi tipărească pe cartea sa de vizită: „Marin Sorescu - The Poet of Romania".

Este un poet cunoscut pe plan internaţional. Mi-am dat seama de aceasta mai ales în America şi Anglia, unde am călătorit foarte mult şi am văzut cât de cunoscut este printre colegi.

D.S.: Crezi că există asemănări între poezia ta şi cea a lui Sorescu?

G.H.: Sunt absolut sigur că există o legătură. Primul meu contact cu poezia românească a fost, de altfel, atunci când am citit o poezie a lui Sorescu. Mi-a mers de-a dreptul la inimă. Am tradus-o imediat în suedeză, nu mai ştiu dacă din germană sau din franceză. Este - motivul pentru care am întrebat tot timpul de Marin Sorescu, în vara aceea când m-am aflat în România, dar cum îţi spuneam din păcate, era plecat. M-am simţit de la început atras de calităţile ironice şi cele senzuale ale poemelor sale.

D.S.: România n-are încă un laureat al Premiului Nobel pentru literatură. Au circulat într-o vreme numele lui Blaga sau Nichita Stănescu. Astăzi sunt mulţi aceia care se gândesc tocmai la Marin Sorescu.

Una din numeroasele cronici elogioase care au apărut în cele mai importante ziare suedeze, după publicarea recentului volum amintit, cel de anul trecut, avea ca subtitlu următoarele cuvinte: „Marin Sorescu, un prezumtiv laureat al Premiului Nobel".

O altă cronică a apărut doar cu câteva zile înainte de anunţarea laureatului pe anul 1991 era însoţită de o fotografie a lui Sorescu, sub care se putea citi: *„Va lua el premiul? În perioada Târgului de Carte de la Göteborg au circulat tot felul de zvonuri privind Premiul Nobel. Unul dintre numele care s-a auzit tot mai des a fost cel al poetului român Marin Sorescu, de curând tradus în suedeză".*

Ce părere ai despre aceste speculaţii din presa suedeză, le găseşti îndreptăţite?

G.H.: De ce nu? Dacă vrei să te iei după presa suedeză, ca să afli cine va primi Premiul Nobel, trebuie neapărat să citeşti revista mea „Artes". N-a existat poet care să fi luat Premiul Nobel, în ultimii zece ani, şi care să nu fi fost mai întâi prezentat în paginile revistei noastre. De fapt asta era valabil când redactor şef al revistei era Östen Sjöstrand, care făcea concomitent parte şi din Comitetul Nobel. (*Râzând*) Academia Suedeză este patronul meu, iar eu nu sunt decât un simplu angajat, aşa că nu mai pot garanta, că poeţii pe care-i public vor fi şi viitori laureaţi ai Premiului Nobel.

Dar să lăsăm glumele la o parte şi să revenim la întrebarea ta. Părerea mea este că ar fi cât se poate de potrivit ca Marin Sorescu să primească Premiul Nobel. Ar fi un lucru absolut logic şi nu văd de ce nu s-ar putea întâmpla. Cred că românii se aşteptau la o asemenea situaţie imediat după evenimentele din 1989, când România s-a aflat în centrul atenţiei întregii lumi. Academia Suedeză caută, însă, să nu se lase influenţată de existenţa unor situaţii politice acute.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Gunnar Harding

POEZIA - ZBUCIUM, SINGURĂTATE ȘI VISE

Printre scriitorii suedezi pe care îi întâlnesc deseori în sala de lectură sau cea de cataloage de la Biblioteca Regală din Stockholm - locul meu de muncă - se află și Gunnar Harding.

Născut în 1940, devine în anii '70 redactor șef al revistei de poezie „Lyeikvännen". El îi traduce și-i face cunoscuți, în Suedia, pe Cendrars, Apollinaire, Reverdy, Max Jacob, Pound, Maiakovski, fiind totodată și primul editor al lui Marin Sorescu în această țară, în 1975. Gunnar Harding este considerat astăzi, alături de Lars Gustafsson și Thomas Tranströmer, drept unul dintre scriitori cei mai reprezentativi ai generației sale. A acceptat cu plăcere să acorde un interviu și iată-mă instalat, într-o frumoasă zi de vară stockholmeză, în biroul lui de redactor șef al prestigioasei reviste „Artes", editată în comun de Academia Suedeză, Academia de Belle Arte și Academia de Muzică. Îmi trece prin minte că alegerea ca redactor șef al revistei amintite s-ar putea datora și faptului că Gunnar Harding este deopotrivă pasionat de muzică, pictură și poezie.

Îi propun să începem discuția noastră, pornind tocmai de la această diversitate de interese pe care o manifestă. Aflu astăzi că anii '50, anii adolescenței sale, sunt ani de căutări. Începe să-și câștige existența, încă din liceu, ca toboșar în diferite orchestre de jazz. Întrerupe liceul pentru un an, timp în care urmează cursurile unei școli de pictură. După absolvirea liceului își face stagiul militar la cavalerie. Acum ia hotărârea să renunțe la a mai picta și să se dedice, în schimb, poeziei.

Gunnar Harding: Îmi era greu să mai pictez în perioada armatei. Desenam însă. Desenam caii colegilor mei și pentru asta primeam țigări. Câte un pachet pentru fiecare cal desenat. A desena, însă, cai pentru cavaleriști era o sarcină cât se poate de ingrată. Spre deosebire de ceilalți oameni care se mulțumesc dacă un cal seamănă cât de cât a cal, colegii mei cavaleriști erau deosebit de atenți la proporții, la lungimea picioarelor sau înălțimea capului ș.a.m.d. Ei voiau să vadă că în desenul meu era vorba chiar despre calul lor, nu despre un cal oarecare.

După armată m-am înscris la facultate, unde am studiat istoria literaturii, estetică și istoria religiilor, la Stockholm și la Uppsala. Debutul în literatură s-a produs încă de pe băncile facultății. Împreună cu un coleg am înființat o mică editură. Prima carte pe care am publicat-o acolo a fost o traducere din patru poeți americani, în 1966. A urmat apoi o traducere din Apollinaire. La scurt timp după aceasta am debutat și ca poet, cu câteva poezii, incluse într-o culegere cu mai mulți poeți suedezi.

Nu mi-a fost ușor să-mi văd publicată o carte. Ani în șir manuscrisele mi-au fost refuzate. Cam la o lună după ce le expediam la vreo editură, le primeam înapoi, însoțite de o amabilă scrisoare de refuz. Scoteam atunci poeziile care mi se păreau mai proaste, scriam altele în loc și o luam de la început cu fiecare editură în parte.

Cartea de debut *„Lokomotivet som frös fast"* („Locomotiva care a înghețat în timp ce mergea", tipărită în 1967) a fost, de fapt, un amestec de proză și poezie. Pe vremea aceea predam suedeza la o școală de poliție și elevii mei s-au repezit să-mi cumpere cartea. Intrând în librării și cerând-o, la auzul titlului erau îndrumați de îndată spre raionul cu cărți pentru copii.

Dan Shafran: Deși o vreme ai fost atras deopotrivă de muzică, pictură și poezie ai optat pentru ultima. De ce această alegere?

G.H.: Aș spune mai degrabă că am optat pentru poezie ca mijloc de exprimare. E adevărat că astăzi nici nu mai pictez nici nu mai cânt, dar pictura și muzica înseamnă tot atât de mult pentru mine acum, ca și înainte. Pictura este mai tot timpul prezentă în poeziile mele. Multe dintre acestea se referă direct la o anumită operă de artă. Realizez adeseori că diverse imagini pe care le creez în poezii sunt direct inspirate de picturile altora. De multe ori când scriu poezie văd cuvintele ca fiind un fel de gamă de culori. Încerc atunci să pătrund în însăși esența acestor culori și să le gândesc în toată profunzimea lor. Numai după aceea dau formă poemului meu. Muzica face și ea, bineînțeles, parte din poezia mea.

D.S.: Parțial ai răspuns și la o altă întrebare, pe care mă pregăteam să ți-o adresez. Se referea tocmai la influența pe care muzica și pictura o au asupra poeziilor tale. Muzica, și pentru că multe din aceste poezii au ca subiect diverși compozitori, iar, pictura, pentru că nu este greu să constați că poezia ta este mai degrabă vizuală decât analitică.

G.H.: Nu știu cât de senzațional ar părea acest lucru în România, dar în ceea ce-i privește pe scriitorii suedezi din generația mea, este deosebit de frapant să constați cât de multă poezie lirică și poezie meditativă s-a scris de către poeți cu o pregătire relativ unilaterală, majoritatea ca și mine, cu studii de istorie a litaraturii neduse până la capăt. Nu mulți din generația mea aveau la bază cunoștință de muzică sau de pictură. Așa se și explică de ce, la început, mi-am luat drept model un anumit gen de poeți, ca de exemplu Thomas Tranströmer, în Suedia. Pe vremea aceea el scria o poezie excesiv de vizuală. Aveam puțin peste 20 de ani când i-a apărut cartea „Dern halvfärdiza nimlen" (*Cerul construit pe jumătate*). Am citit recenzia într-un ziar și m-am hotărât pe loc să-i cumpăr toate volumele apărute până atunci, trei la număr. Mare mi-a fost revelația constatând că se putea construi imagini cu ajutorul cuvintelor. Tranströmer a fost și rămâne un maestru în acest domeniu.

Treptat l-am descoperit pe Appolinaire, care se încadrează și el în aceeași direcție, prin aceea că folosește multe tehnici poetice preluate, într-un fel din artele plastice, ca de exemplu metoda colajului.

D.S.: Poeziile tale erau la început scurte, foarte concentrate - aș putea spune. Ele depășeau rareori o pagină. Acum ele se întind pe patru-cinci pagini.

G.H.: Așa este. Acum, când am îmbătrânit și când nu mai scriu atât de mult ca înainte meditez mai îndelung asupra unei idei. Astăzi îmi ia mult mai mult timp să-mi scriu poeziile și după cum ai remarcat, ele se întind pe mai multe pagini.

Înainte puteam scrie o poezie în trei zile. Rareori îmi lua mai mult timp. Astăzi, însă, pot sta și trei luni la o poezie. Fapt care necesită, desigur, o altă modalitate de structurare.

Prin anii '70 scriam un gen de „balade", de „poezii narative". Îmi alegeam o povestioară, sau un mit și pornind de la ele începeam să construiesc imagini. Știam de fiecare dată exact unde vreau să ajung. Lucrurile s-au schimbat. Acum, când mă așez la birou, nu știu ce voi scrie. Mă fixez asupra unei idei și merg pe firul ei, chiar dacă lucrurile îmi sunt la început confuze. Această „idee" se ivește de la sine, se autogenerează și începe să prindă formă prin tot felul de asocieri.

D.S.: Cred că nu greșesc afirmând că Appolinaire apare ca un leit-motiv de-a lungul întregii tale perioade de creație.

G.H.: Da, este foarte adevărat. Am scris despre el poezii, o carte și multe, multe alte pagini răzlețe.

D.S.: După cum, poate tot în aceeași măsură, te-a atras și figura sumbră a controversatului rege bavarez Ludovic al II-lea, despre care, de asemenea, ai scris o carte.

G.H.: Îl vedeam drept opusul lui Appolinaire. Pentru mine, între cele două cărți, cea despre Appolinaire și cea despre Ludovic al II-lea, există o relație dialectică.

D.S.: Într-un fel, jumătatea luminoasă și cea întunecată a unui întreg.

G.H.: Întocmai. În ceea ce-l privește pe Appollinaire nu numai numele acestuia te duce imediat cu gândul la Apolo și la soare, ci în mare măsură întreaga sa personalitate. Ludovic al II-lea simbolizează, pe de altă parte, poezia nopții, a clarului de lună, el înseamnă melancolie și efecte teatrale, zbucium, singurătate și vise.

Nu m-am gândit încă la această posibilitate, dar ar fi interesant să tipăresc cele două cărți împreună, căci ele par mai degrabă a fi scrise de doi poeți cu totul diferiți unul de altul, sau mai bine zis, par a reflecta două aspecte cu totul diferite ale personalității aceluiași autor.

D.S.: Te-aș ruga să spui câteva cuvinte despre menirea a poeziei, în general, și despre propria ta creație în particular.

G.H.: Nu-mi ceri un lucru ușor. Răspunsul la o asemenea întrebare sună de multe ori foarte patetic.

Poezia, atât poezia altora, dar și scrierea ei, a constituit pentru mine o nevoie vitală. Indiferet cât de patetic ar suna trebuie să recunosc că aceasta este situația. Ar mai fi un aspect, o veche problemă morală, dacă vrei, care mă frământă de multă vreme - la care reflectez mai tot timpul și

(continuare în pagina 15)

EXPRESUL DE NORD-VEST

soției mele și lui Blaise Condrars

până și-n somn trec printre noi
cabluri. suntem conectați
unul de altul, ca vagoanele
în drum spre mare

de cealaltă parte-a ferestrei
Olanda
o furgonetă albă
o dimineață de iarnă
încărcată cu pâine caldă

complet treaz scriu toate astea
în loc să te sărut
tu te trezești din somn în poezia mea
și zâmbești nedumerită

pe un morman de gunoaie lumea dă foc la cărți
și la vechi vagoane de tramvai, azi noapte am descoperit
o pasăre între coapsele tale
când a răsărit luna
ea a zbughit-o-n zbor prin fereastra compartimentului
Stelele au trecut pe lângă noi la mică înălțime
eram din sticlă sau din metal
și zumzăiam ca tuburile de neon stricate

UMBRELA

și așa se căsători el
cu o umbrelă. Noaptea
ea atârna de un cârlig
în sus și-n jos ca un liliac mort
în vestibulul tăcut. ce
visa? ce visează
o umbrelă căsătorită de curând?

ploaie. ca un soare negru
ea strălucește în polaia-ntunecată
se rotește reflectată de parbriz
și el poate înfrunta ploaia
cu hainele uscate.

Iată și Gara Centrală din Stockholm
luminată pe dinăuntru – un monument
ridicat celui care a pornit-o la drum
într-o zi ploioasă de joi.

era ziua de după divorț. hainele lui
erau ude leoarcă

(Din volumul "Ornen har landat",
"Vulturii au aterizat", 1970

Interviu și traduceri
Dan SHAFRAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro